

Valtioneuvoston selonteko
liikuntapolitiikasta

Sisällysluettelo

1 Johdanto	2
2 Käsitteistä	3
3 Nykytilan analyysi	3
3.1 Yhteiskunnan muutos.....	3
3.2 Liikunnan ja liikuntapolitiikan nykytila tutkimuksen valossa	4
3.3. Soveltavan liikunnan nykytila	5
3.4 Pohjoismainen vertailuaineisto	7
4 Selonteon laadintaprosessi	7
4.1 Verkkokuulemisen päätulokset	7
4.2 Muiden ministeriöiden ja valtionhallinnon toimijoiden lausunnot	8
4.3 Kuntien ja aluehallinnon lausunnot.....	10
4.4. Kansalaisjärjestöjen ja muiden yhteisöjen lausunnot	12
5 Fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan edistäminen osana yhteiskuntapolitiikkaa.....	15
5.1 Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu	15
5.2. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.....	16
5.3. Osallisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä yhteiskunnallinen koheesio	17
5.4. Liikunnan lisääminen elämäntilanteissa	19
5.4.1 Liikunta neuvolapalveluissa.....	19
5.4.2 Liikunta varhaiskasvatuksessa	19
5.4.3 Liikunta perusopetuksessa	20
5.4.4 Liikunta toisen asteen oppilaitoksissa	22
5.4.5 Liikunta korkeakouluissa	22
5.4.6 Liikunta yleiseen asevelvollisuuteen liittyen	23
5.4.7 Liikunta työyhteisöissä	24
5.4.8 Liikunta osana terveydenhuoltoa.....	25
5.4.9 Ikäihmisten liikunta	26
5.5 Maahanmuuttajien liikunta	27
6 Omatoiminen ja ohjattu liikunta	27
6.1 Liikunnan tietoperustan edistäminen	27
6.2 Liikunnallisen elintapaohjauksen edistäminen	28
6.3 Yksityinen liikuntapalvelutarjonta	29
7 Liikuntapaikkarakentamisen edistäminen.....	29
8 Liikunnan kansalaistoiminta	31
8.1 Liikunnan kansalaistoiminnan lähtökohdat.....	31
8.2 Liikuntaa edistävien järjestöjen avustaminen	33
8.3 Seuratoiminta ja sen avustaminen.....	35
8.4 Kansalaistoiminnan esteiden purkaminen	37
9 Huippu-urheilu	38
10 Valtion liikuntapolitiikan kokonaisuus.....	41
11 Valtion rahoitus liikuntaan	44
12 Liikuntapolitiikan linjat 2020-luvulle	45
Liite - Liikunnan ja huippu-urheilun julkinen tuki Suomessa, Ruotsissa, ja Norjassa ja Tanskassa	47

1 Johdanto

Valtion liikuntapolitiikka on lähes yhtä vanhaa kuin itsenäinen Suomi. Valtion urheilulautakunta perustettiin jo vuonna 1920. Ensimmäisessä vaiheessa lautakunnalla oli tehtävänä vain urheilujärjestöille myönnettävistä avustuksista päättäminen. Vuosikymmenten kuluessa valtion liikuntapoliittiset tehtävät ovat laajentuneet, mutta pitkään toimittiin ilman erillistä liikuntalainsäädäntöä. Liikuntalakikomitea työskenteli 1970-luvun lopulla ja ensimmäinen liikuntalaki saatiin voimaan 1980-luvun alusta lukien. Liikuntalakia on sen jälkeen uudistettu muutamaaan otteeseen, mutta lain perusta on pysynyt samana. Suomalaisen liikuntakulttuurin erityispiirteinä ovat säilyneet kansalaistoiminnan ja kuntien vahva asema. Nykyinen liikuntalaki astui voimaan 1.5.2015.

Suomessa on poikkeuksellisen voimakas ja monipuolinen liikunnan kansalaisjärjestökenttä, jonka toiminnan varaan liikunta- ja urheilutoiminta on maassamme rakentunut. Asia huomioitiin ensimmäisessä liikuntalaissa jopa niin vahvasti, että laki määrätti julkisen vallan tehtäväksi lähinnä edellytysten luomisen liikunnalle ja antoi toiminnan järjestämistehtävän järjestöille. Tuo työnjako säilyi laissa selkeänä määräyksenä aina vuoteen 2015, jolloin sitä uusimmassa liikuntalaissa hieman lievennettiin. Liikuntajärjestöjen tukinäkökulma on uusimmassakin laissa kuitenkin näkyvästi mukana.

Järjestöjen ohella toinen suomalaisen liikuntajärjestelmän tukipylväs on ollut kuntien liikuntatoimi. Kunnat olivat pitkään liikunnan suurin rahoittaja Suomessa, mutta nykyisin kotitaloudet ovat liikunnan merkittävien rahoittaja yli 2 miljardin euron vuotuisella panostuksella. Kunnat käyttävät liikuntaan noin viisi kertaa enemmän varoja kuin valtio (kunnat noin 750 miljoonaa euroa ja valtio noin 150 miljoonaa euroa). Suomalainen liikuntapaikkaverkosto on pitkälti kuntien rakentamaa ja ylläpitämää. Sote- ja maakuntauudistuksen jälkeenkin liikunta säilyy nimenomaan kuntien tehtävänä. On nähtävissä, että liikunnasta on tulossa yhä tärkeämpi kuntien elinvoimatekijä. Nykyisen liikuntalain mukaan yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla on kuntien tehtävä.

2000-luvun ilmiöitä liikunnassa ovat olleet mm. omatoimisen liikunnan lisääntyminen, uusien lajien kehittyminen ja yksityisen sektorin lisääntyvä rooli erityisesti aikuisliikunnassa. Naisten näkyvyys liikunnassa ja urheilussa on 2000-luvulla kasvanut. Myös digitalisaation hyödyntäminen on voimakkaasti lisääntynyt liikuntatoiminnassa.

Huippu-urheilu on entisestään ammattimaistunut. Valtaosa suomalaisista pitää huippu-urheilua edelleen tärkeänä. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen toteuttaman kyselyn mukaan 74 prosenttia suomalaisista on kiinnostunut suomalaisten huippu-urheilumenestyksestä.

Valtion vastuu määritellään liikuntalaissa siten, että opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa liikuntapolitiikan yleisestä johdosta, yhteensovittamisesta ja kehittämisestä sekä liikunnan yleisten edellytysten luomisesta valtionhallinnossa. Liikunnan aluehallinnon tehtävistä vastaavat lain mukaan aluehallintovirastot (jatkoksa Luova-virasto). Valtion tulee liikuntatehtäviään hoitaessaan olla tarpeen mukaan yhteistyössä kuntien, kansalaisjärjestöjen ja muiden liikunta-alan toimijoiden kanssa.

Tämän liikuntapoliittisen selonteon tavoitteena on toisaalta tuoda esille liikunnan yhä laajempi ja monipuolisempi merkitys yhteiskunnassa ja toisaalta luoda pohjaa 2020-luvun liikuntapolitiikalle maassamme. Selonteon tavoitteena on olla strateginen ja yhteiskuntapoliittinen asiakirja. Selonteossa ei

pureuduta avustuspolitiikan, rakentamispolitiikan tai muiden liikuntapolitiikan lohkojen yksityiskohtaisiin kysymyksiin. Selonteon lähestymistapa liikuntaan on liikunta itseisarvona eikä pelkästään välinearvona, vaikka liikunnan välinearvon näkökulma on ollut 2000-luvun liikuntapoliittisessa keskustelussa vallitseva. Liikunnalla onkin yhteiskunnassa yhä suurempi kansanterveydellinen ja kasvatuksellinen merkitys. Selonteossa liikuntaa käsitellään poikkihallinnollisena ilmiönä.

2 Käsitteistä

Tässä selonteossa käytettyjen käsitteiden sisältö ja määrittely pohjautuvat toisaalta liikuntalakiin ja toisaalta liikuntalakiprosessiin liittyneeseen FT Arto Tiihosen valtion liikuntaneuvostolle tekemään selvitykseen (valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2014:6).

Liikuntalain mukaan liikunnalla tarkoitetaan kaikkea omatoimista ja järjestettyä liikunta- ja urheilutoimintaa paitsi huippu-urheilua. Huippu-urheilulla tarkoitetaan lain mukaan kansallisesti merkittävää sekä kansainväliseen menestykseen tähtäävää tavoitteellista urheilutoimintaa. Terveyttä ja hyvinvointia edistävällä liikunnalla tarkoitetaan elämänkulun eri vaiheissa tapahtuvaa kaikkea fyysistä aktiivisuutta, jonka tavoitteena on terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen. Tässä liikuntapoliittisessa selonteossa on mukana kaikkien kolmen edellä mainitun käsitteen alle sijoittuva toiminta. Valtion liikuntapolitiikalla tarkoitetaan tässä selonteossa siis kaikkia niitä valtion toimenpiteitä, joilla edellä mainittuihin kolmeen käsitteeseen liittyvää toimintaa ohjataan, säädellään, kehitetään, johdetaan ja resursoidaan.

Liikuntalaissa määriteltyjen käsitteiden lisäksi tässä selonteossa käytetään useita muitakin liikuntaan liittyviä käsitteitä. Arkiliikunnalla ja yleisellä liikkumisen käsitteellä tarkoitetaan kaikkea arjessa tapahtuvaa liikkumista kuten työ-, koulu-, ostos- ja harrastusmatkoja sekä mm. oppilaitosten välitunneilla ja työpaikkojen ja laitosten arjessa harjoitettavaa liikuntaa. Terveysliikunnalla puolestaan tarkoitetaan liikuntaa, jonka tavoitteena on saada liikunnan harrastajiksi ne ihmisryhmät, joilla on terveydellisistä ja muista syistä ongelmia harjoittaa liikuntaa terveytensä kannalta riittävästi. Liikuntaneuvonnalla tarkoitetaan yksilöön kohdistuvaa terveyden edistämistä, joka on suunnattu erityisesti terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta riittämättömästi liikkuville. Erityis- ja soveltavan liikunnan katsotaan puolestaan koskevan vammaisia, pitkäaikaissairaita sekä niitä ikääntyneitä henkilöitä, joiden toimintakyky on selvästi heikentynyt iän, vamman tai pitkäaikaissairauden takia.

Liikunnan itseisarvolla tarkoitetaan tässä selonteossa sellaista liikunnan merkitystä yksittäiselle kansalaiselle, joka pohjautuu yksilön omiin mieltymyksiin ja valintoihin. Liikunnan välinearvolla puolestaan tarkoitetaan liikunnan merkitystä yhteiskunnan haluamien päämäärien edistämisessä liittyen mm. kansanterveyteen, koulutukseen, kasvatukseen, maanpuolustukseen, yhteiskunnalliseen koheesioon jne.

3 Nykytilan analyysi

3.1 Yhteiskunnan muutos

Yleinen yhteiskuntakehitys vaikuttaa merkittävästi liikuntaan. Tässä luvussa on pyritty määrittelemään sellaisia yhteiskunnallisia kehitystrendejä, joiden tunnistamisella on merkitystä liikuntapolitiikan

suuntaamisen näkökulmasta. Tällaisia kehitystrendejä ovat ainakin työn ja toimeentulon muutos, digitalisaatio, kaupungistuminen, yksilöllistymiskehitys ja demokraattisen vaikuttamisen ja osallisuuden muutos sekä talouden ja ympäristökehityksen suhteen muutos.

Työn muutos näkyy ihmisten elämässä ainakin kahdella tavalla: työtehtävät muuttuvat ja uudistuvat moneen kertaan työuran aikana ja myös työn tekemisen tavat muuttuvat jatkuvasti digitalisaation, robotisaation ja monien muiden tekijöiden vaikutuksesta. Kaikki edellä mainitut tekijät lisäävät liikunnan merkitystä työikäisten kansalaisten elämässä. Hyvä fyysinen kunto auttaa sekä muuttuvassa työelämässä että myös elämän murroskohdissa.

Kaupungistuminen on kansainvälinen megatrendi, joka etenee kaikkialla maailmassa. Liikunnan näkökulmasta kaupungistumiseen liittyy sekä positiivisia että negatiivisia tekijöitä. Kaupunkiympäristössä työhön liittyvän arkiliikunnan määrä saattaa jäädä pienemmäksi kuin maaseudulla, mutta vastaavasti liikuntapalvelujen saatavuus on huomattavasti korkeammalla tasolla ja kaupunkimainen yhdyskuntarakenne muutoinkin tukee liikunnanharrastusta. Maaseutu ympäristö puolestaan ruokkii ainakin jossain määrin arkiliikuntaa. Alerakenteen ja väestörakenteen muutoksen johdosta mahdollisuudet ylläpitää nykyisenkaltaisia liikuntapalveluita eriytyvät erilaisilla maaseutualueilla.

Demokraattisen vaikuttamisen ja osallisuuden muutos heijastuu liikuntaan erityisesti järjestötoimintaan osallistumisen kautta. Urheiluseurojen luonne on ainakin jossain määrin muuttunut kansalaistoimintayhteisöistä palveluntuottajaorganisaatioiden suuntaan.

Talouden ja ympäristökehityksen suhteen muutos heijastuu liikuntaan esimerkiksi siinä, miten liikuntaa ja liikuntapaikkarakentamista voidaan toteuttaa kestävämmällä, edullisemmalla ja ympäristöystävällisemmällä tavalla. Liikuntaväen perinteinen edunvalvonnallinen lähestymistapa on ollut lisäresurssien ja lisärakentamisen vaatiminen. Resurssien ja rakentamisen lisäämiselle on edelleen perusteita, mutta toteuttamistapoihin on haettava uusia ratkaisuja.

3.2 Liikunnan ja liikuntapolitiikan nykytila tutkimuksen valossa

Liikuntapolitiikan nykytilan selvittämiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö sekä valtion liikuntaneuvosto tilasivat Jyväskylän yliopistolta kattavan tutkimuskatsauksen siitä, mitä tieteellisen tutkimuksen perusteella liikuntapolitiikan vaikuttavuudesta tiedetään. Tämä Hannu Itkosen, Kati Lehtosen ja Outi Aarresolan toimittama tutkimuskatsaus (2018) on toiminut tämän selonteon tausta-aineistona ja se julkaistaan erikseen. Tutkimuskatsauksen perusteella suomalaisen liikunnan keskeisiksi meneillään oleviksi kehityslinjoiksi voidaan määrittää seuraavat asiat:

- Liikuntakulttuuri on eriytynyt sekä organisatorisesti että yksilöiden liikuntakäyttäytymisen osalta
- Liikkuminen on polarisoitunut: osalle liikunta on yhä keskeisempi elämänsisältö, kun taas toiset eivät harrasta liikuntaa lainkaan joko omista valinnoista tai erilaisista syrjäytymistä edistävästä tekijöistä johtuen
- Fyysinen kokonaisaktiivisuus on yhteiskunnassa vähentynyt ja merkittävästi myös lasten ja nuorten keskuudessa
- Merkittävä osa liikkumisesta toteutuu omatoimisesti ja erityisesti aikuisten ja ikääntyneen väestön osalta valtaosa liikunnasta toteutuu muutoin kuin organisoituneena toimintana
- Matalan kynnyksen liikuntatoimintojen organisoiminen on kasvamassa

- Liikunnan kansalaistoiminta tarvitsee tukea sen omista lähtökohdista käsin
- Tiedolla johtamisen merkitys liikuntapoliittisessa päätöksenteossa on kasvamassa
- Liikunnan yhdenvertaisuus ja tasa-arvo eivät toteudu kaikilta osin
- Eettisyyden sekä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kehityksen merkitys liikuntapolitiikkaa ohjaavina tekijöinä ovat lisääntymässä
- Huippu-urheilun ja valmennuksen organisoinnissa tiedolla johtamisen, eri tahojen keskinäisen koordinaation ja toimivan työnjaon merkitys on korostumassa
- Tutkimustietoa tarvitaan tiedolla johtamisen pohjaksi
- Liikunnalliseen elämäntapamuutokseen tarvitaan tukea ja ohjausta moninaisin liikunnan edistämisen menetelmin
- Tutkimusnäyttö fyysisen aktiivisuuden terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä lisäävistä vaikutuksista on yhä kiistattomampi
- Kaikkeen suunnitteluun ja päätöksentekoon yhteiskunnassa tarvittaisiin liikkumisvaikutusten arviointi

3.3. Soveltavan liikunnan nykytila

Huhtikuussa 2018 valmistui valtion liikuntaneuvoston tilaama sekä Liikuntatieteellisen seuran toteuttama ja Teijo Pyykkösen ja Saku Rikalan kirjoittama arviointiraportti ”Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä”, jonka perusteella voidaan arvioida soveltavan liikunnan nykytilaa. Seuraavassa on tiivistetysti kuvattu raportin havainnot nykytilasta.

Vähintään noin 15 prosentilla väestöstä eli reilulla 800 000 ihmisellä on toimintakyvyn rajoitteita. Osalla heistä on vaikeuksia osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan ja heidän liikuntansa vaatii soveltamista sekä erityisosaamista. Kynnystä liikkumiseen, liikunnan harrastamiseen ja urheiluun voi nostaa myös elämäntilanne, joka on usein toimintarajoitteisilla haastavampi kuin väestöllä keskimäärin. Hyvinvointia uhkaavat tekijät näyttävätkin kasautuvaan usein samoille henkilöille.

Liikuntasuositukset ovat pääsääntöisesti samat riippumatta toimintakyvyn rajoituksista. Tutkimusten mukaan toimintarajoitteiset liikkuvat sekä harrastavat liikuntaa vähemmän kuin muu väestö.

Soveltavalla liikunnalla ja vammaisurheilulla on vahva asema julkisen liikuntatoiminnan sääntelyssä. Liikuntalaki, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait, sopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (CRPD) sekä maankäyttö- ja rakennuslaki luovat vahvan veloitteen yhdenvertaisen liikuntakulttuurin aktiiviselle edistämiselle sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi liikunnassa. Myös informaatio-ohjaus luo vahvaa pohjaa yhdenvertaisuuden edistämistyölle liikuntakulttuurissa. Yhdenvertaisten liikuntaedellytysten tavoite nousee esiin lähes kaikissa viime vuosina valtionhallinnon tuottamissa suosituksissa, ohjelmissa ja työryhmien mietinnöissä. Liikuntaa ohjaavat säädökset ja asiakirjat eivät kuitenkaan näy käytännön liikuntapolitiikassa ja -työssä vielä riittävästi.

Soveltavan liikunnan toteutus tapahtuu paljolti kunnissa sekä järjestöissä, joista useat ovat riippuvaisia valtionavustuksista. Liikuntahallinnon resurssiohjaus määrittää pitkälle järjestötoiminnan volyymin – ei sisältöjä.

Valtion liikuntahallinnolla on keskeinen asema soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun kehittämisessä. Soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistämiseen osallistuvat myös useat muut hallinnonalat. Mitä

enemmän ihmisellä on liikkumis- ja toimintarajoitteita, sitä enemmän merkitystä on eri hallinnonalojen ratkaisulla. Valtionhallinnossa koordinaatio ja yhteistyö soveltavan liikunnan edistämiseksi on kuitenkin vähäistä.

Soveltavaa liikuntaa ja vammaisurheilua on edistetty valtionhallinnossa lähinnä omana saarekkeenaan edistyneempien kuntien ja alan järjestöjen kanssa. Soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäminen valtion liikuntahallinnossa ei ole ollut vielä rakenteissa.

Liikkujista ikääntyneitä on yhä enemmän. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä on nykyään yli 20 prosenttia ja kymmenen vuoden päästä jo 25 prosenttia. Ikääntymisen myötä kasvaa myös pitkäaikaissairaiden ja vammaisten henkilöiden määrä, mutta myös hyväkuntoisten ikääntyneiden määrä. Ikärakenteen muutos on näkynyt jo pitkään kuntien liikuntapalveluissa, jotka ovat painottuneet ikääntyneisiin. Väestön ikääntymisen heijastuminen valtion liikuntapolitiikan ratkaisuihin on ollut sen sijaan hyvin vähäistä suhteessa sen merkitykseen.

Nykyisten liikuntaa ja liikkumista tukevien palveluiden ulkopuolelle jäävät todennäköisesti ne, jotka hyötyisivät liikunnasta eniten, kuten vaikeavammaiset ja toimintakyvyltään heikkokuntoisimmat ikääntyneet. Haasteena on ollut myös tavoittaa ns. vähemmistöjä vähemmistöistä, kuten vammaisia maahanmuuttajia. Tyydyttymätöntä liikunnantarvetta lienee eniten juuri heillä, joilla toimintakyky on heikoin. Toimenpiteitä tulisi lisätä kohderyhmiin, joiden edellytykset oman hyvinvoinnin edistämiseen ovat heikoimmat ja joiden tukeminen tuottaa suurimmat yhteiskunnalliset hyödyt.

Soveltavaa liikuntaa edistävissä järjestöissä on epätietoisuutta valtionhallinnon linjauksista liittyen tavoitteisiin ja työnjakoon soveltavan liikunnan alueella. Järjestöillä on itse määritellyt tavoitteet ja toimintasuunnitelmat, mutta niillä olisi myös kiinnostusta vuoropuheluun hallinnon kanssa. Huolta herättää seuratoiminnan kehittymättömyys toimintarajoitteisten liikuttamisessa. Moni seura tekee hyvää työtä toimintarajoitteisten liikunnan ja urheilun edistämiseksi, mutta seurojen enemmistö näyttää jatkavan perinteisillä toimintatavoilla. Toisaalta on tärkeää, että seurat ovat ja saavat olla toimijoidensa näköisiä.

Kunnat ovat soveltavan liikunnan keskeisiä ja varsin itsenäisiä toimijoita. Kunnat saavat valtionosuuksia ja -avustuksia, joiden avulla edistetään niin suoraan kuin välillisesti toimintarajoitteisten liikunnan ja urheilun mahdollisuuksia. Valtio pystyy liittämään ohjausmekanismeja lähinnä vain kohdennettuihin resursseihin, kuten hankeavustuksiin. Kuntien soveltavan liikunnan palveluiden kehitys näyttää isossa kuvassa pysähtyneen. Kuntien soveltavan liikunnan palveluissa on myös suuria kuntakohtaisia eroja, etenkin pienten kuntien kohdalla.

Vaikuttavinta valtionohjausta soveltavassa liikunnassa ovat kuntien mielestä rakentamis- ja peruskorjausavustukset, jotka takaavat esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioon ottamisen. Merkitystä on myös soveltavan liikunnan hankeavustuksilla, joihin valtio pystyy liittämään mukaan ohjausmekanismeja. Myös informaatio-ohjauksella ja järjestetyillä alan koulutuksilla on ollut vaikutusta toiminnan kehittämiseen kunnissa.

Valtion liikuntaneuvoston teettämä arviointiraportti luo hyvää pohjaa soveltavan liikunnan kehittämiseksi. Liikkuva kansakunta ei ole aidosti liikkuva, jos se ei kykene tarjoamaan myös liikuntarajoitteisille mahdollisuuksia liikunnan iloon.

3.4 Pohjoismainen vertailuaineisto

Selonteon liitteenä on Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen laatima selvitys liikunnan ja huippu-urheilun julkisesta tuesta pohjoismaissa. Yhteenvedona selvityksestä voidaan todeta, että Suomi on liikunnan julkisen tuen osalta hyvää pohjoismaista keskitasoa. Norjassa valtion myöntämä tuki on suurempaa ja Ruotsissa puolestaan kunnat ovat erittäin vahvoja liikuntatoimijoita. Suomen järjestelmä on tasapainoinen kokonaisuus valtion ja kuntien myöntämää tukea. Myös huippu-urheilun julkinen rahoitus on Suomessa hyvää pohjoismaista tasoa. Eroja löytyy yksityisessä rahoituksessa, jossa Suomi on jäänyt jälkeen.

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen selvityksen mukaan Suomessa valtion liikuntabudjetin kautta tuetaan laajaa ja hajanaisista toimijaverkkoa eikä tukien uudelleen jakamista urheilujärjestelmän sisällä tapahdu samassa mittakaavassa kuin muissa vertailun maissa. Suomessa onkin 2010-luvulla pyritty keskittelympään tukimalliin, jossa Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö on vastannut huippu-urheilun johtamisesta ja koordinaatiosta ja valtio pääosin resurssien allokoinnista. Pohjoismaisessa tarkastelussa suomalainen huippu-urheilu on hajanaisin.

4 Selonteon laadintaprosessi

Ehdotuksen liikuntapoliittisen selonteon laatimisesta teki valtion roolin ja ohjauskeinojen selkiyttämistä suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa käsitellyt työryhmä syyskuussa 2017 (opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:40). Selonteon laadinta käynnistettiin vuoden 2018 alusta laajalla kuulemiskierroksella. Kick off – tilaisuus liikuntajärjestöille pidettiin Helsingissä 1. helmikuuta. Kuntia asiasta informoitiin liikuntatoimen neuvottelupäivillä Oulussa 13. helmikuuta. Muita ministeriöitä ja valtionhallinnon toimijoita informoitiin terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan ohjausryhmän kokouksen yhteydessä 7. maaliskuuta. Lisäksi valtion liikuntaneuvosto jaostoineen piti asiaa käsittelevän seminaaripäivän Helsingissä 21. maaliskuuta.

Selontekoon liittyen toteutettiin avoin verkkokuuleminen ja lisäksi selonteon valmistelua varten oli mahdollisuus toimittaa lausuntoja ja esityksiä. Erikseen pyydettiin vastauksia muilta ministeriöiltä ja julkisen hallinnon toimijoilta.

4.1 Verkkokuulemisen päätulokset

Liikuntapoliittisen selonteon laadintaan liittyen toteutettiin maaliskuussa 2018 avoin verkkokuuleminen, johon osallistui yhteensä 4246 henkilöä. Vastaajista lähes puolet oli liikunnan aktiivitoimijoita kuten seura-aktiiveja, liikuntajärjestöjen toimijoita ja kuntatason toimijoita.

Merkittävä osa verkkokuulemiseen osallistuneista täyttää ikäryhmälleen määritellyt liikuntasuosituksukset – suosituimmat liikkumismallit ovat omatoimisesti yksin liikkuminen ja organisoidusti yhdessä liikkuminen.

- Luontoa, kevyenliikenteenväyliä, ulkoilureitistöjä ja sisäliikuntatiloja (kuten kuntosalit ja liikuntahallit) pidetään tärkeimpinä liikuntapaikkoina
- Osallistujien organisoitua liikuntaa järjestävät suurimmalta osin liikunta- ja urheiluseurat sekä liikunta-alan yritykset

Liikunta ja urheilu merkitsevät osallistujille oman terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä, iloa sekä sosiaalista yhdessäoloa.

- Negatiivisten liikuntaan ja urheiluun yhdistettävien asioiden joukossa nousevat merkittävimpiä doping, kilpailullisuus, raha ja kaupallisuus sekä negatiiviset kokemukset koululiikunnasta

Osallistujien mielestä yhteiskunnan tulisi tukea väestön liikuntaa sen positiivisten kansanterveydellisten vaikutusten takia ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Huippu-urheilua puolestaan tulisi tukea sen luomien esikuvien, kansallisen yhteenkuuluvuuden tunteen edistämisen ja positiivisen Suomi-kuvan levittämisen takia.

Merkittävimpanä tekijänä suomalaisen liikkumisen lisäämiseksi nähdään lapsiin ja nuoriin panostaminen. Koulun rooli koetaan tärkeänä koululiikunnan mielekkyyden edistämisen, välituntiliikunnan sekä koulun kerhotoiminnan kannalta. Yhteiskunnan tulisi myös taata jokaiselle lapselle ja nuorelle yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa ja liikkua.

Työpaikkojen rooli ja arkiliikunta nousevat myös teemoiksi liikkumisen lisäämisessä. Kattavat ja hyväkuntoiset kevyenliikenteen väylät, työpäivänä tapahtuvaan liikkumiseen mahdollistaminen ja työmatkaliikunnan edistäminen nousevat esille keinoina liikunnan edistämässä.

Suomalaisen huippu-urheilun tason edistämisen keinoina nähdään läpinäkyvämmät rahoitus- ja tuki-instrumentit sekä resurssien keskittäminen enemmän ruohonjuuritoimintaan – valmentajille ja urheilijoille.

Osallistujien mukaan liikuntapolitiikan lähtökohtien tulisi perustua terveellisten elämäntapojen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen sekä eettisyyteen ja rehellisyyteen. Valtion liikuntapolitiikan tärkeimpinä painopisteinä nähdään seuratoiminnan ja liikuntapaikkarakentamisen tukeminen. Huippu-urheilun tukeminen jakaa osallistujissa eniten mielipiteitä.

Verkkokuulemisen keskustelu on pääosin positiivista ja tulevaisuuteen katsovaa. Suomalaisten, erityisesti lasten ja nuorten, liikkuvuuden lisääminen nähdään tärkeänä tavoitteena Suomen tulevaisuuden kannalta. Osallistajat kokevat, että tähän on tehty jo hyviä aloitteita, kuten kerhotoiminnan tukeminen ja ”Liikkuva koulu”. Ongelmakohtana liikunnan ja urheilun edistämässä koetaan raskaat organisaatiot ja urheilujohtajat, joita mediassakin on puitu. Ratkaisuksi tähän nähdään liikunta- ja urheilutoimijoiden toiminnan läpinäkyvyyden lisääminen.

4.2 Muiden ministeriöiden ja valtionhallinnon toimijoiden lausunnot

Muilta liikunta-asioiden parissa työskenteleviltä ministeriöiltä ja julkisen hallinnon toimijoilta pyydettiin erikseen lausuntoa liikuntapoliittisen selonteon laatimiseen liittyen. Tässä lausuntoyhteenvedossa on esitetty ministeriöiden yleiset liikuntapoliittiset linjaukset. Yksityiskohtaiset esitykset on otettu huomioon selonteon toimenpide-esityksiä käsittelevissä luvuissa.

Lausuntoja saatiin seuraavilta tahoilta: liikenne- ja viestintäministeriö ja liikennevirasto, Metsähallituksen luontopalvelut, opetus- ja kulttuuriministeriön yleissivistävän koulutuksen osasto, Puolustusvoimat, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus, Työterveyslaitos, valtiovarainministeriö sekä ympäristöministeriö.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tavoitteet liikunnan edistämiseksi liittyvät fyysiseen aktiivisuuteen osana arkiliikkumista (esimerkiksi työ-, koulu- tai asiointimatkat). Tämä tarkoittaa käytännössä kävelyn ja pyöräilyn lisäämistä kulkutapoina. Myös joukkoliikenteen käytön lisääntyminen lisää kävelyä ja pyöräilyä, koska joukkoliikennematkaan sisältyy lähes aina myös liityntämatka kävellen tai pyöräillen. Kunnilla on keskeinen rooli aktiivisen arkiliikkumisen edistämässä. Tämä koskee eritoten kävelyn ja pyöräilyn olosuhteita sekä fyysisesti aktiivisia kulkumuotoja suosivaa yhdyskuntarakennetta. Valtionhallinnon eri toimijat voivat edesauttaa kuntien työtä maankäytön ja liikennejärjestelmän suunnitteluun osallistumalla, informaatio-ohjauksella ja valtionavustuksin.

Metsähallituksen luontopalvelut on antanut lausunnon luontoliikunnan, luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailemisen näkökulmasta. Luontoliikunnan mahdollisuuksia on tarjolla monipuolisesti, esimerkiksi noin 6000 km ulkoilureittejä. Luontopalveluiden kohteet ovat toimintaympäristöjä myös monille urheilu- ja liikuntatapahtumille. Luonto vaikuttaa myönteisesti hyvinvointiin ja terveyteen kolmen väylän kautta: fyysinen aktiivisuus lisääntyy luonnossa, luonto elvyttää ja auttaa palautumaan stressistä ja luonnossa liikkuminen edistää sosiaalista hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä. Luontopalvelut on laatinut vuonna 2017 Hyvinvoiva luonto, hyvinvoiva ihminen – toimintaohjelman.

Opetus- ja kulttuuriministeriön yleissivistävän koulutuksen osasto korostaa lausunnossaan varhaisen tuen merkitystä. Lapsuudessa omaksutut tavat tukevat myöhäisemmässä vaiheessa toteutettavaa liikuntaa ja ennustavat myöhempää menestystä esim. opiskelussa ja työelämässä.

Puolustusvoimat lausuu, että liikuntapoliittisessa selonteossa on oleellista tuoda esiin asevelvollisten fyysisen toimintakyvyn merkitys. Kutsuntaikäisten hyvä kunto ennen varusmiespalvelusta on perusedellytys lyhyelle ja tehokkaalle varusmieskoulutukselle. Toisaalta myös reservin hyvä kunto on olennaista, jotta nopeasti muuttuvissa tilanteissa kunto on riittävän hyvä poikkeusolojen vaatimiin tehtäviin. Puolustusvoimien seurantatilastojen mukaan erityisesti kestävyyskunto on heikentynyt ja heikkokuntoisten määrä lisääntynyt. Varusmieskoulutus nostaa hetkellisesti fyysistä kuntoa noin 70 prosentilla ikäluokasta. Reservin kuntoa seurataan ja kehitetään kertausharjoituksilla.

Sosiaali- ja terveysministeriö nostaa lausunnossaan esille seitsemän keskeistä asiaa, jotka tulisi ottaa liikuntapoliittisessa selonteossa huomioon. STM haluaa, että aivan erityinen huomio kohdistetaan riittämättömästi liikkuvien ja riskiryhmien aktivoimiseen. Toiseksi STM pitää tärkeänä toimintakulttuurin muutoksen tukemisesta niin, että kansalaiset tunnistavat fyysisen aktiivisuuden hyödyt ja päätöksentekijät kannustavat, tukevat ja ohjaavat yksilöitä ja yhteisöjä liikunnalliseen ja terveelliseen elämäntapaan. STM:n kolmas näkökohta liittyy edelliseen siten, että olosuhteiden tulisi kaikkialla olla liikkumiseen kannustavia. Neljänneksi STM haluaa vahvistaa liikunnan yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa niin, että myös heikommassa asemassa olevilla henkilöillä on nykyistä paremmat mahdollisuudet liikuntaan. STM:n mielestä liikunta tulee myös nostaa vahvemmin osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon työtä. Kuudenneksi STM korostaa, että liikunnan asemaa voidaan vahvistaa sote- ja maakuntauudistuksessa, johon liittyen korostuu kuntien, maakuntien ja järjestöjen yhteistyö. Seitsemänneksi STM pitää tärkeänä kaikkien hallinnonalojen saamista mukaan yhteistyöhön.

Työterveyslaitoksen mielestä liikunnan edistämiseen työikäisillä sisältyy sekä inaktiivisuuden vähentäminen että aktiivisen liikunnan harrastuksen lisääminen. On tärkeää ottaa huomioon työn ja ammatin vaatimukset ja vaikutukset, kun liikunnalla edistetään ja ylläpidetään toimintakykyä, työkykyä ja työstä palautumista. Työelämän muutokset lisäävät yksilön omien valintojen ja päätösten merkittävyyttä elintapojen valinnassa.

Vaikka työssä ollaankin yhä enemmän paikallaan, yhteiskunnassa tulee säilymään töitä, joissa fyysinen toimintakyky on oleellinen osa työkykyä. Liikunnalla on myös kiistatta merkitystä sairauspoissaolojen vähentäjänä. Työpaikan tukeman liikunnan merkityksestä työkykyä ylläpitävänä tekijänä on kuitenkin vain heikkoa tutkimusnäyttöä. Työterveyslaitoksen mukaan liikunta vaikuttaa työkykyyn paremmin, jos liikunta on räätälöity jollekin ryhmälle tai jos vaikutetaan useampaan tahoon yhtä aikaa tai vaikutetaan useisiin elämäntapoihin samanaikaisesti. Työterveyslaitos tuo esille myös työpaikan ja työterveyshuollon välisen yhteistyön merkityksen.

Valtiovarainministeriö on lausunnossaan ottanut pääosin kantaa eräisiin valtiosuosiin ja verotukseen liittyviin yksityiskohtiin. VM korostaa kunnan vastuuta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on yhteydessä koulutukseen, liikunta-, ruoka- ja kulttuuripalveluihin, kaavoitukseen, liikennejärjestelyihin sekä muihin tehtäviin, jotka jäävät kuntien hoidettavaksi myös sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtyessä maakunnille.

Ministeriöiden ja laitosten vastauksissa keskeinen yhteinen nimittäjä on, että liikunnan, fyysisen aktiivisuuden ja liikkumisen edistäminen on kaikkien mielestä yksiselitteisesti tärkeää. Liikunnan edistäminen edesauttaa kaikkien vastanneiden organisaatioiden omia tavoitteita. Samanaikaisesti voidaan havaita, että liikunnan edistämisen viitekehysten sisällä on löydettävissä vain rajallisesti yhteneväisiä näkökulmia. Jokainen organisaatio tarkastelee asiaa oman toimintansa lähtökohdista ja näkökulmista. Toisaalta organisaatioiden esiin nostamat näkökulmat eivät myöskään ole toisiaan poissulkevia, vaan ne tukevat toisiaan ja edistävät liikkumista omissa kohderyhmissään ja toimintaympäristöissään. Yksittäisistä teemoista arkiliikunnan sekä luonto- ja lähiympäristön merkitys liikkumisen edistäjänä toistui usean tahon vastauksissa.

4.3 Kuntien ja aluehallinnon lausunnot

Kuntien osalta saatiin lausunto Suomen Kuntaliitolta ja erikseen Suurimmat kunnat 15+ - verkostolta. Aluehallintovirastojen kautta kerättiin kootusti pienten ja keskisuurten kuntien vastaukset. Kuntavastauksia oli yhteensä 63.

Kuntaliitto painottaa lausunnossaan valtion ja kuntien merkittävän roolin ja hyvän yhteistyön jatkumisen tärkeyttä liikuntapolitiikassa. Liikunnan olosuhteet ovat keskeinen väestön liikuntakäyttäytymiseen vaikuttava tekijä, jossa valtion tuki kunnille nähdään Kuntaliitossa avainasiana. Kuntien liikuntatoiminnan käyttökustannuksiin myönnettävät valtiosuudet ovat Kuntaliiton mukaan riittämättömiä kuntien velvoitteisiin nähden. Kuntien hyvinvointikertomusten ja Hyte-kertoimien kehittämistä pidetään tärkeinä hyvinvoinnin edistämisen seurannassa. Valtion (osa-)rahoittamia kokeilu- ja kehittämishankkeita väestön liikunnan edistämiseksi tulee Kuntaliiton näkemyksen mukaan jatkaa ja edelleen kehittää.

Suurimmat kunnat 15+ - verkoston lausunto lähtee siitä, että valtion vahva tuki kunnissa toteutettavalle liikuntapolitiikalle on tärkeää. Riittävän velvoittava ja linjaava liikunnan lainsäädäntö tukee liikuntaa ja sen edistämistä kunnissa monialaisena ja toimialarajat ylittävänä työnä. Lausunnon mukaan liikuntapoliittisen selonteon yhteydessä olisi hyvä pohtia liikuntalain ohjausvaikutusta ja sen riittävyttä, eli ohjaako puitelaki haluttuihin liikuntapoliittisiin tavoitteisiin vai pitäisikö liikuntalain nojalla säädettyä liikunta-asetusta tarkastella sisällöllisesti kunnan velvoitteiden näkökulmasta. Lausunnossa korostetaan, että liikunnan tulisi sisältyä kunnissa kaiken tasoiseen strategiseen ajatteluun. Kannustinosan lisääminen nykyiseen valtiosuusjärjestelmään voisi edistää kunnallisen liikuntapolitiikan tavoitteellisuutta siten, että

valtionosuusjärjestelmän ylläpitäjän eli valtion taholta kunnallisen liikuntapolitiikan mitattavissa olevat tavoitteet konkretisoituvat kuntien tavoiteltaviksi taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. Valtionavustusjärjestelmällä tulisi jatkossa ohjata kuntia nykyistä voimakkaammin vaikuttavampien toimialarajat ylittävien liikunnan edistämishankkeiden toteuttamiseen.

Pienten ja keskisuurten kuntien kuuleminen liikuntapolitiiseen lausuntoon toteutettiin kunnille lähetettynä webropol-kyselynä. Kyselyssä kunnat pystyivät ottamaan kantaa, miten kunnille suunnattu valtionrahoitus (VOS) parhaiten toimisi, onko valtionosuuden vaikuttavuutta tarpeen mitata, miten liikuntalain 5 §:n toteuttaminen onnistuu ja miten kunta parhaiten edistää kuntalaisten liikkumista. Lisäksi kunnat arvioivat kaikkien keskeisten liikuntatoimen yhteistyökumppaneiden merkitystä sekä erikseen liikunta- ja urheiluseurojen merkitystä liikunnan edistämässä ja kunnan liikuntapalveluissa. Vastauksissa hieman yli puolet kunnista haluaisi valtionosuuden korvamerkittynä, erityisesti keskisuuret kunnat. Lähes kaikki kunnat pitivät valtionosuuden vaikuttavuuden mittaamista tarpeellisena. ”Yleisperisäteenä tulisi olla, että valtionosuus palkitsee kuntaa asukkaiden hyvinvointi ja terveyskäyttäytymisessä, fyysisessä toimintakyvyssä ja osallisuudessa tapahtuvasta positiivisesta muutoksesta, jota kunta on onnistunut omilla toimillaan aikaansaamaan.” Kysyttäessä, miten sitä mitattaisiin, vaihtelivat vastaukset nykyisten käytettävissä olevien taloustietojen tai TEA-viisaritiedon käytöstä siihen, ettei osattu ehdottaa vaikuttavuusmittareita. Osa näki myös vaikuttavuuden mittaamisen helposti byrokratiaa lisäävänä ja ne vastaajat, jotka eivät kannattaneet korvamerkittyä valtionosuutta, totesivat myös, että valtionosuuden suuruus liikunnan osalta on niin mitätön, ettei vaikuttavuutta kannata mitata.

Kunnat pystyvät toteuttamaan liikuntalain 5 §:n tavoitteita ja tehtäviä resursseihinsa ja saman kuntakoon toimintaan verrattuna hyvin tai kohtalaisesti. Yleisarvio tavoitteisiin pääsemisestä on positiivinen, vaikka merkittävämmäksi syyksi liikuntalain toteuttamisen epäonnistumiseen kunnassa pidettiin resurssien puutetta. Tämä on selkeästi pienten ja osan keskisuurten kuntien haastavuutta: resurssit eivät riitä ja ne heikkenevät koko ajan. ”Toteutuu, mutta kuntakohtainen onnistuminen tehtävässä on liiaksi henkilösidonnaista.”

Parhaiten kunnat edistävät liikuntaa luomalla olosuhteita eli tarjoamalla liikuntapaikkoja, sekä pitämällä ne hyvässä kunnossa. Tämän lisäksi yhdenvertaisten liikuntapalvelujen tarjoaminen edistää kuntalaisten liikkumista. Lasten ja nuorten liikunnan tukeminen, matalan kynnyksen ryhmät sekä urheiluseurojen tukeminen nähtiin tärkeänä. Tulevaisuudessa lisääntyy (ja on jo lisääntynyt) ikäihmisten liikunnan palvelujen järjestäminen ja yhteistyö tämän toteutuksessa eri järjestöjen ja toimijoiden kanssa.

Haastavimmaksi kunnan liikuntatoiminnassa nähtiin liikuntatoimen resurssien pienuus. Tämän lisäksi haasteita tasa-arvoisille liikuntapalveluille luovat haja-asutuksen asettamat rajoitteet, väestön ikärakenne, kunnan talous sekä hallinnollisen ja kentällä tapahtuvan työn yhdistäminen. Sisällöllisesti haastavimpana pidettiin liikkumattomien saamista liikuntatoiminnan piiriin. Esille nousivat myös urheiluseurojen ja yhdistysten motivoiminen liikuntatyöhön, liikunnan näkyvyyden lisääminen ja liikunnan tarpeellisuuden perustelu kuntapäätäjille sekä toiminnan vaikuttavuuden mittaaminen.

Johtopäätöksenä kuntien vastauksista voidaan todeta, että kuntakoko vaikuttaa siihen, miten hyvin liikuntalain tavoitteet toteutuvat kunnassa ja miten valtionosuuden vaikutus koetaan. Keskisuuret kunnat kokevat, että korvamerkitty valtionosuus olisi vaikuttavampi kunnan liikuntatoiminnan toteuttamiselle. Suurten ja keskisuurten kuntien mukaan kannustinosan lisääminen nykyiseen valtionosuusjärjestelmään

voisi edistää kunnallisen liikuntapolitiikan tavoitteellisuutta. Suurimmat kunnat näkevät, että valtion vahva tuki kunnissa toteutettavalle liikuntapolitiikalle on tärkeää. Tätä korostaa myös Kuntaliitto lausunnossaan. Kuntaliitto nostaa esiin valtionosuuden riittämättömän tason suhteessa kuntien tehtäviin. Kuntakysely tuo esiin samaa: mitä pienempi kunta, sen ahtaammalla liikunnan resurssit ovat. Mitä pienemmästä kunnasta kyse, sitä haastavampaa on liikunnan merkityksen perusteleva päättyminen. Liikuntapolitiikassa tulisi huomioida kuntien ja alueiden erilaisuus.

Aluehallintovirastojen virkamiehet pitäisivät VOS:n ennallaan, koska korvamerkitseminen edellyttäisi seuranta- ja arviointia, joka taas vaatisi varsin paljon resursseja kunnissa. Valtionavustuskokonaisuuden osalta tulisi pohtia toiminnallisten avustusten kokoamista yhteen ja/tai niiden karsimista nykyisestä määrästä. Aluehallintovirastojen mielestä kunnille voisi olla vain kaksi avustusmuotoa: liikuntatoiminnan kehittämisavustus ja liikuntapaikkarakentamisen valtionavustus. Kehittämisavustusten sisällä voisi olla liikuntapoliittisten linjausten mukaisia, vaihtuvia painopistealueita. Aluehallintovirastot arvioivat kansalaistoiminnan tilassa jatkuvan polarisoitumisen linjan: toisaalla ammattimainen toiminta lisääntyy ja seurukset kasvavat, toisaalla seuratoiminta on pientä ja sitä uhkaa vapaaehtoistoimijoidenkin väheneminen. Kaikilla alueilla ei ole nähtävissä seuratoiminnassa ammattimaisuuden nopeaa laajentumista.

Liikunnan aluejärjestöjen rooli alueilla on aluehallintovirastojen mielestä hajanainen ja aluejärjestöt toimivat hyvin eri tavoin vaikka kyseessä olisi kaikille yhteinen toiminta (esim. Liikkuva koulu- toiminta). Alueellinen toiminta (valtionhallinnon ja aluejärjestöjen) tulisi OKM:n toimesta roolittaa selkeästi (ainakin siltä osin kuin aluejärjestöt toimivat OKM:n rahoituksella). Osalle aluehallintovirastoista aluejärjestö on enemmän kumppanitoimija kuin toisille.

4.4. Kansalaisjärjestöjen ja muiden yhteisöjen lausunnot

Lausunnot saatiin seuraavilta yhteisöiltä ja tahoilta: Olympiakomitea ja sen jäsenjärjestöt, Liikkujan polku – verkosto (liikuntajärjestöjä), Finlands Svenska Idrott, Liikunnan aluejärjestöt, Urheiluopistojen yhdistys, Suomen Valmentajat ja SAVAL (ammattivalmentajat), Opiskelijoiden liikuntaliitto, Suomen Melonta- ja Soutuliitto, SOSTE, Hengityслиitto, Sydänliitto, Ikäinstituutti, Voimaa vanhuuteen- ja Liikkeellä voimaa vuosiin –ohjelmat, Kunnossa kaiken ikää – ohjelman neuvottelukunta, Erityisliikunnan neuvottelukunta, Trasek sekä kolme yksityishenkilöä.

Liikuntapoliittisen selonteon merkitystä pidettiin yleisesti liikunnan toimialalle suurena. Lausunnoissa korostettiin poikkiallisia toimenpiteitä fyysisen aktiivisuuden edistämiseksi. Toinen lausunnoissa toistuva teema oli eri väestöryhmien yhdenvertainen mahdollisuus osallistua liikuntatoimintaan, koskien ennen muuta resurssien allokointia sekä liikuntapaikkojen kehittämistä ja saavutettavuutta. Resurssien niukkuus ja niiden lisäämisen tarve tuli vahvasti esille niin terveyttä edistävän liikunnan, järjestötoiminnan kuin huippu-urheilun rahoituksen osalta. Hallinnon ja sääntelyn keventäminen liikunnan toimialalla ja vapaaehtoistoiminnan verokohtelu olivat myös useassa lausunnossa esillä. Näiden yhteisten teemojen lisäksi osassa lausunnoista tuotiin vahvasti esille huoli liikunnan erityisryhmien asemasta ja kohtelusta liikunnan rahoituksessa tulevaisuudessa.

Suomen Olympiakomitean hallitus, Olympiakomitean jäsenjärjestöjen muodostama Liikkujan polku –verkosto (allekirjoittajina 38 järjestöä) ja liikunnan aluejärjestöt toimittivat omat erilliset lausuntonsa, jotka ovat teemoiltaan monilta osin yhteneväisiä. Kaikissa lausunnoissa korostetaan kansalaistoiminnan

elinvoiman vahvistamisen tärkeyttä. Olympiakomitea jäsenjärjestöineen korostaa myös kilpa- ja huippu-urheilun merkitystä yhteiskunnassa. Kansalaistoiminnassa lausunnot korostavat kansalaistoimijoiden autonomiaa ja niiden rahoitusjärjestelmän selkeyttämistä, vapaaehtoistoiminnan sääntelyn ja verotuksen keventämistä sekä toimenpiteitä lasten ja nuorten sekä perheiden liikunnallisen arjen mahdollistamiseksi. Kilpa- ja huippu-urheilun osalta tuodaan esille julkisen rahoituksen kasvattaminen nykyisestä tasosta, aiempaa pitkäjänteisemmän tukijärjestelmän tärkeys sekä etenkin nuorten urheilijoiden sosio-ekonomisen aseman vahvistaminen täysipainoisen urheilu-uraan panostamisen mahdollistamiseksi. Olympiakomitean hallituksen lausunnossa esitetään lisäksi erillisen huippu-urheilulain säätämistä huippu-urheilun aseman ja roolien vahvistamiseksi.

Olympiakomitean hallituksen ja aluejärjestöjen lausunnoissa tuodaan edellisten lisäksi esille kaksi teemaa: valtion eri hallinnonalojen yhteistyön tärkeys liikunnan toimialalla ja terveyttä edistävän liikunnan aseman vahvistaminen. Esimerkkeinä mainitaan yhteistyön tarve koulupäivän, terveyden ja toimintakyvyn, maahanmuuttajien kotouttamisen ja urheilun suurtahtumien kehittämisessä. Terveyttä edistävän liikunnan edistäminen nähdään molemmissa lausunnoissa myös tärkeänä. Esityksinä lausunnoissa ovat resurssien lisääminen terveysliikuntaan, liikunnan osuuden lisääminen valtionosuuden määräytymisperusteissa maakunnille kohdistettavassa rahoituksessa sote-uudistuksen yhteydessä, palvelu- ja palauteportaali matalan kynnyksen liikunnan edistämiseksi, sekä liikunnan koulutuspalveluiden verokohtelun keventäminen.

Liikkujan polku –verkosto esittää lisäksi poikkihallinnollisen yhteistyön parantamiseksi ja liikuntaa edistävien resurssien ja toimenpiteiden koordinoimiseksi erillisen liikuntaa ja urheilua koordinoivan, korkean tason poikkihallinnollisen ryhmän nimeämistä valtionhallintoon. Liikkujan polku –verkosto haluaa myös kiinnittää huomiota liikunta-olosuhteiden kehittämiseen, niiden käytön seurantaan sekä vastuunjaon selkeyttämiseen eri ministeriöiden kesken luontoliikunta-olosuhteiden edistämiseksi.

Liikunnan aluejärjestöt esittävät lisäksi liikuntakulttuurin alueellisen kehitystyön vahvistamista, perustellen esitystä sote- ja alueuudistusten myötä tapahtuvilla muutoksilla ja tarpeella uudelle yhteistyölle alueellisesti virastojen ja järjestöjen välillä.

Finlands Svenska Idrott yhtyy Olympiakomitean lausunnossaan esittämiin kannanottoihin, ja haluaa sen lisäksi tuoda esille ja painottaa liikunnan ja urheilun tarjoamaa ainutlaatuista yhteistyöalustaa lukuisille eri toimijoille ja tahoille. FSI korostaa, että valtion tulee turvata jatkossakin mahdollisuudet osallistua laadukkaaseen seuratoimintaan vähintään molemmilla kotimaisilla kielillä. FSI:n alaisissa jäsenyhdistyksissä toimii yli 100 000 ruotsia äidinkielenään puhuvaa liikunnan harrastajaa, pääosa heistä lapsia ja nuoria, joille seuratoiminta tarjoaa paljon enemmän kuin pelkän liikuntaharrastuksen. Liikkuva koulu –ohjelmassa on mukana yli 40 000 ruotsia äidinkielenään puhuvaa lasta ja nuorta, osa urheiluakatemiaista toimii myös ruotsinkielisinä oppilaitoksina jne. Mahdollisuuksien turvaaminen osallistumiseen eri toimintoihin urheiluliikkeen kehityksessä myös ruotsinkielisille suomalaisille on FSI:n mukaan oltava yksi liikuntapolitiikan yhteiskunnallisen perustelun lähtökohtia myös tulevaisuudessa.

Valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten (Urheiluopistojen yhdistys) lausunnossa nostetaan selonteon merkittäviksi kulmakiviksi viisi teemaa. Keskeiseksi lähtökohdaksi liikunnan edistämiseksi lausunto nostaa yksilönvapauden ja itsemääräämisoikeuden hyvästä elämästä päätettäessä. Medikalisoivasta ja ylhäältä ohjatusta liikuntakulttuurista tulisi edetä yksilön omien valintojen ja mahdollisuuksien kautta rakentamaan ”hyvää elämää”. Liikkumattomuudesta ja sen vaikutuksista on lausunnon mukaan riittävästi tutkittua

tietoa, jotta voidaan siirtyä monialaisen yhteistyön syventämisen kautta käytännön ratkaisumallien etsimisen ja implementoinnin vaiheeseen. Urheiluopistot toteavat myös tarpeen liikunta-alan koulutusohjelmien päivittämiseen ja integrointiin kiinteäksi osaksi liikunnan, urheilun ja terveyden edistämisen tasoja ja sektoreita. Urheiluopistot tarjoavat lausunnon mukaan näille kaikille sektoreille ainutlaatuisen oppimisympäristön ja synteesin mahdollisuudet. Yhdistys esittää myös tiedolla johtamisen kulttuurin vahvistamista päätöksenteossa sekä pitkäjänteisyyden lisäämistä rahoituksessa. Selonteon painopisteeksi Urheiluopistojen yhdistyksen lausunto esittää lasten ja nuorten arjen liikunnallistamisen tavoitetta, jonka toteuttamiseksi lausunnossa esitetään myös useita konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, ja tuo esille urheiluopistojen vahvan ja maantieteellisesti kattavan osaamis- ja resurssipotentialin ko. toimenpiteiden tueksi.

Opiskelijoiden Liikuntaliitto OLL:n lausunto konkretisoi odotuksensa tulevasta selonteosta vuoteen 2030, jolloin korkeakouluissa aloittavat opiskelijat ovat kaikki käyneet koulua Liikkuva koulu -ohjelman aikakaudella, liikunnan merkitys myös korkeakouluopiskelijoiden arjessa on ymmärretty ja liikunta on integroitu osaksi opiskelua ja päivärytmiä. Näin vuonna 2030 huomattava osa opiskelijoista liikkuisi terveytensä kannalta riittävästi. Tuolloin myös liikuntakulttuurin arvot ja käytännöt olisivat aidosti tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia, ja valtionhallinnon toimet ja aloitteellisuus liikunnan edistämässä olisi lisääntyneet.

Suomen Palloliitto tuo lausunnossaan esille omia esityksiään liikunnan resursseihin ja liikunnan edistämisen toimenpiteisiin. Resurssiesityksissä Palloliitto toivoo valtionhallinnolta veikkausvoittovaroja koskevan tuotonjakolain avaamista ja muuttamista liikuntatoiminnan eduksi sekä esittää useita verotuksellisia keinoja urheiluseurojen toiminnan helpottamiseksi ja rahoittamiseksi. Toimenpide-esityksissään Palloliitto tuo esille lasten ja nuorten ohjaajien koulutuksen, monikulttuurisen osaamisen vahvistamisen, olosuhdekehittämisen, koulupäivän aikaisen harjoittelumahdollisuuden lisäämisen sekä yhdenvertaisuuden vahvistamisen tarpeet ja ratkaisuesitykset. Lisäksi Palloliitto toivoo järjestörahoituksen uudistamista aiempaa selkeämmäksi ja tulosperusteisemmäksi.

Suomen Melonta- ja Soutuliiton lausunnossa tuodaan liikuntajärjestöjen yhteisessä lausunnossa jo esitettyjen seikkojen lisäksi esille tarpeet kiinnittää huomiota yhdyskuntasuunnitteluun ja sen edellytyksiin, erityisesti koskien vesistöjen ja rantojen virkistyskäyttöä ja jokamiehenoikeuksia niihin liittyen. Lisäksi liitto haluaa yhteistyötä ja kiinnittää huomiota vesiturvallisuuden lainsäädäntötyöhön. Erityisesti yksilönvapautta rajoittavien kirjausten tulisi olla huolella harkittuja ja perustua tutkittuun tietoon.

Kansanterveysjärjestöjen (Soveltava Liikunta SoveLi ja sen jäsenjärjestöt Sydänliitto ja Hengitysliitto) lausunnoissa tuodaan esille erityisryhmien yhteenlaskettu laajuus liikuntatoiminnan kohderyhmänä ja –olosuhteiden käyttäjinä (erityisesti esteettömyys) sekä nykyisen lain velvoite kansalaisten yhdenvertaiseen kohteluun lain tavoitteiden toteuttamisessa. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään selonteon valmistelussa erityistä huomiota liikunta- ja terveystalouden saumattoman palveluketjun tarpeellisuuteen sekä sosiaali-, kansanterveys-, potilas- ja vammaisjärjestöjen liikuntatoiminnan rahoituksen turvaamiseen myös tulevaisuudessa.

Ikäinstituutin (Voimaa vanhuuteen- ja Liikkeellä voimaa Vuosiin –ohjelmat) lausunnoissa tuodaan yhdenmukaisesti esille iäkkäiden ja ikääntyvien väestöosuuden suuri määrä ja sen edelleen merkittävä kasvuennuste tulevien vuosikymmenten aikana. Ikäihmisten liikunnan laatuun, ohjaukseen, tarjontaan ja sovellettuihin liikuntamuotoihin sekä toiminnan resursointiin tulisi selonteossa kiinnittää lausuntojen

mukaan huomiota. Ikääntyvän väestön liikunnasta saatavat toiminnalliset ja kansantaloudelliset hyödyt tulisi huomioida resurssiallokoinnin perusteena.

Kunnossa kaiken ikää–neuvottelukunnan jättämässä lausunnossa toivotaan etsittävien uusien toimijoiden ja yhteistyöverkostoja liikunnan edistämiseksi. Samoin lausunnossa toivotaan poikkihallinnollisen yhteistyön lisäämistä, liikunta- ja elintapaneuvonnan palveluketjun kehittämistä ja yhteismallien pilotoinnin käynnistämistä. Lausunnossa esitetään maakunnallista koulutuskierrosta kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmasta sekä tietoisuuden lisäämistä fyysisen aktiivisuuden merkityksestä ja mahdollisuuksista työyhteisöissä.

Suomen Sosiaali ja terveys SOSTE ry:n lausunnossa tuodaan esille potilas-, kansanterveys- ja vammaisjärjestöjen merkitys myös liikuntatoimijoina, jolloin niiden liikuntaan liittyvää taloudellista avustustoimintaa ei tulisi vähentää tai lopettaa.

Erytysliikunnan neuvottelukunnan lausunnossa tuodaan keskeisesti esille soveltavan liikunnan laaja kohderyhmä, sen erityistarpeet ja tähän kohderyhmään kohdistettujen, liikunta-aktiivisuutta lisäävien toimenpiteiden hyvä hyötysuhde.

Trasek ry:n lausunto tuo esille ja painottaa liikuntapalveluiden tasa-arvoisen saatavuuden merkitystä sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta. Lausunnon esitykset liittyvät liikunta-olosuhteiden (pukeutumis- ja pesutilat) kehittämiseen sukupuolineutraaleiksi sekä sukupuolivähemmistön tasavertaiseen kohteluun liikuntaympäristöissä.

Yksityishenkilöt jättivät kolme lausuntoa. Yhdessä lausunnossa toivotaan liikuntatoimintaan taiteen perusopetuksen kaltaista valtionosuusjärjestelmää ohjauksen laadun ja ohjaajien ammattimaisuuden lisäämiseksi. Toisessa lausunnossa toivotaan liikuntapolitiikan merkityksen ja arvostuksen nostamista yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Kolmannessa yksityisessä lausunnossa laatija haluaa kiinnittää urheilija uralla huomiota urheilijan henkisen terveydenhuollon tarjonnan vähäisyyteen verrattuna sen merkitykseen ja toivoo sille yhteiskunnan tukea.

5 Fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan edistäminen osana yhteiskuntapolitiikkaa

5.1 Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu

Liikunnalla on ihmiselle itseisarvoinen merkitys. Jokaisella ihmisellä on oikeus saada nautintoa, mielihyvää ja positiivisia kokemuksia liikunnasta. Oikeus liikuntaan kuuluu kaikille jo perustuslainkin nojalla osana sivistyksellisiä perusoikeuksia.

Liikunnalla on paitsi itseisarvoa kunkin yksilön kannalta myös suuri myönteinen välinearvo yhteiskunnan kannalta. Edellä on luvussa 3 todettu tieteellisen tutkimuksen kiistatta osoittavan liikunnan suuren hyödyn ja jopa välttämättömyyden useiden kansansairauksien kuten ylipainon, diabeteksen, tuki- ja liikuntaelinsairauksien sekä mielenterveyden ongelmien ehkäisyssä ja hoidossa. Fyysisesti passiivinen elämäntapa on nousemassa maailmanlaajuisesti kansanterveydelliseksi ongelmaksi. Liikkumattomuus on WHO:n mukaan neljänneksi merkittävin riskitekijä elintapasairauksien aiheuttamissa kuolemantapauksissa.

Liikunta vaikuttaa myönteisesti paitsi fyysiseen myös psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Liikunta on myös välttämätön edellytys lasten ja nuorten terveelle ja turvalliselle kasvulle ja kehitykselle. Liikunnan merkitys terveydenhuollossa tulee entisestään vahvistumaan väestön ikääntyessä, jotta ikääntyvä väestö voi asua mahdollisimman pitkään kotona laitoshoidon sijaan.

Suomi tarvitsee lisää liikuntaa kaikissa ikä- ja väestöryhmissä. Fyysisen aktiivisuuden edistämiseksi tarvitaan koko elämäntapaan selkeä ja tavoitteellinen ohjelma, joka ylittää perinteiset hallinto-, organisaatio- ja ammattirajat. Liikunnan edistäminen tulee nivota osaksi laajempia kokonaisuuksia kuten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä, koulutusta, nuorisotyötä sekä olosuhteiden kehittämistä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää niihin ihmisiin, jotka liikkuvat terveystensä ja hyvinvointinsa kannalta liian vähän. Liikunnan lisääminen on koko yhteiskunnan asia.

Liikunnan lisäämisellä on myös suuri kansantaloudellinen merkitys. Tuore valtioneuvoston kanslian rahoittama ja UKK-instituutin koordinoima raportti (Vasankari & Kolu 2018) osoitti vähäisen fyysisen aktiivisuuden, runsaan istumisen ja huonon fyysisen kunnan aiheuttamat suuret yhteiskunnalliset kustannukset Suomessa, joiksi arvioitiin vuositasolla 3,2-7,5 miljardia euroa. Liikkumattomuus aiheuttaa lisäkustannuksia terveydenhuollon suorissa kustannuksissa, menetettyinä työpanoksina, ikääntyneiden hoivakuluina, syrjäytymisenä sekä sosiaalietuuksien kasvuna. Tutkimusta liikkumattomuuden kustannuksista tulee jatkaa ja syventää kuvan kirkastamiseksi ja kustannusten tarkentamiseksi ja kustannukset tulisi arvioida jatkossakin määrääjain.

- Liikunnalla on itseisarvoinen merkitys mielekkään elämän peruspilarina
- Liikunnalla on merkittävä myönteinen vaikutus väestön kokonaisvaltaiselle terveydelle ja hyvinvoinnille
- Liikunnalla on merkittävä rooli sairauksien ennaltaehkäisyssä ja hoidossa
- Liikkumattomuus on vakava kansanterveydellinen haaste, jonka kustannusvaikutukset ovat vuositasolla Suomessa yli kolme miljardia euroa

Edellä olevan perusteella Suomi tarvitsee 2020-luvulla fyysisen aktiivisuuden lisäämisessä suuren harppauksen, joka edellyttää myös yhteiskunnalta ensivaiheessa lisäinvestointia, joka toki myöhemmin maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin mm. kansanterveyshyötyinä. Tässä selonteossa esitetään linjat 2020-luvun liikuntapolitiikalle Suomessa. Selonteon punaisena lankana on fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan nivominen mahdollisimman luontevaksi osaksi ihmisten päivittäisiä toimintaympäristöjä ja elämää. Liikunnallisen elämäntapa pitää olla helposti valittavissa. Liikunta tulee viedä sinne, missä ihmiset muutoinkin ovat.

5.2. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Valtionhallinnon hyvinvointia ja terveyttä edistävät toimet eivät ole tähän saakka kyenneet tavoittamaan riittävästi vähän liikkuvia. Erityisen tärkeää olisi ottaa huomioon arkiliikkumisen ulottuvuus kaikessa toiminnassa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa, oppilaitoksissa, työpaikoilla ja vanhuspalveluissa.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi pyritään kaventamaan väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja ylläpitämällä ja parantamalla hyvinvointia, terveyttä, osallisuutta sekä työ- ja toimintakykyä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi poikkihallinnollinen yhteistyö on keskeisessä asemassa. Kunnan liikuntatoimella on vastuu huolehtia poikkihallinnollisen työn toteutumisesta kunnan sisällä. Sote-uudistuksen myötä kunnassa säilyvien sivistyspalveluiden, elinkeinotoiminnan ja kaavoituksen yhteistyöllä edistetään asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta on välttämätöntä, että yhteistyö kunnan, maakunnan, kansalaisjärjestöjen ja yrityselämän välillä on toimivaa. Sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä tulee varmistaa saumattoman liikuntaneuvonnan palveluketjun syntyminen. Parhaimmillaan liikuntaneuvonta sisältää yksilöllisen liikuntasuunnitelman laatimisen sekä sen toteuttamisen seurannan. Liikuntaneuvonta voi olla myös kertaluonteista. Kunnilla on jatkossakin vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden sekä liikunnan edistämisestä. Maakuntien sote-palveluissa riittämättömästi liikkuvat asiakkaat tulee ohjata eteenpäin joko maakunnan itsensä tai kunnan järjestämään liikuntaneuvontaan tai kunnan ja liikuntaseurojen järjestämiin liikuntapalveluihin esimerkiksi liikuntareseptillä. Liikunnan palveluketjun toimivuus edellyttää terveydenhuollon ja liikunnan ammattilaisten tiivistä yhteistyötä sekä paikallisten yhdistysten ja muiden harrasteliikuntatoimintaa järjestävien tahojen toiminnan kehittämistä ja linkittämistä osaksi palveluketjua. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on yksi tärkeimmistä kuntien ja maakuntien yhteisistä tehtävistä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi pyritään kaventamaan väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja. Liikunta kytkeytyy vahvasti tähän hyvinvointityöhön. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen taloudelliset kannusteet eli ns. hyte-kerroin on suunniteltu korvaukseksi kunnan asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvistä kustannuksista. Kerroin perustuu peruskoulutukseen, liikuntaan ja kunnan hyte-työn johtamiseen. Kunta voi omilla toimillaan vaikuttaa tämän valtiosuuden lisäosan saamiseen ja suuruuteen. Hyte-kertoimen toimivuutta tulee seurata ja tarvittaessa sitä on uudistettava liikunnan edistämistyötä aidosti mittaavaksi kannustimeksi.

5.3. Osallisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä yhteiskunnallinen koheesio

Liikuntapalvelut ja -edellytykset tulee yhteiskunnassa toteuttaa niin, että ne edistävät osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoa. Liikunnassa ja urheilussa tarvitaan toimintamalleja, jotka turvaavat kaikille harrastamismahdollisuudet toimintakyvystä, sosiaalisesta taustasta tai varallisuudesta riippumatta. Organisoitua liikuntaa ja matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksia tulee tarjota kaikille ikä- ja väestöryhmille. Vähemmistöt huomioiva liikuntatoiminta tukee kaikkien liikkujien osallistumista. Vähemmistöt kohtaavat usein sellaisia yhdenvertaisuuden esteitä, jotka saattavat moninkertaisesti kaventaa liikunta- ja urheilutoimintaan mukaan pääsemisen ja mukana olemisen mahdollisuuksia.

Julkishallinnon tulee edistää osallisuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti myös liikunnassa. Yksi yhdenvertaisuuden toteutumisen muoto on esteettömyys ja saavutettavuus. Esimerkiksi vammaisten ja muiden toimintakykyrajoitteisten henkilöiden liikuntamahdollisuuksia tulee tukea helpottamalla liikuntaan tarvittavien apuvälineiden saatavuutta, mahdollistamalla henkilökohtaisen avustajan käyttö ja varmistamalla liikuntapaikkojen esteettömyys. Erialaisten liikuntaorganisaatioiden osaaminen ja toimijaverkoston luominen on tärkeää erityistä tukea

tarvitsevien lasten ja nuorten liikuttamisessa, jossa moniammatillisuus, eri hallinnonalojen yhteistyö sekä lapsen ja nuoren toimintakyvyn ymmärrys kokonaisuutena korostuvat.

Esteettömyyteen ja saavutettavuuteen kuuluu syrjimättömän asenneilmapiirin luominen. Olennaista on myös painottaa erilaisten liikkujien omien kokemusten ymmärtämistä liikunnan edistämisessä.

Yhdenvertaisuuden edistämiselvoite tulee ottaa huomioon kaikessa liikuntatoiminnassa ja avustuspolitiikassa. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta lisäämällä edistetään kaikkien mahdollisuuksia saada palveluja ja osallistua täysimääräisesti liikuntatoimintaan. Tieto esteettömyydestä tulee olla helposti liikuntapalveluiden käyttäjien saavutettavissa.

Sukupuolten välinen tasa-arvo on sekä suomalaisen yhteiskunnan perusarvo että keskeinen menestys- ja kilpailukykytekijä. Tasa-arvo on läpileikkaava tekijä myös kaikille muille yhdenvertaisuustekijöille. Liikuntalain mukaan tasa-arvon tulee olla peruslähtökohta kaikessa liikunnassa, sen johtamisessa ja päätöksenteossa sekä resurssien jaossa. Vaikka tasa-arvo on Suomessa 2000-luvulla kehittynyt myönteiseen suuntaan, on liikunnassa vielä monia osa-alueita, joissa tasa-arvoon on matkaa jäljellä. Näitä ovat esimerkiksi liikunnan johtaminen ja päätöksenteko, valmentaminen ja tuomariryöskentely sekä lasten ja nuorten liikkuminen. Tytöt liikkuvat kaikissa ikäryhmissä vähemmän kuin pojat ja naisia on valmentajina ja tuomareina vain murto-osa miehiin verrattuna. Suomessa tarvitaan siis tasa-arvoa edistäviä liikuntapoliittisia toimenpiteitä. Myös sukupuolittain eriteltyä tietotuotantoa on lisättävä.

Liikunnalla on hyvinvoinnin ja terveyden lisäämisen ohella tärkeä rooli sosiaalisessa integraatiossa sekä osallisuuden ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden edistämisessä. Esimerkiksi maahanmuuttajaväestölle liikunta voi toimia välineenä myös kielen ja yhteiskunnan toimintatapojen oppimiselle.

Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edesauttavat monipuoliset liikuntapalvelut, osallistumista edistävät toimintatavat, matalan kynnyksen toiminta sekä mahdollisuus omatoimiseen liikunnan harrastamiseen. Liikuntatoiminnan järjestämisen lähtökohtina Suomessa ovat integraatio ja inklusio – kaikkien yhdenvertaiset edellytykset liikunnan harrastamiseen.

Tausta:

- Monipuoliset, esteettömät ja saavutettavat liikuntapalvelut ja mahdollisuus omatoimiseen liikunnan harrastamiseen tukevat osallisuutta ja yhteisöllisyyttä
- Liikuntaan ja urheiluun liittyy ilmiöitä, jotka paikoin eriarvoistavat ja polarisoivat ihmisiä
- Nykyisten palveluiden ja rakenteiden ulkopuolelle jäävät usein ne, jotka hyötyisivät liikunnasta eniten

Toimenpide-ehdotukset:

- Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiselvoite tulee ottaa huomioon läpileikkaavasti kaikessa liikuntatoiminnassa sekä julkishallinnon avustuspolitiikassa
- On kehitettävä toimintamalleja, jotka turvaavat kaikille harrastamismahdollisuudet toimintakyvystä, sosiaalisesta taustasta tai varallisuudesta riippumatta

5.4. Liikunnan lisääminen elämäkulussa

Suomi tarvitsee lisää liikuntaa kaikissa ikäryhmissä. Maamme tarvitsisikin 2020-luvulla merkittäviä panostuksia liikunnan lisäämiseen siten, että liikuntaa on tarjolla kattavasti elämäkulun kaikissa vaiheissa ja erityisesti siellä, missä ihmiset muutoinkin ovat eli varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, toisen asteen oppilaitoksissa, korkeakouluissa, puolustusvoimissa, työelämässä, terveydenhuollon palveluissa ja vanhusten palveluissa. Lisäpanostuksien ohella liikunnan lisäämistä elämäkaarella tuettaisiin nykyiseen tapaan (noin 4 miljoonaa euroa vuodessa) erityisesti järjestöjen osalta Liikunta elämäkaarella-hankeavustuksilla rahapelitoiminnan tuotoista.

5.4.1 Liikunta neuvolapalveluissa

Tutkimustiedot osoittavat, että monet perheet tarvitsevat liikuntaan liittyvää elämäntapaohjausta jo neuvolavaiheessa. Liikunnan edistäminen kuuluu neuvolan lakisääteisiin tehtäviin. Neuvoloissa annetusta liikuntaneuvonnasta on hyötyä odottaville äideille ja parhaimmillaan koko perheelle. On tärkeää, että perheet saavat tukea ja kannustusta liikuntaan ja muihin terveellisiin elintapoihin jo lapsen odotusaikana. Näin lapsen fyysiselle kasvulle ja kehitykselle sekä liikunnallisen elämäntavan omaksumiselle saadaan hyvä alku niissäkin perheissä, joissa liikunta ei aiemmin ole ollut osa perheen arkea.

Terveydenhoitajien osaamista elintapaneuvonnassa, etenkin liikunnassa ja ravitsemuksessa, on vahvistettu Neuvokas perhe-koulutuksella osana sosiaali- ja terveysministeriön kärkihanketoimia. On tärkeää lisätä elintapaohjauksen osaamista myös terveydenhoitajien peruskoulutuksessa. Nevolakäynneillä tulee olla riittävästi aikaa elintapojen puheeksi ottamiseen ja neuvontatyöhön. Lapsia ja heidän perheitään tulee ohjata heille sopiviin kunnan, järjestöjen ja muiden toimijoiden järjestämiin liikuntapalveluihin sekä omatoimiseen liikuntaan. Perheliikunnan arvostusta ja mahdollisuuksia on kehitettävä. Perheliikunnassa kaikenikäiset toimijat voivat liikkua yhdessä toisiaan kannustaen. Perheliikunnan harrastamista on tuettava.

Tausta:

- Perheen vaikutus on merkittävä: lasten liikuntatottumukset alkavat eriytyä jo kolmen ikävuoden jälkeen

Toimenpide-ehdotukset:

- Liikuntaneuvontaa osana elintapaohjausta vahvistetaan neuvoloissa

5.4.2 Liikunta varhaiskasvatuksessa

Suomessa on 2010-luvulla ollut käynnissä varhaiskasvatuksen liikkumis- ja hyvinvointiohjelma Ilo kasvaa liikkuen, jonka kautta on luotu hyviä verkostoja ja toimintatapoja liikunnan lisäämiseen varhaiskasvatuksessa. Toiminta on saanut tukea kehittämistoimintaansa rahapelitoiminnan tuotoista, mutta kattavaa avustusjärjestelmää kunnille ja muille toimijoille ei ole ollut. Koska liikkumattomuuden

ongelmat alkavat näkyä jo varhaislapsuudessa, Suomi tarvitsee alle 7-vuotiaille lapsille suunnatun kattavan toimintaohjelman liikunnan saamiseksi osaksi jokaisen varhaiskasvatusyksikön jokaista toimintapäivää. Käytännön toteutuksessa voidaan hyödyntää sellaisenaan menestyksellisen Liikkuva koulu – ohjelman kokemuksia ja toimintatapoja. Tämä ”Liikkuva varhaiskasvatus” – ohjelma voitaisiin toteuttaa jo vuosina 2020-2022, koska valmis toimintaperusta on olemassa.

Liikkuvan varhaiskasvatuksen toimintatavan levittäminen kaikkiin kuntiin edellyttäisi kolmen vuoden jaksolle noin 4 miljoonan euron vuotuista rahoitusta. Kunnilta edellytettäisiin Liikkuvan koulun tapaan vähintään 50 prosentin omarahoitusosuutta, minkä tarkoituksena olisi edistää toimintatapojen muuttumista pysyviksi käytännöiksi. Päiväkotien tiloja ja pihoja tulee kehittää niin, että ne nykyistä paremmin edistävät liikunnallisesti aktiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamista. Päiväkotien pihojen ja liikuntaan sopivien sisätilojen tulisi toimia lähiliikuntapaikkoina myös iltaisin ja viikonloppuisin.

Tausta:

- Nykyisellään vain murto-osa alle kouluikäisistä lapsista täyttää päivittäisen liikuntasuosituksen
- Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli lasten liikkumisen tukemisessa, koska sen kautta tavoitetaan iso osa lapsista

Toimenpide-ehdotukset:

- Liikkuva varhaiskasvatus – ohjelma vuosille 2020-2022

Kustannusvaikutukset:

- Ohjelman toteuttaminen edellyttäisi 4 miljoonan euron vuotuista rahoitusta 3 vuoden ajan

5.4.3 Liikunta perusopetuksessa

Hallituksen kärkihankkeena on vuosina 2015-2018 toteutettu Liikkuva koulu–ohjelmaa, jonka tavoitteena on ollut tuoda tunti liikuntaa päivässä jokaisen peruskoululaisen päivään. Ohjelma on onnistunut erinomaisesti ja se on saavuttanut noin 90 prosentin kattavuuden kunnista, peruskouluista ja peruskoululaisista. Ohjelman menestyksen yhtenä keskeisenä syynä on ollut se, että koulut ovat itse saaneet päättää, miten ne saamansa valtionavustuksen käyttävät, kunhan sillä on edistetty ohjelman tavoitteiden toteutumista. Valtionrahoitus ohjelmaan on ollut koko kärkihankekauden ajan seitsemän miljoonaa euroa vuodessa. Kunnilta on edellytetty hankkeeseen 50 prosentin omarahoitusta, mikä antaa uskoa siihen, että toiminta jatkuu kuntien rahoittamana myös kärkihankekauden jälkeen.

Toinen uusi toimintatapa peruskouluissa on ollut vuodesta 2016 alkaen Move-järjestelmä. Se on perusopetuksen 5. ja 8. vuosiluokan oppilaiden fyysisen toimintakyvyn valtakunnallinen tiedonkeruu-, seuranta- ja palautejärjestelmä, joka tuottaa tietoa yhdistettäväksi 5. ja 8. vuosiluokilla koululaisille tehtäviin laajoihin terveystarkastuksiin. Järjestelmän keskeisenä tarkoituksena on kannustaa omatoimiseen fyysisestä toimintakyvystä huolehtimiseen. Mittaukset ovat paljastaneet peruskoululaisten toimintakyvyn

odotettua huonommaksi. Tästä lähtökohdasta on selvää, että edes Liikkuva koulu–ohjelman toimenpiteillä ei ole mahdollista saada aikaan riittävää fyysisen aktiivisuuden nousua peruskoululaisten joukossa. Kun tähän vielä lisätään se, että jopa liikunta- ja urheiluseuroissa liikkuvista lapsista ja nuorista merkittävä osa liikkuu liian vähän, tarvitaan peruskoulujen osalta lisää toimenpiteitä.

Suomessa liikunnan määrä peruskoulussa on riittämätön ja liikuntatuntien määrä on esimerkiksi Norjaan verrattuna selvästi pienempi. Kun tähän lisätään se, että urheiluseuratoiminnan puolella lajiharrastukset ovat yksipuolistuneet ja entistä nuorempina siirrytään harrastamaan vain yhtä lajia, tulee koululiikunnan lisäämiselle lisää perusteita. Myös huippu-urheilun näkökulmasta olisi perusteltua taata koulujen kautta riittävän monipuolinen liikuntatausta alakoululaisille. Liikunnan lisääminen parantaa myös oppimistuloksia. Tärkein peruste koululiikunnan lisäämiselle ovat kuitenkin sen laajat terveysvaikutukset.

Tällä hetkellä liikuntaa opetetaan peruskoulussa kaikille yhteisenä oppiaineena yhteensä 20 vuosiviikkotuntia eli keskimäärin noin kaksi viikkotuntia/luokka-aste. Suomessa tulisi 2020-luvulla asteittain lisätä liikunnan määrää peruskoulussa. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi lisäämällä liikuntatuntien määrää ja Liikkuva koulu – ohjelman kaltaisilla toimenpiteillä, joilla lisätään liikunnallisuutta ja aktiivisuutta koulupäivään. Näiden toimenpiteiden yhteisvaikutuksella saavutettaisiin kokonaisaktiivisuus, joka ikäluokkatasolla johtaisi fyysisen kunnon nousuun ja liikunnallisen elämäntavan pohjan luomiseen. Vuosikustannus yhden viikkotunnin lisäyksestä on noin 2,5 miljoona euroa/luokka-aste.

Koululiikunnan kehittämisessä avainasia on sen mielekkyys. Myös välituntiliikuntaa tulee kehittää ja lisätä. Koululaisen liikunnallisesti aktiivista päivää voidaan jatkaa koulun yhteydessä myös koulupäivän jälkeen lisäämällä erilaista harrastus- ja kerhotoimintaa. Koulujen ja oppilaitosten tilojen vapaa-ajan käyttöastetta on nostettava huomattavasti. Kuntien on luotava joustavia käytäntöjä ja varausmahdollisuuksia esimerkiksi digitalisaatiota hyödyntäen. Mahdollisuuksien mukaan alakouluikäisten seuratoimintaa voi myös sijoittaa koulupäivän välittömään yhteyteen ja koulun läheisyyteen. Yläluokilla on mahdollistettava urheilukoulutoiminta ja jokaisessa koulussa tulisi olla liikuntakerhotoimintaa.

Tausta:

- Nykyisin vain kolmasosa lapsista liikkuu terveystensä kannalta riittävästi
- Perusopetuksessa tavoitetaan koko ikäluokka, joten koulu on avainasemassa liikunnan tukemisessa

Toimenpide-ehdotukset:

- Koululiikunnan asteittainen lisääminen 2020-luvulla
- Liikkuva koulu – ohjelman jatkuminen kuntien toimenpitein

Kustannusvaikutukset:

- Vuosikustannus yhden liikunnan viikkotunnin lisäyksestä on 2,5 miljoonaa euroa/luokka-aste

5.4.4 Liikunta toisen asteen oppilaitoksissa

Liikkuva koulu-ohjelmaan liittyen on vuodesta 2017 alkaen toteutettu kokeiluja 50 toisen asteen oppilaitoksessa. Kokeilujen ja tutkimusaineiston perusteella voidaan arvioida, että liikunnan lisääminen jokaiseen opiskelupäivään on toisella asteella vähintään yhtä tärkeää kuin peruskouluissa. Kokeiluvaiheen jälkeen käynnistyykin toisen asteen oppilaitoksissa vuonna 2019 Liikkuva opiskelu – ohjelma, johon on vuoden 2019 talousarviossa osoitettu 2,8 miljoonan euron määräraha ja jonka toimintapa tulee pääosin olemaan samankaltainen kuin aiemmin Liikkuva koulu – ohjelman perusopetuksessa. Jotta Liikkuva opiskelu – ohjelmassa päästäisiin riittävään vaikuttavuuteen, ohjelmaan tulisi investoida valtion tukea kolmen vuoden ajan vuosina 2019-2021 siten, että vuotuinen määräraha olisi 2,5-3,5 miljoonaa euroa. Koulutuksen järjestäjiltä edellytettäisiin 50 prosentin omarahoitusosuutta samaan tapaan kuin Liikkuva koulu-ohjelmassa, jotta hankkeella olisi edellytyksiä muodostua pysyväksi käytännöksi toisen asteen oppilaitoksissa hankekauden päätyttyä.

Nuorille urheilijoille tulee taata joustavat opintomahdollisuudet toisella asteella. Elinvoimaisesta ja alueellisesti kattavasta urheilulukioverkostosta on pidettävä huolta. Myös urheilupainotteisia ammatillisia oppilaitoksia tarvitaan ja niitä on kehitettävä yhdenvertaisesti urheilulukioiden kanssa.

Tausta:

- Nykyisellään liikkuminen vähenee lapsuudesta nuoruuteen siirryttäessä merkittävästi ja vain murto-osa nuorista liikkuu terveystensä kannalta riittävästi

Toimenpide-ehdotukset:

- Liikkuva opiskelu ohjelma 2019-2021

Kustannusvaikutukset:

- Jos ohjelma toteutetaan kolmivuotisena, on kokonaiskustannus noin 8 miljoonaa euroa

5.4.5 Liikunta korkeakouluissa

Korkeakoulut ovat osa Liikkuva opiskelu – verkostoa ja niiden yksittäisiä hankkeita on useita vuosia tuettu liikunnallisen elämäntavan hankeavustuskokonaisuuden puitteissa. Korkeakouluissa on kuitenkin olemassa suurempi tarve liikunnallisten toimintakulttuurien luomiseen ja opiskelijoiden liikkumisen lisäämiseen. Korkeakouluissakouluissa tulisikin toteuttaa kattava kolmivuotinen hanke osana Liikkuva opiskelu - ohjelmaa esimerkiksi vuosina 2022-2024. Toteutuessaan tämän toimenpiteen arvioitu kustannus olisi 3-4 miljoonaa euroa vuodessa. Myös tässä hankkeessa edellytyksenä tuen saannille olisi 50 prosentin omarahoitus, jotta toiminta juurtuisi korkeakouluissa pysyväksi käytännöksi.

Opiskeluympäristöjä on kehitettävä liikunnallisuutta tukeviksi esimerkiksi luentosalien seisomatasojen kautta. Opiskelijakampuksilla tai niiden läheisyydessä tulee olla liikuntapaikkoja. Korkeakoululiikunnalla tuetaan opiskelijoiden yhteisöllisyyttä. Siksi korkeakoululiikunnan näkyvyyttä ja asemaa on nostettava.

Tausta:

- Nykyisellään korkeakouluopiskelijoiden päivä on fyysisesti erittäin passiivinen sisältäen istumista keskimäärin yli 10 tuntia

Toimenpide-ehdotukset:

- Liikkuva opiskelu – ohjelma 2022-2024

Kustannusvaikutukset:

- 3-4 miljoonaa euroa vuodessa vuosina 2022-2024

5.4.6 Liikunta yleiseen asevelvollisuuteen liittyen

Nykyisin monen asevelvollisen varusmiespalvelus keskeytyy heikon fyysisen tai henkisen kunnon vuoksi. Niille, jotka suorittavat palveluksen loppuun saakka, puolustusvoimat pystyy sen sijaan tarjoamaan kohtuullisen hyvän ”kuntokuurin”, sillä varusmiespalveluksen suorittaminen nostaa fyysistä kuntoa noin 70 prosentilla ikäluokasta. Asevelvollisuuteen liittyen tulisikin keskittyä rakentamaan toimenpiteitä, joilla fyysisen kunnon kohottaminen lähtisi käyntiin jo hyvissä ajoin ennen palvelukseen astumista. Tähän liittyen tulisikin käynnistää noin 30 kuntaa kattava kokeiluhanke, jossa kunnat tarjoaisivat ilmaiseksi ja valtion tuella kolmen kuukauden ohjatun liikunnan ennen palvelukseen astumista. Kustannus tästä kokeiluhankkeesta olisi noin puoli miljoonaa euroa vuodessa ja kokeiluvaihe voisi kestää kolmen vuoden ajan. Jos kokemukset hankkeesta osoittautuvat myönteisiksi, toiminta voitaisiin muuttaa pysyväksi käytännöksi kaikissa kunnissa.

Tulevaisuudessa tulee huolehtia myös siitä, että varusmiespalveluksen suorittaneiden fyysinen kunto ei romahda palveluksen jälkeen. Maanpuolustuksenkin kannalta on oleellista, että reservi säilyy hyväkuntoisena. Liikunnallisuutta voidaan tukea myös kertausharjoitusten riittävällä määrällä. Kertausharjoituksissa voidaan seurata ja kehittää reservin kuntoa.

Tausta:

- Monen asevelvollisen palvelus keskeytyy heikon kunnon vuoksi

Toimenpide-ehdotukset:

- Käynnistetään kokeiluhanke tulevien varusmiesten ja –naisten kunnon parantamiseksi jo ennen palvelusajan alkamista

Kustannusvaikutukset:

- Kolmen vuoden ajan 0,5 miljoonaa euroa vuodessa

5.4.7 Liikunta työyhteisöissä

Suomessa on 1990-luvun lopulla ja 2000-luvulla toteutettu useita työyhteisöliikuntahankkeita. Samoin työntekijöiden liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi on rakennettu liikuntaseläjäjärjestelmä, jolla työnantaja voi tukea työntekijöidensä liikuntaharrastuksia. Nämä hankkeet ja toimenpiteet ovat sinänsä olleet onnistuneita, mutta ne ovat pääosin tavoittaneet ne, jotka jo muutoinkin liikkuvat.

Tutkimustiedon valossa parhaiten liikkumattomuutta voidaan vähentää elämäntapaohjauksella ja liikuntaneuvonnalla. Työyhteisöissä tuleekin saada elämäntapaohjaus ja liikuntaneuvonta kiinteäksi osaksi työterveyshuoltoa.

Toinen tehokas tapa lisätä työpäivän yhteydessä tapahtuvaa liikuntaa on työmatkaliikunta, joka tarvitsee tuekseen riittävät puku- ja pesutilat sekä polkupyörien säilytystilat työpaikalle. Liikunnallista vaikutusta on myös julkisen liikenteen käytön lisäämisellä, koska julkisen liikenteen käyttöön sisältyy lähes aina myös kävely- tai pyöräilyosuuksia.

Henkilöstön fyysisen aktiivisuuden tukeminen on tärkeä osa hyvää esimiestyötä ja työpaikan toimintakulttuuria. Tutkimusten mukaan liikunta vähentää sairasperoissaoloja ja edistää siten työhyvinvointia. Työntekijöiden liikunnan edistäminen on osa aktiivista ja hyvää henkilöstöpolitiikkaa. Työnantajien käyttöön tulee kehittää uusia muotoja työntekijöiden liikuntaharrastuksen edistämiseen siten, että ne mahdollistavat kutakin yksilöä parhaiten motivoivat toimintatavat.

Tausta:

- Aikuisväestöstä vain joka viides liikkuu terveytensä kannalta riittävästi
- Liikkumattomuus lisää sairaspöissaoloja ja työssä jaksamisen ongelmia

Toimenpide-ehdotukset:

- Liikuntaneuvonta kiinteäksi osaksi työterveyshuoltoa
- Työmatkaliikunnan edistäminen
- Työyhteisöliikunnan lisääminen yhteistyössä henkilöstön kanssa

5.4.8 Liikunta osana terveydenhuoltoa

Liikunta on yksi tärkeimmistä ennalta ehkäisevän terveydenhuollon toimenpiteistä ja myös merkittävä tekijä monien sairauksien hoidossa. Terveydenhuollon käytännön toiminnoissa liikunnalla on kuitenkin vielä vähäinen asema.

Kunnilla on vastuu asukkaidensa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Jokaisen kunnan tulee huolehtia siitä, että liikuntapaikkojen ja liikuntapalvelujen lisäksi kuntalaisille on tarjolla liikuntaneuvontaa. Kunnan tulee myös tehdä yhteistyötä maakunnan kanssa.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuu on jatkossa maakunnilla. Myös maakunnilla on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisvastuu. Kaikissa maakunnissa liikunnan tulee olla mukana myös terveydenhuollon hoitovalikoimassa. Ne sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat, joilla on liikkumattomuudesta tai terveyden kannalta liian vähäisestä liikunnasta johtuvia oireita tai sairauksia, tulee aktiivisesti ohjata liikuntaneuvontaan. Liikuntanäkökulma on otettava huomioon myös kuntouttavassa työtoiminnassa ja osatyökykyisten palveluissa.

Maakunnan ja kuntien tulee yhdessä huolehtia siitä, että riittäviä liikuntaneuvontapalveluja on saatavilla. Maakuntien tulee ohjata terveydenhuollon asiakkaita alueella käytettävissä oleviin kuntien ja järjestöjen liikuntapalveluihin.

Tausta:

- Liikunta on yksi tärkeimmistä ennalta ehkäisevän terveydenhuollon toimenpiteistä ja merkittävä tekijä useiden sairauksien hoidossa
- Yksilöllisellä liikuntaneuvonnalla on tunnistettu saavutettavan tuloksia sairauksien ennaltaehkäisyssä ja hoidossa

Toimenpide-ehdotukset:

- Sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä varmistetaan saumattoman liikuntaneuvonnan palveluketjun syntyminen kunnan, maakunnan ja eri palveluntarjoajien välillä
- Kunnat vastaavat jatkossakin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä liikunnan keinoin

5.4.9 Ikäihmisten liikunta

Liikunta on tärkeä tekijä ikääntyvän väestön toimintakyvyn säilyttämisessä. Siksi liikunnan tulee olla mukana sekä kotipalveluissa että laitospalveluissa. Ikääntyneiden liikuntapalveluissa korostuu ohjatun liikunnan laatu, saatavuus ja esteettömyys. Erityisesti kannattaa kiinnittää huomiota toimintakyvyltään tai terveydeltään heikentyneisiin iäkkäisiin, jotka asuvat kotonaan ilman säännöllisiä palveluja. Tämän ryhmän hyvinvointiin voidaan erityisesti vaikuttaa soveltavan liikunnan avulla ja eri tahojen yhteistyöllä.

Vanhusten kotipalveluiden osalta tulisi 20 kunnassa käynnistää 2-3 vuotta kestävä kokeiluhanke, jossa kunnan palkkaama tai muu liikuntaneuvoja kiertäisi kotipalvelun piirissä olevien luona pitämässä liikuntatuokioita. Kokeiluvaiheessa valtio voisi maksaa tämän liikuntaneuvontapalvelun kokonaisuudessaan valtionavustuksina kunnille. Kustannus 20 neuvojan palkkaamisesta olisi noin miljoona euroa vuodessa. Kokeiluvaiheen jälkeen päätettäisiin jatkotoimista.

Vanhusten laitospalveluissa tulisi myös käynnistää Liikkuva koulu-ohjelman tyyppinen kokeiluhanke siitä, miten liikunta saataisiin osaksi jokaista päivää vanhusten palvelulaitoksissa. Toteutuessaan tähän kolmen vuoden kokeiluhankkeeseen tulisi varata 2-3 miljoonan euron vuotuinen valtionrahoitus.

Tausta:

- Liikunta on tärkeä tekijä ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpitämisessä

Toimenpide-ehdotukset:

- Toimintaohjelma kotona ilman säännöllisiä palveluja asuville ikäihmisille
- kokeiluhanke kotipalvelun piirissä oleville
- kokeiluhanke vanhusten palvelulaitoksissa

Kustannusvaikutukset:

- Kolmen vuoden ajan kokonaiskustannus olisi 2-3 miljoonaa euroa vuodessa toimintaohjelman kehittämiseen ja kokeiluhankkeisiin, jos ohjelmat ja hankkeet toteutetaan

5.5 Maahanmuuttajien liikunta

Liikunnalla on todettu olevan merkitystä maahanmuuttajien suomen kielen ja yhteiskunnan toimintatapojen oppimiselle, sosiaalisen verkoston laajentamiselle, itsetunnon kohottamiselle sekä yhteisön hyvinvoinnille. Liikuntaharrastukset synnyttävät osallisuuden kokemuksia.

Parhaiten maahanmuuttajataustaisia kohderyhmiä tavoittaa matalan kynnyksen toiminta. Lisäksi tarvitaan osallistumista edistäviä olosuhteita ja toimintatapoja. Lähiliikuntapaikat ovat olosuhdetekijöistä olennaisin tekijä kun taas toimintatapojen puolella tärkeitä ovat kohderyhmälähtöinen tiedotus, oheistoiminnan järjestäminen, yhteiset pelisäännöt sekä ensimmäisen ja toisen maahanmuuttajasukupolven erityistarpeiden huomioon ottaminen. On tärkeää, että yhtäläisesti myös maahanmuuttajat osallistuvat täysimääräisesti koululiikuntaan ja terveyskasvatukseen.

Valtion liikuntapolitiikan päätavoitteena on maahanmuuttajien osalta osallistuminen liikuntatoimintaan yhdenvertaisesti muun väestön kanssa inklusioperiaatteen mukaisesti. Tätä periaatetta on toteutettu mm. avustuspolitiikan kautta. Jatkossa opetus- ja kulttuuriministeriö tulee vielä enemmän huolehtimaan inklusion ja integraation tukemisesta avustusperiaatteissa ja – käytännössä. Lisäksi julkisen tuen kohdentamisessa on erityisesti huomioitava maahanmuuttajista ne ryhmät, jotka eivät liiku riittävästi.

6 Omatoiminen ja ohjattu liikunta

Kuten tämän selonteon tausta-aineistona käytetyssä tutkimuskatsauksessa on osoitettu, on omatoiminen liikunta aikuisväestön yleisin liikuntamuoto ja sen osuus lisääntyy edelleen. Myös selonteon yhteydessä toteutettu verkkokysely tuki selkeästi omatoimisen liikunnan merkityksen kasvua.

Valtion liikuntapolitiikan näkökulmasta on tärkeää edistää omatoimisen liikunnan edellytyksiä monipuolisesti. Toimenpiteet omatoimisen liikunnan edistämiseksi voidaan jakaa neljään osa-alueeseen:

- Liikuntapaikkarakentamisen edistäminen (käsitellään luvussa 7)
- Liikunnan tietoperustan vahvistaminen
- Liikunnallisen elintapaneuvonnan edistäminen
- Yksityisen liikuntapalvelutarjonnan edellytysten tukeminen

6.1 Liikunnan tietoperustan edistäminen

Omatoimisen liikunnan lisääntyessä kasvaa myös tarve omatoimisen liikunnan tueksi tarvittavalle tiedolle. Valeuutisten ja erilaisten markkinointikikkojen värittämässä some-todellisuudessa kasvaa riski sille, että myös liikunnasta aletaan tarkoituksellisesti välittämään virheellistä tietoa taloudellisen voitontavoittelun perusteella. Valtion tulee liikuntapolitiikassaan huolehtia siitä, että liikkujien käytettävissä on luotettavaa ja helposti saavutettavaa liikuntatietoa.

Tutkimuksen näyttö liikunnan positiivisista terveysvaikutuksista on kiistaton. Tästä huolimatta valtaosa väestöstä ei täytä terveysliikuntasuosituksia. Emme siis ole kyenneet vaikuttamaan riittävästi ihmisten käyttäytymiseen.

Väestön liikuntakäyttäytymisen tuntemus ja ymmärrys käyttäytymiseen vaikuttavista asioista on ensiarvoisen tärkeää, jotta päätöksiä voidaan tehdä tietoon perustuen. Valtion liikuntatieteelliseen tutkimukseen osoittaman tutkimusrahoituksen linjaukset päivitetään Liikunnan tiedolla johtamisen suunta – asiakirjassa, joka julkaistaan syksyllä 2018. Suunta-asiakirjan linjausten mukaisesti tutkimusrahoitusta tullaan kohdistamaan seuraaviin teema-alueisiin: liikunnallisen elämäntavan edistäminen, liikunnan yhdenvertaisuus sekä liikuntaan ja urheiluun osallistumisen lisääminen.

Liikuntaan liittyvää tutkimustietoa on saatavilla nykyisellään runsaasti. Haasteena on tiedon pirstaleisuus sekä tiedon hallintaan ja käytännön soveltamiseen liittyvät esteet. Tutkimustiedon tiedonvälitystä ja hyödynnettävyyttä tulee kehittää.

Valtion liikuntatieteelliseen tutkimukseen osoittamassa tutkimusrahoituksessa tulee huolehtia siitä, että tavallisen kansalaisen omatoimista liikuntaa tukevaa tutkimusta tehdään riittävästi. Valtion tulee myös huolehtia siitä, että tutkimus- ja muu omatoimista liikuntaa tukeva tieto on kansalaisten saavutettavissa yhdestä paikasta esimerkiksi valtion liikuntaneuvoston ylläpitämän sivuston tai tietopankin kautta. Harkittavaksi tulee 2020-luvulla myös se, pitäisikö jonkin valtiollisen toimielimen auktorisoida nykyistä selkeämmin liikunta- ja muita elämäntapasuosituksia. Toimivaltainen elin tähän voisi olla esimerkiksi Terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan ohjausryhmä (Tehyli) tai mahdollinen uusi hallinnonalojen yhteinen toimielin.

Suomalaisen liikunnan vahvuuksia on ollut koulutusjärjestelmä. Jatkossa koulutusjärjestelmän on kyettävä tuottamaan sellaisia asiantuntijoita, jotka vielä aiempaa paremmin pystyvät kohtaamaan kansalaisten yksilölliset liikuntatarpeet. Myös liikunnan koulutuskeskusten koulutustarjontaa tulee arvioida ja kehittää siitä näkökulmasta, miten tavallisille kansalaisille voitaisiin järjestää huomattavasti nykyistä enemmän omatoimiseen liikuntaan aktivoivaa koulutusta erilaisina lyhytkursseina. Liikunta koskettaa yhä useampia toimialoja. Näin olleen liikuntaan liittyvä osaaminen tulisi sisällyttää nykyistä vahvemmin muun muassa varhaiskasvatukseen, opetusalan sekä terveydenhuollon koulutuksiin.

Omatoimisen liikunnan lisääntyminen on liikunnan järjestökentälle sekä haaste että mahdollisuus. Suomi tarvitsee lisää sellaista liikunnan järjestötoimintaa, jossa liikunnallisesti passiivisia kansalaisia tuetaan ja kannustetaan omatoimisen liikunnan aloittamiseen oikean tiedon pohjalta.

6.2 Liikunnallisen elintapaohjauksen edistäminen

Edellä selonteon luvussa 5 on jo käsitelty liikuntaneuvontaa, joka julkishallinnossa on ensisijaisesti kuntien vastuulla. Kunnassa toteutettavaa liikuntaneuvontaa tulee terävöittää ja sen toteuttamiseksi luoda toimiva palveluketju ja –prosessi yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Lisäksi kunnan tulee varmistaa maakunta- ja sote-uudistuksen yhteydessä toimiva yhteistyö maakunnan sote-palveluiden kanssa.

Liikuntaneuvonnan tulisi tavoittaa eri väestö- ja ikäryhmät. Kunnan liikuntaneuvontaa voidaan toteuttaa uudelleen yhteistyöverkoston, jossa liikuntajärjestöjen lisäksi olisivat mukana sosiaali- ja terveysalan järjestöt, muut elintapoihin kiinnittyvät järjestöt sekä liikunta-alan yrittäjät. Lisäksi tarvittaisiin liikunta- ja urheiluseurojen aktivoitumista liikunnallisen elämäntapaohjauksen toteuttajina. Valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen koulutuksellinen panostus lisäisi liikuntaneuvonnan

onnistumismahdollisuuksia. Myös mobiilisovellusten kehittämisellä ja hyödyntämisellä on merkitystä elintapaohjauksessa.

Liikuntalain mukaan kunnilla on liikuntaan liittyvä paikallinen yhteistyövelvoite. Tätä yhteistyötä tarvitaan nyt lisää liikunnallisen elintapaohjauksen tarpeen lisääntyessä jatkuvasti.

6.3 Yksityinen liikuntapalvelutarjonta

Omatoimisen liikunnan kasvu ja kansalaisten lisääntynyt tietoisuus liikunnan terveysvaikutuksista on lisännyt kysyntää yksityiselle liikuntapalvelutarjonnalle. Liikunta-alan yrittäjyys onkin kasvava ala. Liikunta-aloilla toimii arviolta 5 000 yritystä, jotka työllistävät yli 15 000 henkilöä. Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan yritykset nousivat aikuisliikunnassa markkinajohtajiksi ajanjaksolla 2009-2010. Työ- ja elinkeinoministeriön yrittäjyyskatsauksen mukaan kasvavia aloja olivat aikavälillä 2009-2012 esimerkiksi kuntosali-, aerobic- ja palloiluhallitoiminta sekä henkilökohtaiset palvelut ja hevosalan palvelut. Liikuntayrittäjyyden kasvun lisäksi merkittävää on myös liikuntamatkailu sekä liikunnan ja urheilun tapahtumiin liittyvä matkailu. Liikunta-alan yrittäjyydestä on tullut kasvava sektori, johon kuuluvat mm. terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät tuotteet ja palvelut, liikuntamatkailu, urheilutapahtumat sekä liikuntalähtöiset lifestyiletuotteet ja –palvelut.

Valtiovan mahdollisuudet yksityisen liikuntapalvelutarjonnan edistämiseen rajoittuvat välillisiin tekijöihin kuten verotukseen ja elinkeinopolitiikkaan. Suoraa valtiontukea liikunta-alan yritystoiminnalle ei ole mahdollista antaa. Suurimpana ongelmana liikunta-alan yritystoiminnassa nähdään yleisesti vaihteleva arvonlisäverokäytäntö. Liikuntapalveluiden arvonlisäverokanta vaihtelee palvelusta riippuen nollaluokasta korkeimpaan verokantaan saakka. Tarve liikuntapalveluiden arvonlisäverokantojen yhtenäistämiseksi on ilmeinen. Selvitetään yhden yhtenäisen alv-kannan mahdollisuus liikuntapalveluissa. Tavoitteena on malli, jossa nollaveroluokkaan kuuluvien terveys- ja hyvinvointipalveluiden lisäksi käytössä olisi vain yksi kaikki liikuntapalvelut kattava arvonlisäverokanta, jonka taso olisi liikuntaharrastusta kannustava.

7 Liikuntapaikkarakentamisen edistäminen

Liikuntapaikkarakentamisen edistäminen lähtee liikkeelle jo yhdyskuntasuunnittelusta ja kaavoituksesta. Tässä ensisijainen vastuu on kunnilla. Liikunnan edistämistä kunnassa tukee kaavoituksen ohella se, että liikuntaa käsitellään kunnissa laajasti osana kunnan yleistä kehittämistä ja asukasviihtyvyyttä. Liikunnan olosuhteiden toteutumisessa on tärkeää myös kansallisten liikuntaa edistävien ohjelmien ja suositusten käsittely sekä toimenpiteistä päättäminen koko kunnan ja eri toimialojen osalta. Strategisten kysymysten ohella liikunnan olosuhteita koskevien tavoitteiden määrittelyä on hyvä tehdä vuorovaikutuksessa myös liikennesuunnittelun edustajien kanssa mahdollisimman varhaisessa kaavoitusprosessin vaiheessa, jotta liikuntapaikkojen hyvä saavutettavuus voidaan turvata. Liikuntapaikkojen tulee esimerkiksi sijaita riittävän lähellä asuinalueita ja kouluja. Kunnat omistavat valtaosan Suomen liikuntapaikoista. Omatoimisen ja ohjatun liikunnan edistäminen ja laajentaminen ei ole mahdollista ilman, että kunnat jatkossakin rakentavat, peruskorjaavat ja ylläpitävät laajoja kansalaispiirejä palvelevia ja monipuolisia liikuntapaikkoja.

Käytettävissä olevan tutkimus- ja hakemusaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että liikuntapaikkarakentamisen tuen osuutta valtion liikuntapolitiikassa tulisi 2020-luvulla lisätä. Myös selonteon yhteydessä toteutettuun verkkokyselyyn vastanneet liikuntavaikuttajat pitivät

liikuntapaikkarakentamisen tukemista valtion tärkeimpänä liikuntapoliittisena toimenpiteenä. Merkittävää myös oli, että liikuntapaikkarakentamisen tukeminen saa liikuntavaikuttajien keskuudessa yksimielisen kannatuksen. Tällä hetkellä valtio tukee liikuntapaikkarakentamista noin 30 miljoonalla eurolla vuodessa, josta vajaa kolmannes ohjataan aluehallintovirastoille pienten liikuntapaikkahankkeiden tukemiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää tukea noin 30 hankkeelle ja hakemuksia tulee noin kolminkertainen määrä tähän verrattuna. Voidaan arvioida, että liikuntapaikkarakentamisen lisätuen tarve olisi 10-15 miljoonaa euroa vuodessa ja sen lisäksi 2020-luvun alussa tarvittaisiin noin 20 miljoonan euron suuruinen kertaluontoinen lisäpanostus.

Vaikka kunnat vastaavatkin pääosin liikuntapaikkarakentamisen kustannuksista, on valtion tuella monessa tapauksessa ratkaiseva käynnistävä vaikutus rakentamis- tai peruskorjaushankkeen käynnistymiselle. Valtion liikuntapaikkarakentamista koskevaa tukipolitiikkaa onkin tarve ohjata vaalikausittain esimerkiksi Liikuntapaikkarakentamisen Suunta-asiakirjan kautta. Toisaalta rakentamisen tukemisen tulee olla kuntien näkökulmasta pitkäjänteistä ja ennustettavaa, koska liikuntainvestoinneissa on kuntien kannalta kyse merkittävästä verovarojen käytöstä. 2020-luvulla liikuntapaikkarakentamisen tukemisen keskeisiä linjauksia ovat:

- Liikuntapaikkarakentamisen tuki ohjataan liikuntalain nojalla ensisijaisesti kuntien hankkeisiin, mutta myös kunnan liikuntapaikkatarjontaa tukeviin hankkeisiin
- Liikuntapaikkaverkoston ikääntyessä tarve peruskorjausavustuksiin kasvaa, mutta peruskorjaushankkeiden osalta tulee tehdä myös selvitys olemassa olevan liikuntapaikan peruskorjausvaihtoehdon kannattavuudesta uudisrakennushankkeeseen verrattuna investointi- ja elinkaarikustannukset huomioon ottaen
- Valtion tuki ohjataan ensisijaisesti laajoja käyttäjäryhmiä ja myös omatoimista liikuntaa palveleviin hankkeisiin, mutta myös huippu-urheilun kilpailu, valmennus-, tutkimus- ja harjoitteluolosuhteiden rakentamiseen sekä suurtahtumien järjestämisen kannalta valtakunnallisesti merkittäviin hankkeisiin
- Valtion tukea ohjataan vain sellaisiin hankkeisiin, jotka ovat esteettömiä ja toimivat muutoinkin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta hyvin
- Valtion tuen myöntämisen edellytyksenä on energiatehokkuuden ja ekologisen jalanjäljen minimoinnin huomioon ottaminen liikuntapaikan toteutuksessa mukaan lukien joukkoliikenneyhteydet

Liikkumisen olosuhteet ovat kokonaisuus, jossa rakennettu ja luontoympäristö sekä niihin liittyvät palvelut mahdollistavat fyysisen aktiivisuuden. Liikkumisen olosuhteilla tarkoitetaan ympäristöä, jota ovat erityisesti kävely- ja pyörätiet, leikkipaikat, erilaiset puisto- ja piha-alueet, rakennettu liikuntapaikkaverkosto, luontoympäristöön kytkeytyvät virkistys- ja ulkoilualueet sekä reitit ja rakentamaton luonto.

Liikuntaa edistävään rakentamiseen liittyy näin ollen myös kävely- ja pyörätieverkoston jatkuva kehittäminen sekä luontoliikuntamahdollisuuksien parantaminen. Merkittävä osa omatoimisesta liikunnasta tapahtuu kävellen, pyöräillen tai luontoliikunnan muodossa. Siksi kävely-, pyöräily- ja luontoliikuntamahdollisuuksien lisääminen tulee ottaa huomioon kaikessa alue- ja maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa. Kansallispuistoilla on tärkeä merkitys terveyden edistämisessä ja myös luontomatkojen kehittämisessä. Jokamiehen oikeus on tärkeä osa myös liikuntamahdollisuuksia.

Varsinaisen rakentamisen avustamisen lisäksi valtio tukee ja edistää sellaista liikuntapaikkarakentamisen tutkimusta, jolla edellä mainittuja keskeisiä linjauksia voidaan edistää. Lisäksi tutkimusrahoituksella voidaan selvittää muita liikuntapaikkarakentamiseen liittyviä ajankohtaisia kysymyksiä kuten esimerkiksi sisäilman

laatua liikuntapaikoissa. Valtio tukee kuntien liikuntapaikkarakentamista ja kunnossapitoa myös informaatio-ohjauksella.

Liikuntapaikkarakentamisen lisäämiseksi ja vauhdittamiseksi tarvitaan myös vaihtoehtoisia rahoitusmalleja. Yksityisten toimijoiden kiinnostusta investoida liikuntaa edistettäviin hankkeisiin on lisättävä. Yksityistä rahoitusta tulisi saada myös arkiliikunnan olosuhteiden kehittämiseen.

Liikuntapaikkarakentamista tulee kunnissa kehittää vuorovaikutuksellisesti asukkaiden kanssa. Jokaisen kunnan tulisi laatia analyysi kunnan liikuntaolosuhteiden nykytilasta. Jo kaavoitusvaiheessa liikunnan asiantuntijoiden mukana olo on välttämätöntä. Liikuntasuunnittelussa tärkeä näkökohta on koulujen ja liikuntapaikkojen välinen yhteys. Liikuntapaikkojen käyttöastetta on nostettava ja aukioloajoissa on otettava huomioon myös epäsäännöllistä ja vuorotyötä tekevät henkilöt. Jokaisella liikkujalla tulee olla oikeus liikkua sisäilmaltaan terveissä liikuntatiloissa.

Tausta:

- Liikuntapaikkarakentaminen ja sen tukeminen on merkittävä julkishallinnon toimenpide liikuntaharrastuksen edistämiseksi

Toimenpide-ehdotukset:

- Jokaisen kunnan tulee laatia liikuntaolosuhteiden nykytilan analyysi, jossa otetaan huomioon myös kävely- ja pyörätieverkoston kehittäminen sekä luontoliikunnan mahdollisuudet
- Valtion liikuntapolitiikassa lisätään liikuntapaikkarakentamisen tuen osuutta 2020-luvulla

Kustannusvaikutukset:

- Liikuntapaikkarakentamisen lisätuen tarve olisi 10-15 miljoonaa euroa vuodessa

8 Liikunnan kansalaistoiminta

8.1 Liikunnan kansalaistoiminnan lähtökohdat

Moniulotteinen järjestökenttä ja osallistuvat kansalaiset ovat luoneet perustan suomalaiselle liikuntajärjestelmälle. Liikunta- ja urheilujärjestelmä kattaa laajan määritelmän mukaan toimijoita julkiselta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta. Lisäksi neljäs sektori eli perheet ja kotitaloudet ovat osa järjestelmää. Julkisen sektorin toimijoita ovat valtio ja kunnat, yksityisen sektorin liikuntapalveluiden kaupalliset tarjoajat ja kolmannen sektorin liikunnan eri kansalaisjärjestöt valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti.

Osallisuuden lähtökohdat ovat kuitenkin murroksessa. Etenkin nuorten harrastamisen muodot ovat muuttuneet ja edellyttävät uusia liikunnan muotoja. Liikunta- ja urheiluseuratoiminta tavoittaa erityisen hyvin edelleen alle 14-vuotiaat lapset ja nuoret, joista suurin osa on mukana seuratoiminnassa. Myös liikunta- ja urheiluseuroissa liikkuvien 15–18-vuotiaiden nuorten osuus on pysynyt melko vakiintuneena jo

1970-luvun puolivälistä lähtien. Noin kolmasosa ko. ikäluokkaan kuuluvista nuorista on vuosikymmenestä toiseen osallistunut seuran ohjattuihin harjoituksiin vähintään kerran viikossa. Vaikka seuratoiminta tavoittaa yhä valtaosan alle 14-vuotiaista lapsista, haasteena on ylläpitää kiinnostus liikuntaan murrosiän yli. Tarve liikunnan kansalaistoimintaa edustavien liikuntajärjestöjen toimintakulttuurin ja -tapojen uudistamiselle kasvaa. Osallistumisen muodot ovat muuttumassa; sitoutuminen liikunnan järjestö- ja seuratoimintaan vähenee ja vapaaehtoistoimijoiden keski-ikä nousee.

Kansalaisten halu auttaa tai osallistua on säilynyt, mutta toiveet ja odotukset vapaaehtoistoiminnalle ovat osin muuttuneet. Ihmisten sitoutuminen pitkäjänteiseen ja aikaa vievään tekemiseen on kaiken aikaa haastavampaa. Vapaa-ajan tekemisen muotoja on paljon. Kun samanaikaisesti seuratoiminnan laatuvaatimukset ovat kasvaneet, harjoittelutahti kiristynyt ja harjoituskaudet pidentyneet sekä seurojen hallinnolliset vaatimukset lisääntyneet, vapaaehtoistoiminta voi koitua monelle suureksi rasitteeksi – kehitys, jota liialla byrokratialla ei sovi vauhdittaa. Lukuisissa työryhmämietinnöissä on otettu kantaa sen puolesta, että liikuntaa ja urheilua ylläpitävää vapaaehtoistyötä ja kansalaistoimintaa on kuormitettu lukuisilla hallinnollisilla menettelyillä, jotka eivät ole yhteiskunnan kokonaisedun mukaisia. Vapaaehtoistyön normeja ja sääntelyä tulisikin purkaa.

Perinteiseksi mielletyn järjestötoiminnan rinnalle syntyy nykyistä enemmän vapaiden kansalaisryhmien omaa toimintaa, joka tapahtuu järjestäytymättä erilaisissa sosiaalisissa ulottuvuuksissa. Liikuntajärjestöjen haasteena on tunnistaa uusia yhteisöllisyyden muotoja sekä vapaiden toimintaryhmien tarpeita. Erityisiä vaatimuksia asettavat myös niiden väestöryhmien huomioiminen, joiden osallistumisen esteenä ovat sosiaaliset, taloudelliset tai kulttuuriset tekijät.

Lisäksi osana elämystaloutta liikunnan kansalaistoiminnan rinnalla vahvistuu entistä monipuolisempi liikuntapalveluiden kaupallinen tarjonta. Liikuntamatkailu lisääntyy. Liikuntapalveluita käyttävien kuluttajien vaatimustaso kasvaa ja liikuntapalveluita liitetään muihin hyvinvointipalveluihin. Yhteiskunnan murroksen myötä niin sanotuilla perinteisillä yksilölajeilla on vaikeuksia saada uusia lajiharrastajia ja vapaaehtoisia toimintaan mukaan. Sen sijaan joukkuelajit sekä niin sanotut uudet lajit vetävät kasvavassa määrin uusia harrastajia ja vapaaehtoisia ja muita toimijoita mukaan.

Yhä enemmän on menestykseen tähtäävän kilpailun ja valmentautumisen rinnalla kysyntää myös vapaamuotoisempaan harrastamiseen. Ylipäätään näyttäisi silti, että kysyntää olisi lisäksi sellaiselle laaja-alaiselle seuratoiminnalle, joka tunnistaa yksilön tarpeet ja tarjoaa haluttuja liikuntamuotoja sekä mahdollistaa liikuntaharrastuksen rinnalla myös aikaa sosiaaliseen yhdessäoloon ja jonka toiminta on paikallisella tasolla osallistuvaa ja vaikuttavaa.

Oma kysymyksensä on harrastuksen hintojen nousu myös liikunta- ja urheiluseurojen järjestämässä toiminnassa. Merkittävimpiä syitä harrastusten hintojen nousulle ovat ammattivalmentajien ja -ohjaajien määrän lisääntyminen, liikuntapaikkojen käyttömaksut sekä liian raskaat ja paljon matkustamista edellyttävät lasten kilpailujärjestelmät monissa lajeissa. Myös liittojen perimillä lisenssi- ja kilpailumaksuilla ja turhilla väline- ja varustehankinnoilla on oma osuutensa kustannusten kasvussa. Monista yrityksistä huolimatta eri lajien yhteistä edullista lisenssiä ei ole urheilujärjestökentässä saatu aikaiseksi, vaikka sen tarve on aivan ilmeinen, jotta lapset voisivat kokeilla ja harrastaa useita lajeja. Tänä päivänä moni lapsi joutuu jäämään seuratoiminnan ulkopuolelle perheen taloudellisesta asemasta johtuen. Seuratoiminnassa tuleekin kiinnittää nykyistä enemmän huomiota syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin. Myös häirinnälle ja kiusaamiselle on asetettava nollatoleranssi.

Yhteiskunnan kannalta elinvoimainen ja kehittyvä kansalaisyhteiskunta on tavoiteltava tila myös jatkossa. Myös liikuntakulttuurissa on tavoiteltava tilannetta, jossa mahdollisimman suuri osa liikuntatoiminnasta organisoituu nimenomaan kansalaistoiminnan kautta. Kansalaistoiminnan avustamisen lähtökohtana on oltava kansalaistoiminnan autonomia: yhteiskunta ei avustuksilla osta palveluja itselleen vaan edesauttaa avustuksilla elinvoimaisen kansalaistoiminnan toimintaedellytyksiä sen omista lähtökohdista. Samalla myös kansalaistoiminnan itsensä on kannettava vastuunsa. Jotta yhteiskunta voi kattavasti avustaa kansalaistoimintaa ja antaa sille lainsäädännöllistä erityisasemaa, on kansalaistoiminnan toimintaperiaatteiltaan säilyttävä selkeästi omaleimaisena, ensisijaisesti vapaaehtoistyöhön perustuvana sekä yritys- ja palveluntuotantotoiminnasta erottuvana toimintamuotona, johon kansalaiset voivat laajasti osallistua ilman taloudellisia tai muita esteitä. Kansalaistoimintaan osallistumisen esteiden purkaminen ei ole pelkästään yhteiskunnan vastuulla vaan myös kansalaisjärjestöjen itsensä vastuulla.

8.2 Liikuntaa edistävien järjestöjen avustaminen

Liikuntalain mukaan valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha liikuntaa edistävien järjestöjen avustamiseen. Avustuksen määrää harkittaessa otetaan huomioon liikuntaa edistävän järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö edistää liikuntalain tavoitteita sekä liikunnan urheilun eettisiä periaatteita, miten järjestö noudattaa Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä ja miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Liikunta-asetuksen mukaan avustus myönnetään tuloperusteisesti ja tuloksia arvioidaan suunnitellun ja toteutuneen toiminnan perusteella. Toiminnan laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon järjestön säännöllisen toiminnan piirissä olevien henkilöiden määrä sekä toiminnan vaikuttavuus ja alueellinen kattavuus. Lain ja asetuksen mukaiset avustusperusteet ovat osoittautuneet toimiviksi, mutta avustusprosessia on yhä tarpeen kehittää. Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt avustusjärjestelmän kehittämistyön. Uusi järjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön asteittain vuodesta 2020 lähtien. Tavoitteena on selkeyttää ja yksinkertaistaa avustuskriteereitä ja luoda järjestelmään läpinäkyvyyttä ja pitkäjänteisyyttä, jonka perusteella järjestöillä voisi olla alustava tieto avustustasosta useammaksi vuodeksi kerrallaan. Tällä vähennetään hallintotyötä ja mahdollistetaan pitkäjänteinen kehitys. Lisäksi avustusjärjestelmää kehitetään entistä enemmän yleisavustuspainotteisemmaksi ja järjestöryhmittelyä selkiytetään. Avustusjärjestelmän tulee myös kannustaa järjestöjä omaan varainhankintaan.

Valtakunnallisille liikuntaa edistävälle järjestöille jaetaan liikuntalain mukaisia yleisavustuksia noin 40 miljoonaa euroa vuodessa. Kyse on merkittävästä julkisen vallan käytöstä. Tämän vuoksi yleisavustusten jakaminen järjestöille on lähtökohtaisesti valtiovallan tehtävä. Pienemmissä avustuskokonaisuuksissa delegointia voidaan sen sijaan rajoitetusti käyttää ja näin on liikunnan osalta meneteltykin esimerkiksi Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön lajeille jakamien avustusten osalta. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Suomen Olympiakomitean 14.12.2017 allekirjoittaman tavoiteasiakirjan mukaan huippu-urheiluyksikkö toimii ministeriön asiantuntijana huippu-urheiluun liittyvissä asioissa. Se valmistelelee esitykset muun muassa urheilijoiden valmennus- ja harjoitteluapurahoista, urheiluakatemioiden ja valmennuskeskusten kehittämisavustuksista sekä muista opetus- ja kulttuuriministeriön huippu-urheilun toiminnan kehittämiseen ja avustamiseen liittyvistä asioista. Liikuntajärjestöjen avustusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä tätä yhteistyötä kehitetään edelleen niin, että tavoitteena on malli, jossa huippu-urheiluyksikkö

arvioi lajiliittojen huippu-urheilutoiminnan sekä valmistelee ja esittää yleisavustuksen osana myönnettävän huippu-urheiluun kohdennettavan tuen osuuden.

Eduskunnan budjettivallan tehokkuuden edellytyksiin kuuluu, että harkinnanvaraisesti valtionavustuksiin myönnettäväksi osoitetut valtion varat voidaan käyttää taloudellisesti tehokkaalla ja tuloksellisella tavalla tarkoitettuihin kohteisiin ja että muutoinkin valtionavustusten täytäntöönpano on asianmukaista, tehokasta ja riittävän yhtenäistä valtion budjettitalouden piirissä. Yhtenäiset menettelytavat turvaavat osaltaan valtiontaloudellisia etuja sekä valtionavustusten hakijoiden ja saajien yhdenvertaista kohtelua samoin kuin mahdollistavat tehokkaan ja toimivan hallinnon.

Harkinnanvaraisen valtionavustuksen myöntäminen perustuu pääasiallisesti tarkoituksenmukaisuusharkintaan. Valtioneuvostolla ja sen alaisuudessa valtionavustuksia myöntävillä ja niiden käyttöä valvovilla valtionapuviranomaisilla on tällöin yleensä suhteellisen laajat mahdollisuudet käyttää harkintaa valtionavustuksiin käytettävissä olevien määrärahojen ja valtuuksien toimeenpanossa.

Valtionavustuslain perusteluissa on todettu, ettei valtionavustuksissa yleensä tulisi käyttää välikäsiä hankkeiden toteuttamisessa vaan valtionapuviranomaisen olisi pyrittävä suoraan tukemaan avustettavien hankkeiden ja toimintojen toteuttajia. Perustelujen mukaan näin voidaan parhaiten varmistaa varojen tehokas kohdentuminen oikeaan käyttötarkoitukseen ja valtionavustuksena myönnettävien varojen vastuunalainen käyttö sekä siihen liittyvä tilivelvollisuus.

Verrattuna muihin eurooppalaisiin maihin Suomessa on hyvin vähän liikuntaa koskevaa erityislainsäädäntöä. Liikunnan kansainvälinen sektori on kuitenkin jatkuvasti juridisoitumassa, ja esimerkiksi Euroopan neuvoston urheiluyhteistyön piirissä on jatkuvasti esillä erilaisia ehdotuksia kansainvälisten sopimusten tai kansalliseen lainsäädäntöön vaikuttavien suositusten valmistelemiseksi urheilun alalla.

Kansainvälisessä yhteistyössä Suomi on tähän saakka pitänyt lähtökohtana nykyistä järjestelmäänsä, jossa valtion ohjaus liikuntasektorille sekä perustuu että rajoittuu nimenomaan valtion ohjaavaan rooliin valtionavustusten jakajana. Suomi on johdonmukaisesti vastustanut sellaista kansainvälistä yhteistyötä, jonka kansallinen implementointi vaatisi Suomessa urheilujärjestöjen autonomian rajoittamista kansallisen lainsäädännön keinoin. Näin ollen esimerkiksi Suomen toimet kansainvälisten antidopingsopimusten implementoimiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöä on toteutettu ensisijaisesti valtionavustuspolitiikan kautta.

Valtakunnallisille liikuntajärjestöille myönnettävien avustusten ensisijainen tarkoitus on ylläpitää ja kehittää laajapohjaista liikunnan kansalaistoimintaa Suomessa ja tarjota sitä kautta väestölle monipuolisia harrastus- ja osallistumismahdollisuuksia. Siltä osin, kun kyse on huippu-urheilusta, nousevat avustuspolitiikassa korostetummin esiin tehokkuuden ja keskittämisen vaatimukset. Sen sijaan, kun kyse on kansalaisten liikuntaharrastusten edistämisestä, paras lopputulos saavutetaan mahdollisimman laajan ja monipuolisen liikunnan järjestökentän kautta.

Tausta:

- Valtakunnallisille liikuntajärjestöille myönnettävien avustusten ensisijainen tarkoitus on ylläpitää ja kehittää elinvoimaista, monipuolista, yhdenvertaista ja tasa-arvoista liikunnan kansalaistoimintaa Suomessa ja tarjota sitä kautta väestölle monipuolisia harrastus- ja osallistumismahdollisuuksia

Toimenpide-ehdotukset:

- Liikuntajärjestöjen avustusjärjestelmää kehitetään yleisavustuspainotteisemmaksi ja järjestöryhmittelyä selkiytetään
- Valtionavustusjärjestelmän digitalisoinnilla mahdollistetaan pitkäjänteinen kehittäminen, seuranta ja arviointi

8.3 Seuratoiminta ja sen avustaminen

Seuratoiminta on merkittävä väestön liikuttaja Suomessa. Lapsista ja nuorista jopa kaksi kolmasosaa liikkuu seuratoiminnassa. Suomalainen seuratoiminta perustuu vapaaehtoistoimintaan. Laaja-alainen vapaaehtoistoiminta mahdollistaa suuren määrän liikuntaa kohtuullisin kustannuksin ja lisäksi toimii urheilutapahtumien ja huippu-urheilun perustana. Seuratoiminnan kivijalan ollessa edelleen vapaaehtoistoiminnassa, on seuratoiminta isossa kuvassa ammattimaistunut palkattujen seuratyöntekijöiden määrän kasvaessa. Näin ollen seuratoiminnan ja liikuntatoimialan työllistävä merkitys on kasvanut ja on edelleen kasvussa. Osaavien ja koulutettujen valmentajien rekrytointia onkin edistettävä edelleen. Tämän kautta lapset ja nuoret saavat laadukasta ohjausta, mikä puolestaan estää harrastamisen keskeyttämistä.

Laatuvaatimusten ja ohjatun liikunta- ja urheilutoiminnan intensiteetin kasvu ovat luoneet paineita harrastamisen kustannusten nousulle. Tämä voi johtaa harrastamismahdollisuuksien polarisoitumiseen ja näin ollen ilmiöön on kiinnitettävä huomiota. Samoin huomiota on kiinnitettävä seuratoiminnan ulkopuolelle jääviin lapsiin ja nuoriin, joista osa tarvitsi erityistä tukea liikunnan harrastamiseksi. Työelämän vaatimusten kasvaessa ja yhteiskunnan toimintojen monimutkaistuessa vaatimukset seuratoiminnalle ja toimijoille ovat kasvaneet. Vapaaehtoistoimintaan ei aina uskalleta tai haluta sitoutua ja toimintaan saatetaan väsyä. Aktiivinen liikunnan kansalaistoiminta on ollut ja on suomalaisen liikunnan kivijalka ja tätä perustaa tulee vaalia yhteiskunnallisilla päätöksillä.

Oleellisinta lasten ja nuorten liikkumisen lisäämiseksi koululiikunnan määrän kasvattamisen ohella on, että seuroja tuettaisiin enemmän, jotta lapset pystyisivät harrastamaan ja kilpailemaan niissä taustastaan

riippumatta ja seuroilla olisi paremmat toimintamahdollisuudet. Viimeisimpien tutkimusten mukaan urheiluseuraharrastuksella on keskeinen vaikutus siihen, onko lapsella myös aikuisena liikunnallinen elämäntapa. Myös toimivaksi todetun Islannin mallin oleellinen opetus on, että väestötason fyysistä kuntoa voi nostaa lasten urheiluseuratoimintaa tukemalla. Seurojen toiminta kehittyy, kun seuroihin ja ammattilaisten osaamiseen panostetaan. Ennen kaikkea ohjaamista, valmentamista ja itse toimintaa on tuettava, ei seiniä tai hallintoa. Tämä tuo seuratoiminnan tärkeimmän osan eli liikunnan ja urheilun ohjauksen tasavertaisesti kaikkien lasten ja nuorten saavutettavaksi.

Liikuntalain mukaan yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla on kuntien tehtävä. Lain mukaan kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta sekä rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja. Suomalaisen liikuntajärjestelmän toimivuuden kannalta ehdoton edellytys on, että kaikki kunnat osoittavat merkittävässä määrin avustuksia liikunta- ja urheiluseuroille ja myös osoittavat liikuntapaikat ainakin lasten ja nuorten toiminnan osalta joko maksutta tai hyvin edullisesti urheiluseurojen käyttöön. Harrastamisen kustannuskehitykseen liittyvät ongelmat on ratkaistava ensisijaisesti valtakunnallisten liikuntajärjestöjen, kuntien ja seurojen yhteistyönä, jossa käytettävänä työkaluina ovat mm. lisenssi- ja sarjamaksut, lasten ja nuorten kilpailujärjestelmien kehittäminen mahdollisimman vähän matka- ja muita oheiskustannuksia sisältäviksi, liikuntapaikkamaksut, seura-avustukset sekä toimeentulotuki siltä osin, kun se on kuntien harkinnassa.

Kuntien käyttöön on kehitteillä harrastuspassi, joka omalta osaltaan luo alustan kuntien harrastamisen mahdollisuuksia edistäville toimenpiteille. Harrastuspassin kohderyhmänä ovat peruskoululaiset, joille kunnat voivat passin kautta tarjota monipuolisia harrastusmahdollisuuksia. Aivan erityisesti kuntien tulisi panostaa kaikille mahdollisen matalan harrastuskynnyksen liikuntaan. Opetus- ja kulttuuriministeriössä on aloitettu harrastamisen strategia-asiakirjan valmistelu, jonka yhteydessä valmistellaan myös toimenpiteitä vähävaraisten perheiden lasten harrastusten tukemiseksi. Tarvittaessa strategian toimeenpanoon liittyen otetaan käyttöön uusia valtionavustuksia vähävaraisten perheiden lasten liikuntamahdollisuuksien turvaamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö edistää harrastustakuun toteutumista siten, että jokaisella lapsella ja nuorella olisi vähintään yksi harrastus.

Viime vuosina myös valtio on osoittanut tukea seuratoiminnan kehittämiseen noin 4 miljoonaa euroa vuodessa. Tämä tuki on suunnattu erityisesti kaikille mahdolliseen matalan harrastuskynnyksen liikuntaan. Tämä linjaus on kestävä myös jatkossa. Seuratuen vaikuttavuutta ja kohdentumista erityisesti kaikkein vähävaraisimpien perheiden lasten liikunnan edistämiseen on syytä seurata ja tarvittaessa seuratuen tasoa nostaa. Nostamalla seuratuen taso 6 miljoonaan euroon vuodessa voitaisiin kahden miljoonan euron määrärahan korotus käyttää vähävaraisten perheiden liikuntaharrastusten tukemiseen. Tällöin seuruella voitaisiin entisestään lisätä edullisia harrastusmahdollisuuksia ja matalan kynnyksen toimintaa. Valtion seuratuki ei kuitenkaan miltään osin voi korvata kuntien jakamaa tukea. Päävastuu seurojen tukemisesta on jatkossakin kunnilla, joiden tulisi lisätä seuroille kohdistuvaa tukea. Valtion tehtävänä on puolestaan tukea valtakunnallisia liikuntaa edistäviä järjestöjä.

Toiminnan tuessa tulee myös ottaa huomioon uudet lasten ja nuorten suosimat liikuntamuodot, jotka eivät vielä ole organisoituneet perinteiseksi seuratoiminnaksi. Näiden harrastusten olosuhteita on kehitettävä vastaamaan liikkujien tarpeita. Esimerkiksi e-urheilun kehityksessä Suomen tulee olla edelläkävijä.

Tausta:

- Opetus- ja kulttuuriministeriössä on selvitetty harrastamista, harrastamisen kustannuksia ja vapaaehtoistoiminnan edistämistä usean työryhmän työssä ja tavoitteena on mahdollistaa kaikille lapsille ja nuorille vähintään yksi mieleinen harrastus

Toimenpide-ehdotukset:

- Seuratoiminnan kehittämistuki kohdistetaan matalan harrastuskynnyksen toimintaan
- Harrastuspassin käyttöönotto kunnissa

8.4 Kansalaistoiminnan esteiden purkaminen

Elinvoimainen liikunnan kansalaistoiminta tarvitsee tuekseen paitsi liikuntaolosuhteita ja avustuksia myös kansalaistoiminnalle muutoinkin myönteisen ja kannustavan toimintaympäristön. Yleinen näkemys on, että kansalaistoiminnan ylle on 2000-luvulla kasattu lisää byrokraattisia velvoitteita ja rasituksia, jotka vaikeuttavat keskittymistä itse toimintaan. Erityisesti tällaisia seikkoja on ilmennyt tapahtumien järjestämiseen ja verotukseen liittyen. Näitä näkökohtia toi omalta osaltaan esiin myös Harry Harkimon johtama työryhmä, joka selvitti vuonna 2017 valtion roolin ja ohjauskeinojen selkeyttämistä suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa. Työryhmä teki myös asiaan liittyen toimenpide-ehdotuksia, joita on tämän selonteon laatimisprosessin yhteydessä myös muiden ministeriöiden kanssa selvitetty. Yhteenvetona voidaan todeta, että kansalaistoimintaan liittyvät velvoitteet eivät ole pelkästään liikuntakulttuuriin vaan koko kansalaistoiminnan kirjoon liittyviä asioita, joten niiden ratkaiseminen edellyttää erillistä kaikki kansalaistoiminnan lohkot käsittävää valmistelua. Osin kansalaistoiminnan esteistä on liikkeellä myös virheellisiä tietoja ja tulkintoja esimerkiksi talkootyön verotukseen liittyen.

Oleellista on, että suomalaisessa yhteiskunnassa jatkuvasti seurataan ja kehitetään kansalaistoiminnan edellytyksiin liittyvää lainsäädäntöä ja ohjeistusta kaikkien kansalaistoiminnan sektoreiden kannalta yhdenmukaisella tavalla. Oikea foorumi tähän työhön on oikeusministeriön koordinoima Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE, jonka piirissä on jo tehtykin mm. arvonlisäverotuksen kehittämiseen liittyvää selvitystyötä. Yleishyödyllisten yhteisöjen nykymuotoinen verovapaus tulee Suomessa säilyttää ja sitä on puolustettava myös EU-ympäristössä. Kansalaistoiminnan esteisiin liittyvien ongelmien esille tuloa edistetään rakentamalla verkkoportaali palautekanavaksi. Sen tavoitteena on, että liikuntatoimijat voivat kertoa vapaaehtoistoiminnan ja matalan kynnyksen harrastustoiminnan järjestämisen hidasteita ja esteitä liittyen sääntelyyn ja verotukseen. Tämä parantaa ruohonjuuritason ja päätöksentekijöiden välistä vuorovaikutusta. Lisäksi on tarve tehdä kansainvälisiä vertailuja kansalaistoiminnan toimivista käytännöistä.

Kansalaistoiminnan esteiden purkamisessa tärkeää on nimenomaan vapaaehtoistyöntekijöiden näkökulma. Esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijöiden verottomien matkakorvausten enimmäismäärän on oltava riittävän korkea.

9 Huippu-urheilu

Suomen olympiakomitean johdolla tehdyn huippu-urheilun yhteiskunnallisen perustelun mukaan huippu-urheilu on yhteiskuntaan erottamattomasti kuuluva elämänala, joka tuottaa iloa ja hyötyä sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Huippu-urheilu on tärkeää, koska se opettaa hyvää kilpailua ja muita elämäntaitoja sekä näyttää, ettei mahdoton olekaan mahdotonta ja rakentaa yhteisöllisyyttä. Huippu-urheilu vahvistaa myös kansallista identiteettiä. Kolme neljästä suomalaisesta on kiinnostunut siitä, että suomalaiset urheilijat menestyvät kansainvälisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä huippu-urheilu on asemoitu 2000-luvun Suomessa tärkeäksi osaksi suomalaista kulttuuria siten, että suomalainen huippu-urheilu toimii eettisesti ja yhteiskuntavastuullisesti ja se on kansalaisten arvostamaa sekä kansainvälisesti menestyvää ja näkyvää toimintaa. Tämä linjaus on kestävä myös 2020-luvun huippu-urheilutoiminnan perustaksi ja siihen sisältyvät myös kaikki tärkeät huippu-urheilun yhteiskunnallisen perustelun elementit. Huippu-urheilu inspiroi ja innostaa liikuntaan, luo paikallista ja kansallista yhteisöllisyyttä sekä esikuvavaikutuksia. Huippu-urheilun kautta voidaan myös levittää positiivista Suomi-kuvaa.

Lainsäädännön tasolla huippu-urheiluasiat sisältyvät liikuntalakiin, mikä on osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi. Suomalaisessa urheilujärjestelmässä on pidetty tärkeänä huippu-urheilun integraatiota muuhun liikuntaan kuten lasten ja nuorten urheiluun. Myös kansalaistoiminnan tasolla saman urheiluseuran sisällä on useimmiten niin lasten nuorten liikuntaa, harrasteliikuntaa kuin kilpa- ja huippu-urheiluakin. Valtakunnallisestikin lasten ja nuorten liikunta, harrasteliikunta ja huippu-urheilu kuuluvat saman kattojärjestön eli Suomen Olympiakomitean alaisuuteen. Näin ollen liikuntalain muutokselle ei huippu-urheilun osalta ei tällä hetkellä ole tarvetta. Jatkossa on tarvittaessa tutkittava nykyisen lainsäädännön uudistamisen tarve ja arvioitava erillisen huippu-urheilulain tarpeellisuus.

Suomalaisen huippu-urheilun perusta on laajassa toimintapohjassa. Suomessa voi urheilla myös huipputasolla yli sadassa urheilulajissa. Lajiliittojakin on yli 70. Lajiliitot ja seurat ovat pääosin vastuussa urheilijoiden valmennuksesta heidän henkilökohtaisten valmentajiensa kautta. Tähän moninaiseen järjestelmään liittyy sekä etuja että haasteita. Toisaalta pitää voida keskittää resursseja toiminnan tehostamiseksi, mutta toisaalta eri lajeja tulee kohdella tasapuolisesti niin, että lahjakas suomalainen urheilija voi missä tahansa lajissa nousta maailman huipulle. Valmennusprosesseja on Suomessa kehitettävä ja valmennuksen taso on varmistettava mm. laadukkaan valmentajakoulutuksen ja riittävän kansainvälisen valmennusyhteistyön kautta.

Valtio tukee Suomessa huippu-urheilua merkittävästi. Lajiliittojen valtionavustuksista suuri osa kohdentuu niiden omilla päätöksillä huippu-urheilun kehittämiseen. Olympiakomitealle ja paralympiakomitealle

annetut avustukset ovat huippu-urheilun suoraa tukea samoin kuin urheilija-apurahat sekä valmennuskeskusten ja urheiluakatemioiden valtionavustukset. Huippu-urheiluun kohdistuvassa avustuspolitiikassa opetus- ja kulttuuriministeriön ja Suomen Olympiakomitean välinen yhteistyö on tiivistä ja olympiakomitea toimii siinä keskeisenä asiantuntijaelimenä.

Valtion tehtävänä on suomalaisessa urheilujärjestelmässä luoda edellytyksiä huippu-urheilumenestykselle tukemalla liikuntapaikkarakentamista, liikuntajärjestöjä, huippu-urheilun tutkimus- ja kehitystoimintaa sekä suoraan urheilijoita apurahajärjestelmän kautta. Lisäksi valtion tulee huippu-urheilumäärärahojen osalta ohjata huippu-urheilun yleistä kehitystä niin, että siinä noudatetaan eettisesti kestäviä periaatteita ja Suomea sitovia kansainvälisiä sopimuksia.

Suomessa ei vahvaan kansalaisyhteiskuntaan nojaavana maana voi olla valtiojohtoista huippu-urheilujärjestelmää. Valtion liikuntaneuvoston vuonna 2017 toteuttaman huippu-urheilun ulkoisen arvioinnin mukaan Suomessa toimitaan monella tapaa tehottomasti järjestöjohtoisen ja valtiojohtoisen mallin välimaastossa. Arvioinnin mukaan on kriittisen tärkeää määritellä pikaisesti, kuka johtaa suomalaisen huippu-urheilun kokonaisuutta, millä strategialla ja työnjaolla se tapahtuu ja mistä resurssit tulevat. Raportin mukaan strategiaa on tehtävä kirikkaammaksi ja siitä johdettuja käytännön tavoitteita on yksinkertaistettava. Tavoitteiden täytyy olla kaikille selkeitä, mitattavia ja aikaan sidottuja, jotta tarvittava ohjausvaikutus on mahdollinen. Tämän ulkoisen arvioinnin pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Suomen olympiakomitea käynnistivät vuonna 2017 prosessin, jonka seurauksena allekirjoitettiin 14.12.2017 osapuolten yhteisesti hyväksymä tavoiteasiakirja, jossa suomalaisen huippu-urheilun toimijoiden roolit ja vastuut selkeytettiin ja määriteltiin. Tavoiteasiakirjan mukaan Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö johtaa huippu-urheiluverkostoa. Asiakirjassa on myös sovittu seurantamenettelystä. Suomalaisen huippu-urheilujärjestelmän selkiyttämiseksi opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Suomen Olympiakomitean on edelleen jatkettava työtä suomalaisen huippu-urheilun johtamisjärjestelmän ja työnjaon selkiyttämiseksi osapuolten 14.12.2017 allekirjoittaman tavoiteasiakirjan pohjalta siten, että hyvää hallintotapaa noudattaen huippu-urheilun johtamisvastuu (valta, vastuu ja resurssikysymykset) on selkeästi yhdellä taholla, Olympiakomitean huippu-urheiluyksiköllä.

Kansainvälisen huippu-urheilumenestyksen varmistamiseksi valtion huippu-urheilurahoitusta tulee lisätä 2020-luvulla huomioiden erityisesti urheilijan uralle valmistavaan nuoruusvaihe, jolloin erilaisten valmentautumis- ja tukitoimien hankkiminen ei ole urheilijalle vielä mahdollista yksityisellä rahoituksella puuttuvien tulosten takia. Huippu-urheiluyksikön lajeille jakamaa tehostamistukea voidaan nostaa ja lisäyksiä kohdentaa esimerkiksi 18-22 – vuotiaiden nuorten urheilu-uraa edistäviin toimenpiteisiin. Valtion lisärahoitus huippu-urheiluun voidaan osoittaa suoraan budjettirahoituksena ja Olympiarahaston muodossa kehysbudjetoinnin ulkopuolelta. Olympiarahasto vahvistaa huippu-urheilun rahoitusta ja itsenäistä asemaa. Valtio valmistautuu omalta osaltaan rahaston perustamiseen. Kehitystoimien tehostaminen erityisesti urheiluakatemiatoiminnan tukemisessa ja nuorten olympiavalmentajien palkkaamisessa sekä apurahajärjestelmän painopisteen siirtäminen nuoriin urheilijoihin vahvistavat urheilijan kaksoisuramahdollisuuksia ja siviiliuran rakentumista harjoittelun ohella. Nuorten urheilijoiden tulisikin saada täysimääräinen opintotuki urheilija-apurahasta huolimatta. Korkeakoulujen opintoaikavaatimuksissa tulee ottaen huomioon pidempi opintoaika ja opintopolkujen tulee muutoinkin olla joustavia.

Toinen 2020-luvun alussa toteutettava muutos koskee valtakunnallisten liikuntajärjestöjen avustusjärjestelmää, jota selkiytetään ja yksinkertaistetaan niin, että se mahdollistaa huippu-urheilupanostuksia nykyistä joustavammin. Tuen kohdentamisen valmistelussa noudatetaan opetus- ja

kulttuuriministeriön ja Suomen Olympiakomitean väliseen tavoiteasiakirjaan kirjattua periaatetta, jossa Suomen olympiakomitea mahdollisimman laajasti ja lainsäädännön sallimissa puitteissa osallistuu valmisteluun. Käytännössä huippu-urheiluun suunnattavat erityiset valmistellaan jo nyt huippu-urheiluyksikössä. Tukea on suunnattava lisää erityisesti ruohonjuuritasolle eli suoraan urheilijoille ja valmentajille sekä kansainvälisesti kilpailukykyisten toimintaympäristöjen kehittämiseen (mm. urheiluakatemit ja valmennuskeskukset). Erityinen painotus on nuorten huippu-urheilijoiden sosioekonomisen aseman parantamisessa. Urheiluapurahojen myöntämisen on oltava pitkäjänteistä ja apurahojen tasoa on syytä korottaa säännöllisin väliajoin samaan tapaan kuin vastikään korotettiin nuorten apurahoja. Myös valmentajien koulutukseen ja ammattitaidon ylläpitämiseen sekä toimintaedellytyksiin tulee jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja olympiakomitean yhteistyön periaatteista ja työnjaosta asioiden valmistelussa sovitaan säännöllisin väliajoin päivitettävässä tavoiteohjausasiakirjassa. Lähtökohtana on, että olympiakomitea johtaa suomalaista huippu-urheilua ja sen huippu-urheiluyksikkö osallistuu huippu-urheilua koskevien valtionavustusten valmisteluprosessiin lainsäädännön sallimissa puitteissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja olympiakomitean tiiviillä yhteistyöllä ja seurantalavereilla varmistetaan suomalaisen huippu-urheilun johtamisjärjestelmän toimivuus. Asiaa selvitetään jatkossa myös erillisessä työryhmässä.

Huippu-urheilun kehittämiseen liittyy myös arvokisojen järjestäminen Suomessa. Kansainvälisten arvokisojen ja urheilun suurtahtumien järjestämiseen liittyvät vaatimukset ovat viime vuosina lisänneet painetta erityisesti pienille valtioille. Hakuprosesseille halutaan aiempaa enemmän selvää mandaattia ympäröivältä yhteiskunnalta. Suomalaisilla urheilujärjestöillä ei ole ollut yhtenäistä näkemystä siitä, miten arvokisojen järjestämistä Suomessa tulisi priorisoida. Myöskään yhtenäistä vaikuttavuusarviointikonseptia ei ole luotu. Suomen tulee 2020-luvulla keskittyä kehittämään olosuhteita ja toimenpiteitä tasolla, jossa voimme osoittaa olevamme maailman parhaita tapahtumajärjestäjiä sekä sitä, että Suomi voisi yksin tai yhdessä naapurimaiden kanssa hakea ja saada lajien merkittävimpiä arvokisoja. Suomi tarvitsee kansallisen suurtahtumastrategian. Suurtahtumiin liittyen valtionavustukset suunnataan ensisijaisesti hakuprosesseihin eikä itse tapahtumaan. Suomi-kuvan edistämiseksi on tärkeää parantaa Suomen kilpailukykyä kansainvälisten urheilutapahtumien järjestäjänä. Suurtahtumilla on myös merkittävä taloudellinen vaikutus. Tavoitteena on, että Suomi tunnetaan luotettavana, turvallisena ja laadukkaana kestävien tapahtumien järjestäjämaana.

Huippu-urheilijan uran vetovoimaa on Suomessa parannettava. Huippu-urheilun kehittämisessä tulee myös ottaa huomioon urheilijan uran jälkeinen aika. Urheilijoiden sosiaali- ja eläketurvaan tulisi löytää ratkaisu, joka nykyistä paremmin palvelisi myös yksilölajien urheilijoita. Sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistuksessa on otettava erityiseen tarkasteluun myös nuorten urheilijoiden sosiaaliturvan tarve. Myös urheilijaeläkejärjestelmää on edelleen kehitettävä.

Tausta:

- Valtion tehtävänä on luoda edellytyksiä huippu-urheilumenestykselle
- Valtion tulee huippu-urheilumäärärahojen osalta ohjata kehitystä niin, että huippu-urheilussa noudatetaan eettisesti kestäviä periaatteita ja Suomea sitovia kansainvälisiä sopimuksia

Toimenpide-ehdotukset:

- Tuetaan urheilijoita apurahajärjestelmän kautta
- Valtion huippu-urheilurahoitusta lisätään 2020-luvulla ja suunnataan erityisesti urheilijan uralle valmistavaan nuoruusvaiheeseen
- Valtio varautuu omalta osaltaan olympiarahaston perustamiseen
- Huippu-urheilun johtaminen keskitetään Olympiakomitean huippu-urheiluyksikköön

Kustannusvaikutukset:

- Olympiarahasto enintään 20 miljoonaa euroa valtion omistamien osakkeiden lahjoituksena
- Muu huippu-urheilun rahoituksen lisätarve 3-5 miljoonaa euroa vuodessa

10 Valtion liikuntapolitiikan kokonaisuus

Liikuntalain mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa liikuntapolitiikan yleisestä johdosta, yhteensovittamisesta ja kehittämisestä sekä liikunnan yleisten edellytysten luomisesta valtionhallinnossa. On tärkeää, että liikunta-asiat ovat saman ministeriön vastuulla, joka vastaa muustakin koulutus-, sivistys- ja kulttuuritoiminnasta. Jatkossa opetus- ja kulttuuriministeriön ja kuntien sivistystoimen yhteys tiivistyy entisestään, kun sote-uudistuksen jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan tehtävistä muodostuu kuntien keskeisin toimintasisältö.

Liikuntalain mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijaelimenä toimii Valtion liikuntaneuvosto, jonka valtioneuvosto asettaa eduskunnan toimikaudeksi. Neuvoston tehtävänä on käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella, tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja liikuntamäärärahojen käytöstä. Liikuntaneuvoston työ on 2010-luvulla kehittynyt myönteisesti ja sen painoarvo on kasvanut. Erityisesti liikuntaneuvoston arviointitoiminta on lisääntynyt ja sitä kautta myös tieto valtion liikuntapolitiikan vaikuttavuudesta. Toiminnallisesti on tärkeää, että neuvosto toimii liikunta-asioista vastaavan ministeriön yhteydessä.

Tässä selonteossa esitettyjen liikunnan edistämistoimenpiteiden toteuttaminen vaatii laajaa poikkihallinnollista yhteistyötä myös valtionhallinnon sisällä. Nykyisinkin yhteistyö eri ministeriöiden välillä toimii hyvin, mutta se on jakautunut useisiin eri toimielimiin (esimerkiksi Tehyli-ohjausryhmä, KKI-ohjelma, Liikkuva koulu-ohjelma jne). Jatkossa tulisi perustaa yksi valtioneuvoston nimittämä ja opetus- ja

kulttuuriministeriön johtama liikuntapolitiikan koordinaatioelin, jossa olisi edustus kaikista fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan edistämiseen tavalla tai toisella liittyvistä ministeriöistä sekä tarvittaessa myös valtionhallinnon ulkopuolisia asiantuntijajäseniä esimerkiksi järjestöistä. Toimielimen tarkoitus on lisätä poikkihallinnollista yhteistyötä. Yhtenä tehtävänä toimielimellä on sen varmistaminen, että liikuntavaikutukset tulevat otetuksi huomioon lainsäädännössä ja muussa yhteiskunnallisessa uudistustyössä. Lainsäädäntöprosesseissa tulee jatkossa arvioida vaikutukset liikuntaan. Liikkumisvaikutusten arviointi tulee saada osaksi kaikkea suunnittelua ja päätöksentekoa.

Valtion alueellisista liikuntatehtävistä vastaavat nykyisin aluehallintovirastot ja sote-uudistuksen jälkeen Luova-virasto. Yhteistyö opetus- ja kulttuuriministeriön ja aluehallintovirastojen kesken on sujunut erinomaisesti. Aluehallintovirastot tekevät mm. päätökset pienten liikuntapaikkahankkeiden valtionavustuksista, antavat lausuntonsa kaikkien oman alueensa liikuntapaikkahankkeista sekä osallistuvat monin tavoin valtakunnalliseen ja alueelliseen liikunnan edistämistyöhön. Esimerkiksi Liikkuva koulu-ohjelman käytännön toimeenpanossa aluehallintovirastojen rooli on ollut merkittävä. Luova-viraston muodostamisen yhteydessä on tärkeää varmistaa, että nykyinen toiminnan hyvä taso ja valtion liikuntahallinnon alueellinen kattavuus ja asiantuntemus säilyvät.

Valtio myöntää kunnille valtionosuutta liikuntalain ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukaisesti. Valtionosuus tulee käyttää liikuntalain 5 §:n mukaiseen toimintaan kuten liikuntapalvelujen ja terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan järjestämiseen, liikunnan kansalaistoiminnan tukemiseen sekä liikuntapaikkojen rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Aika ajoin on esitetty vaatimuksia siitä, että valtion tulisi tiukemmin ohjata valtionosuuden käyttöä. Nykytasolla valtionosuus on kuitenkin niin pieni, ettei sen käytön tiukemmalle ohjaamiselle ole perusteita eikä turhaa byrokratiaa myöskään kannata luoda varsinkin kun valtionosuusjärjestelmissä kunnallisen itsehallinnon roolia on muutoinkin vahvistettu. Valtionosuus tulee nykytasoisena kaikissa kunnissa käytetyksi asianmukaisesti. Paljon tärkeämpi kysymys on, että liikunta mielletäisiin kaikissa kunnissa kunnan menestystekijäksi ja kuntalaisten hyvinvoinnin tärkeäksi osatekijäksi, jolloin kunta merkittävästi panostaa omia varojaan liikunnan edistämiseen. Kunnat käyttävätkin liikuntaan noin viisi kertaa enemmän varoja kuin valtio. Valtion tulee puolestaan kehittää kuntien toimintaan liittyviä seurantamittareita sekä yhteistyötä ja vuoropuhelua kuntien kanssa niin, että tässä selonteossa esitetyt fyysisen aktiivisuuden lisäämistavoitteet saavutetaan. Sote-uudistukseen liittyen tärkeä kysymys on, että kaikki kunnat panostavat liikuntaneuvontaan ja rakentavat tähän liittyen toimivat yhteistyörakenteet maakunnan järjestämien sote-palvelujen kanssa.

Valtion liikuntapolitiikan toimintaloikoista on jo edellä tässä selonteossa käsitelty liikuntaa elämäkaarella, kansalaistoimintaa, huippu-urheilua ja liikuntapaikkarakentamista. Muita tärkeitä valtion liikuntapolitiikan lohkoja ovat eettinen toiminta, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen, kansainvälinen yhteistyö, liikunnan koulutuskeskukset sekä liikuntatieteellinen tutkimus ja liikunta-alan tiedolla johtaminen.

Eettisyyden merkitys liikuntapolitiikkaa ohjaavana tekijänä on lisääntymässä. Liikunnan eettisen toiminnan keskeisiä toimintaloikoja ovat antidoping-työ, urheilumanipulaation ehkäisy ja katsomoväkivallan torjunta. Ministeriöiden, viranomaisten ja urheiluliikkeen välinen yhteistyö urheilun eettisissä kysymyksissä on viime vuosina tiivistynyt. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2015 perustama Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta on koordinaatio- ja tiedonvaihtoelin, jonka tehtävänä on seurata ja kehittää urheiluliikkeen ja julkisen vallan yhteistoimintaa eettisissä kysymyksissä. Suomen urheilun eettisen keskuksen SUEK:n tehtävänä on urheilualan kansainvälisten sopimusten toimeenpano urheilussa sekä edistää urheilun eettistä toimintaa yhteistyössä urheilujärjestöjen kanssa. SUEK:n toiminta rahoitetaan

lähes yksinomaan valtion tuella. Kansainvälisten sopimusten velvoitteiden lisäksi kansallisena lähtökohtana niin dopingin, urheilumanipulaation, seksuaalisen häirinnän kuin katsomoväkivallankin suhteen tulee olla nollatoleranssi.

Yhdenvertaisuuden tulee kulkea läpileikkaavana teemana kaikkialla liikuntapolitiikassa ja sitä edistetään esimerkiksi valtionavustuspolitiikan kautta. Valtionavustusta saavien liikuntapaikkahankkeiden tulee olla esteettömiä ja kaikkien saavutettavissa. Valtionavustusta saavilla liikuntajärjestöillä tulee olla yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat, joita myös noudatetaan. Tärkeintä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämässä on kuitenkin toimintakulttuurin muutos, jossa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoasiat otetaan luontaisesti huomioon toiminnassa. Myös soveltavan liikunnan valtionrahoitusta tulisi voida lisätä.

Vaikka sukupuolten välinen tasa-arvo onkin parantunut liikuntakulttuurissa, vaati se edelleen toimia valtion liikuntapolitiikalta. Suurin ongelma liittyy päätöksentekoon ja johtamiseen liikunnan kansalaisjärjestöissä, joissa naiset ovat vähemmistönä päätöksentekijöiden ja johtajien joukossa. Tähänkin ongelmaan voidaan jossain määrin vaikuttaa valtionavustuspolitiikalla, mutta lähivuosille on olemassa tarve myös erilliselle liikuntajohtamisen tasa-arvo-ohjelmalle. Lisäksi naisten määrän lisäämiseen valmentajina, tuomareina ja kouluttajina tulee edelleen tulevaisuudessa panostaa. Tasa-arvo liikunnassa etenee myös sitä kautta, että naiset ovat liikuntatoiminnassa ja huippu-urheilussa yhä enemmän mukana. Tämä näkyy mm. urheilija-apurahojen entistä tasaisemmassa jakautumisessa miesten ja naisten kesken.

Kansainvälisen yhteistyön osalta Suomen liikuntapolitiikan lähtökohta on aktiivinen toiminta vapaaseen kansalaistoimintaan perustuvan puhtaan ja reilun urheilun edistämiseksi. Suomen tulee olla aktiivisesti mukana erityisesti Euroopan tason yhteistyössä. Liikuntakulttuuri on globaali ilmiö, jonka kehityssuuntia ei voida enää kansallisesti hallita. Siksi Suomen tulee olla mukana kaikilla niillä foorumeilla, joissa kehityksen suuntaan voidaan vaikuttaa. Vuoden 2019 jälkimmäiselle puoliskolle sijoittuva Suomen EU-puheenjohtajuus tarjoaa mahdollisuuden nostaa Suomen kannalta tärkeitä asioita unionin tason käsittelyyn. Myös kahdenvälistä yhteistyötä tulee edelleen kehittää. Tuorein esimerkki onnistuneesta yhteistyöstä on Kiinan kanssa toteutettava talviurheilun teemavuosi.

Suomessa on 11 valtakunnallista ja kolme alueellista liikunnan koulutuskeskusta, joiden puitteissa järjestetään monipuolista liikunta-alan koulutusta ja valmennusta. Merkittävä osa liikunnan koulutuskeskusten toimintaa on ei-tutkintoon tähtäävä vapaan sivistystyön liikuntakoulutus, jolla on liikunnan kansalaistoiminnan elinvoiman säilyttämisessä tärkeä rooli. Valtaosassa urheiluopistoja toteutetaan liikunnan ammatillista koulutusta perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintojen muodossa ja pienempi osa opistoista toimii myös valtakunnallisina valmennuskeskuksina ja urheiluakatemiaoina huippu-urheilujärjestelmän tukena. Valtion liikuntapolitiikan lähtökohtana on nykyisen urheiluopistoverkon kehittäminen. Päähuomio on 2020-luvulla kiinnitettävä nykyisen verkoston kehittämiseen niin, että se parhaalla mahdollisella tavalla palvelee sekä liikunta-alan koulutusta että kansalaistoiminnan ja huippu-urheilun tarpeita.

Suomessa on vain yksi liikuntatieteellinen tiedekunta (Jyväskylän yliopistossa), mutta liikuntaan kohdistuvaa tieteellistä tutkimusta tehdään paljon muuallakin. Koska liikuntatiede on ollut Suomessa pieni tieteenala, on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntatieteelliseen tutkimukseen rahapeliteiminnan tuotoista osoittamalla avustuksilla ollut suuri merkitys, vaikka jaettavissa onkin ollut vain vajaat kolme miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi Suomen Akatemian kautta on liikuntaan liittyvään tieteellisen tutkimukseen ohjautunut suunnilleen yhtä suuri tutkimusrahoitus. Jatkossa yhteistyötä Suomen Akatemian

kanssa liikuntatieteellisten tutkimusavustusten jakamisessa tiivistetään entisestään. Tarve liikuntaan kohdistuvalle tieteelliselle tutkimukselle on kasvava.

Tiedolla johtamisella on kasvava merkitys valtion 2020-luvun liikuntapolitiikassa. Tiedolla johtamisen tavoitteena liikuntapolitiikassa on ennen muuta väestön liikuntakäyttäjyksen kehityksen ja muutosten todentaminen, tietoaukkojen paikkaaminen sekä valtionhallinnon toimenpiteiden vaikuttavuuden arvioiminen. Vaikka selkeitä tietoaukkoja edelleen on, painopiste jatkossa ei enää ehkä ole niinkään tietoaukkojen täyttämässä vaan tiedon saamisessa oikeassa muodossa ja helposti saavutettavana niin päätöksentekijöiden kuin liikunnan toimijoidenkin käyttöön. Tätä toimintasuuntaa edistetään sekä avustuksin että keräämällä indikaattori-, arviointi- ja vaikuttavuustietoa ministeriön ja valtion liikuntaneuvoston ylläpitämiin tietokantoihin.

11 Valtion rahoitus liikuntaan

Valtion rahoitus liikuntaan perustuu kokonaan rahapelitoiminnan tuottoihin. Tämänhetkinen veikkausvaroista rahoitettava valtion liikuntabudjetti on noin 155 miljoonaa euroa vuodessa. Budjettivaroista on yleensä rahoitettu liikuntaa vain noin miljoonalla eurolla vuodessa, joka on suunnattu liikunnan koulutuskeskusten valtionosuuksiin täydentämään rahapelitoiminnan tuotoilla pääosin rahoitettavia valtionosuuksia. Lisäksi budjettirahoitusta on satunnaisesti suunnattu joihinkin kärkihankkeisiin ja suurten liikuntapaikkojen kuten Olympiastadionin rakentamisavustuksiin. Kaikista toimialoista liikunta on valtion talousarviossa kaikkein eniten ja käytännössä siis kokonaan riippuvainen rahapelitoiminnan tuotoista.

Mikäli tässä selonteossa esitetyt ihmisen koko elämänsä ajan sijoittuvat hankkeet fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi yhteiskunnassa aiotaan toteuttaa, on rahoitus niihin haettava budjettivaroista. Esitettyjen hankkeiden kokonaiskustannusvaikutus 2020-luvun alkuvuosina olisi noin 45 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi, jos peruskoulun liikuntatunteja lisättäisiin, aiheuttaisi tämä pysyvän kustannuslisäyksen kuntien valtionosuuksiin. Lisäksi liikuntapaikkojen korjausvelan hoitamiseen tarvittaisiin 2020-luvun alussa noin 20 miljoonan euron kertaluontoinen lisäpanostus budjettivaroista. Huippu-urheiluun kohdistuva lisätuki aiheuttaisi välittömänä kustannusvaikutuksina 3-5 miljoonan euron lisäkustannukset. Jos kaikki esitetyt toimenpiteet toteutettaisiin, kokonaislisäinvestointi liikuntaan olisi 2020-luvun alkuvuosina noin 120 miljoonaa euroa. Panostus fyysisen aktiivisuuden lisäämiseen tulisi nähdä investointina, joka maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin, mikäli investoinnin seurauksena liikunnallinen elämäntapa yleistyy yhteiskunnassa merkittävästi. Yksityiskohtaisesti tästä fyysisen aktiivisuuden lisäämisen investoinnista voitaisiin sopia esimerkiksi seuraavissa hallitusneuvotteluissa ja samalla kirjata hallitusohjelmaan konkreettiset toimenpiteet liikumattomuushaasteen ratkaisemiseksi. Tässä selonteossa esitetyt resurssilisäykset ovat siis kaikilta osin ehdollisia ja niitä voidaan toteuttaa vain, jos liikunnan kokonaisrahoitusta lisätään budjettivarojen kautta. Tästä on erikseen päätettävä ja sovittava esimerkiksi seuraavien hallitusneuvottelujen yhteydessä.

Tarkoituksenmukaista olisi, että liikuntabudjetin rakennetta muutettaisiin ja tasoa nostettaisiin siten, että budjettivaroista rahoitettaisiin liikuntaa jonkin verran nykyistä enemmän pysyvästi. Arpajaislain lähtökohta on, että rahapelitoiminnan tuotoilla rahoitetaan lähinnä valtionavustuksia ja valtionosuuksia. Nykyisessä liikuntabudjetissa on kuitenkin muutamia sellaisia eriä, jotka eivät ole varsinaisia valtionavustuksia tai

valtionosuuksia. Näitä ovat esimerkiksi urheilijaeläkkeet (taiteilijaeläkkeetkin rahoitetaan budjettivaroista), liikunnan aluehallinnon menot sekä Valtion liikuntaneuvoston menot, joiden kokonaismäärä on hieman yli miljoona euroa vuodessa. Siirtämällä nämä menoerät rahoitettavaksi budjettivaroista voitaisiin veikkausmomentin sisällä toteuttaa esimerkiksi tässä selonteossa esiin nostettu nuorten huippu-urheilijoiden lisätuki. Jos taas löytyisi valmiutta laajemminkin lisätä liikunnan rahoitusta budjettivaroista, tulisi harkita myös lakisääteisten valtionosuuksien siirtämistä budjettivarojen puolelle. Näitä ovat kuntien valtionosuudet (noin 20 miljoonaa euroa vuodessa) ja liikunnan koulutuskeskusten valtionosuudet (yli 15 miljoonaa euroa vuodessa). Tämä laajamittaisempi budjettirahoitus mahdollistaisi pysyvästi suuremman panostuksen veikkausmomentin puolelta kansalaisten fyysisen aktiivisuuden edistämiseen ja myös liikuntapaikkarakentamisen, liikunnan kansalaistoiminnan ja huippu-urheilun nykytasoa selvästi suuremman tuen. Samoin tässä selonteossa luvussa 5 esitetyt hankkeet voitaisiin soveltuvin osin ja niistä saatujen kokemusten perusteella muuttaa pysyviksi valtionrahoitusta saaviksi toimintamuodoiksi.

Tausta:

- Nykyisellään rahapelitoiminnan tuotoista rahoitettava valtion liikuntabudjetti on noin 155 miljoonaa euroa vuodessa eikä rahoitusta budjettivaroista ole käytännössä lainkaan
- Toimialoista liikunta on ainoa, joka on valtion talousarviossa kokonaan riippuvainen rahapelitoiminnan tuotoista

Toimenpide-ehdotukset:

- Fyysisen aktiivisuuden lisäämisen investoinnista sovitaan seuraavissa hallitusneuvotteluissa
- Liikuntaan lisätään asteittain budjettirahoitusta 2020-luvulla

Kustannusvaikutukset:

- Kertainvestointi 120 miljoonaa euroa 2020-luvun alussa
- Lisäksi varautuminen Olympiarahaston perustamiseen kehyksen ulkopuolelta valtion osakevarallisuuden kautta enintään 20 miljoonaa euroa
- Pysyvät kustannusvaikutukset riippuvat koulun liikuntatuntien lisäämisen määrästä sekä siitä, missä määrin liikuntaa ryhdytään rahoittamaan myös budjettivaroista

12 Liikuntapolitiikan linjat 2020-luvulle

2020-luvun tärkein liikuntapoliittinen tavoite Suomessa on kansalaisten fyysisen aktiivisuuden merkittävä lisääminen kaikissa ikä- ja väestöryhmissä siten, että väestö harrastaa mahdollisimman laajasti liikuntaa terveyden ja hyvinvoinnin kannalta riittävässä määrin. Muita vuosikymmenen liikuntapolitiikan painotuksia ovat:

- Liikuntapaikkarakentamisen ja liikuntaolosuhteiden tukeminen
- Elinvoimaisen, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävän sekä mahdollisimman laajan ja monipuolisen liikunnan kansalaistoiminnan tukeminen

- Huippu-urheilun tukemisen kasvattaminen ja tuen lisääminen erityisesti huippu-urheilijan uran alkuvaiheeseen sekä kansainvälisesti kilpailukykyisten toimintaympäristöjen (mm. urheiluakatemit ja valmennuskeskukset) ja valmentautumisprosessien kehittämiseen

Liikunnan ja huippu-urheilun julkinen tuki Suomessa, Ruotsissa, ja Norjassa ja Tanskassa

Wilhelm Stenbacka, Jarmo Mäkinen & Jari Lämsä 2018

KIHU – Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus

Pohjoismaita käsitellään usein sosiaalisesti, kulttuurisesti ja poliittisesti samankaltaisina. Tunnetuin käsite lienee pohjoismainen hyvinvointimalli, mutta myös urheilussa oletamme, että pohjoismaissa toiminta pohjautuu vapaaehtoisten urheiluseurojen pohjalta organisoituun urheiluliikemalliin ja urheilun toimintapolitiikkaan, joka heijastelee erityisen pohjoismaisen hyvinvointivaltion eetosta (tasa-arvo, avoimuus, demokraattinen päätöksenteko) sekä lasten ja nuorten erityisasemaan liikuntapolitiikassa.

Pohjoismaat olivat 1900-luvun alussa niitä kansakuntia, jotka omaksuivat modernin kilpaurheilun nopeasti. Se uppoutui syvälle pohjoismaiden yhteiskuntiin ja urheilua hyödynnettiin aktiivisesti kansakuntien rakentamistyössä. Paikallisen tason urheiluseurojen varaan organisoitu urheiluliike muodostui jokaisen maan urheilutoiminnan perustaksi. Suomessa ja Tanskassa erilaiset yhteiskunnalliset ja liikuntakulttuurin sisäiset jännitteet synnyttivät maihin useiden urheiluliikkeiden mallin, kun taas Ruotsissa ja Norjassa erilaiset ristiriidat sulatettiin yhden urheiluliikkeen alaisuuteen. Pohjoismaiden kiinnittyminen erityisesti olympialiikkeeseen ja amatööriurheiluun muodostui vahvaksi. Maat nousivatkin amatööriurheilun aikakaudella (1986–1992) kokoonsa nähden melkoisiksi urheilumahdeiksi.

Ruotsissa ja Norjassa urheiluliike on säilynyt edelleen yhtenäisenä. Tanskassa toimii kolme liikunta- ja urheiluliikettä sekä 1980-luvulla perustettu valtiollinen huippu-urheiluelin, Team Danmark. Suomessa urheiluliikemalli hajosi 1990-luvun alussa, jonka jälkeen on toimittu toimia-alamallilla ja viimeisten vuosien aikana koottu valtakunnallisia järjestöjä ensin VALO:n ja viimeksi Suomen Olympiakomitean alle. Suomalaisessa mallissa valtion rooli ja ohjaukseen ovat selvästi muita Pohjoismaita vahvemmat.

Tässä raportissa tiivistetään Wilhelm Stenbackan vuonna 2017 keräämät tiedot Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan julkisesta tuesta organisoidulle urheilulle ja liikunnalle. Pohjoismaista Islanti jää tämän tarkastelun ulkopuolelle. Raportti ilmestyy vuoden 2018 aikana KIHUn julkaisusarjassa.

Valtion liikuntarahoitus

Pohjoismaiset valtiot ovat löytäneet eri ratkaisut, miten urheilulle ja liikunnalle osoitettavat määrärahat ovat perusteltavissa. Ne eroavat toisistaan siinä, että Suomessa ja Norjassa määrärahat rakentuvat pääosin rahapelivoittovarojen vuosittaisen tuoton mukaan, kun Ruotsissa puolestaan määrärahojen summa on parlamentaarisen budjettiprosessin lopputuote, samalla tavalla kuin kaikki muutkin Ruotsin valtion julkiset

menot. Tanskassa rahapelivoittovarot muodostavat suuren osan valtion urheilun ja liikunnan voittovaroista, mutta niiden lopullinen summa täydentyy valtion budjettiprosessin myötä. Vaikka rahapelivoittovaroista rahoitusta ei kenties käsitetä samalla lailla julkisena yhteisten varojen käyttönä kuin verovaraperusteista rahoitusta, on kyse kuitenkin yhtä lailla valtiolle kuuluvien varojen kohdentamisesta tietyille yhteiskunnalliselle ilmiölle, tässä tapauksessa liikunnalle ja urheilulle.

Pohjoismaisten valtioiden urheilun ja liikunnan rahoitus 2010-luvulla on esitetty euromääräisesti kuviossa 1. Kuvioista voidaan nähdä, että valtio panostaa liikuntaan selkeästi eniten Norjassa. Norja panosti liikuntaan Pohjoismaista eniten jo 2010-luvun alussa ja se on jopa kasvattanut liikuntamäärärahojen summaa 2010-2017 tarkasteluajanjakson aikana Pohjoismaista toiseksi eniten (45 %). Norjan valtion liikuntamenot ylittivät 2017 jo 300 miljoonaa euroa, jolloin kokonaissumma on lähes kolminkertainen Tanskan valtion liikuntamenoihin nähden. Norjan liikuntabudjetin kasvu on euromääräisesti ollut kenties tasaisinta, sillä suurempia liikuntaan liittyviä hankkeita ei Norjassa ole varsinaisen liikuntabudjetin ulkopuolella tehty. Norjassa valtion toimesta tuetaan erityisesti liikuntapaikkarakentamista (Kuvio 2.).

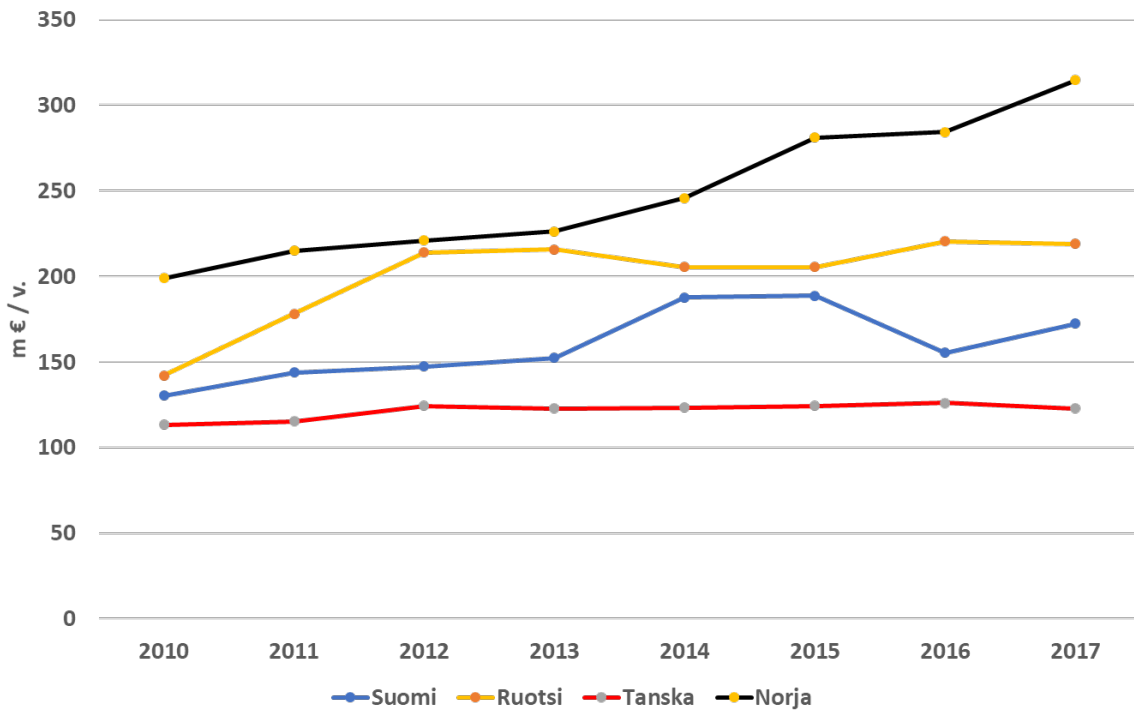
Ruotsi panostaa euromääräisesti tarkasteltuna Pohjoismaisista valtioista liikuntaan toiseksi eniten, mutta maan muita Pohjoismaihin verrattuna lähes kaksinkertainen väestömäärä tarkoittaa myös sitä, että Ruotsin liikuntabudjetti per capita on Pohjoismaista pienin. Ruotsin liikuntamäärärahojen määrä on toisaalta kasvanut eniten tarkasteluajanjakson aikana (60 %), mikä selittyy osin sillä, että Ruotsi on viimeisen kymmenen vuoden aikana investoinut laajoihin liikuntaa edistäviin kansallisiin hankkeisiin suuresti (Handslaget ja Idrottslyftet). Liikuntapaikkarakentaminen ei kuulu Ruotsin valtion liikuntamäärärahojen kohteisiin, sillä se on kuntasektorin vastuulla.

Suomen valtion liikuntabudjetti on puolestaan vertailun maista kolmanneksi korkein ja sitä on kasvatettu Ruotsiin ja Norjaan verrattuna melko maltillisesti (24 %). Suomessa liikunnalle kohdennettiin valtion toimesta 2017 noin kolmekymmentä euroa per capita, joka on merkittävästi Tanskaa ja Ruotsia enemmän, mutta vain niukasti yli puolet siitä, mitä Norjassa valtio sijoitti liikuntaan per capita. Suomessa taulukon vuosien 2014 ja 2015 korkeita kokonaissummia selittää valtion investoinnit Olympiastadionin perusparannukseen, jotka olivat osa valtion liikuntatoimen budjetoituja menoja, mutta joiden rahoitus ei ollut peräisin Veikkauksen voittovaroista. Suomessa valtion liikuntamäärärahojen euromääräinen kehitys on käytännössä ollut vahvasti sidonnainen Veikkauksen tuottojen kehitykseen, jotka ovat olleet stabiilit, mutta huomattavasti Norjan valtio-omisteisen peliyhtiön tuottojen kehitystä heikompaa.

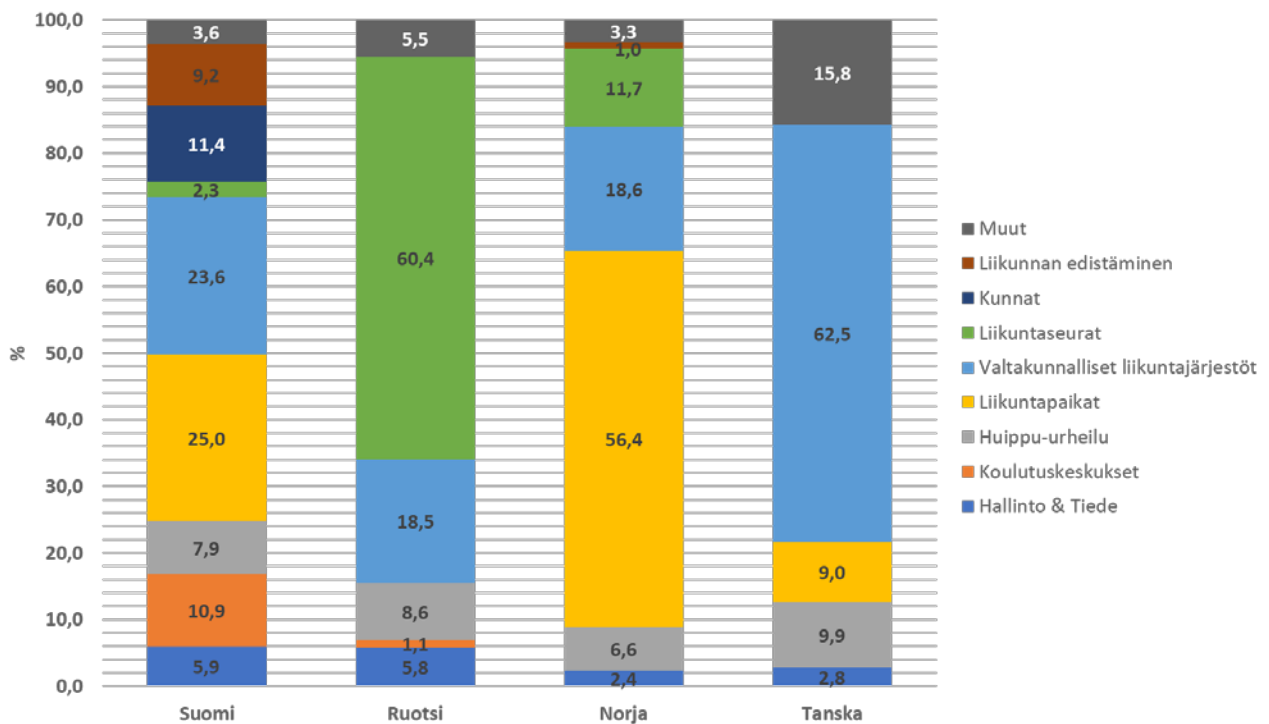
Tanskan valtion liikuntabudjetti on Pohjoismaista pienin ja asukaskohtaisesti tarkasteltuna lähes yhtä pieni kuin Ruotsissa. Tanskassa liikunnan ja urheilun rahoitus on rakennettu pitkälti siten, että valtion tuki osoitetaan lähes kokonaan maan erinäisille kansallisille liikuntaorganisaatioille, eikä valtio tue esimerkiksi liikuntapaikkarakentamista lähes ollenkaan. Ruotsin ja Tanskan verrattain pienet liikuntabudjetit saavat tämän julkisen sektorin vastuun myötä selityksensä, sillä liikuntapaikkarakentaminen on sekä Suomessa että Norjassa suurin yksittäinen kohde valtion liikuntabudjetissa. Tanskan tapauksessa on myös huomionarvoista, että maan liikuntabudjetti on kasvanut vertailun maista selkeästi vähiten (12 %) eikä sitä nykyisten suunnitelmien puitteissa aiotakaan merkittävästi lähivuosina kasvattaa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Ruotsissa (urheiluseurat), Norjassa (liikuntapaikkarakentaminen) ja Tanskassa (liikuntajärjestöt) valtioiden liikuntabudjeteissa on Suomea selvemmat painopisteet. Suomessa valtion liikuntabudjetin kautta tuetaan laajaa ja hajanaista toimijaverkkoa, eikä tukien uudelleenjakamista urheilujärjestelmän sisällä tapahdu samassa mittakaavassa kuin muissa vertailun maista.

KUVIO 1. Pohjoismaisten valtioiden liikunnan määrärahojen euromääräinen vertailu 2010-luvulla.

KUVIO 2. Valtion määrärahojen suhteellinen kohdentuminen v. 2017 Pohjoismaissa, %

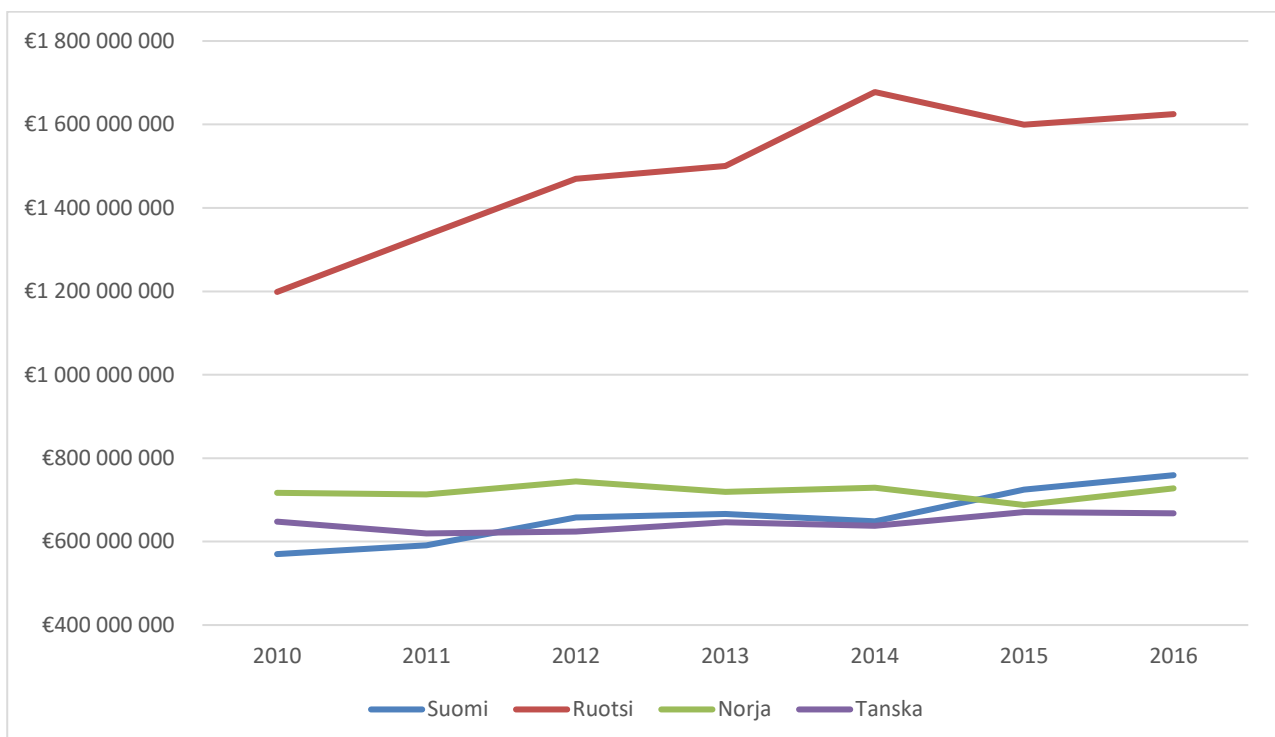
Kuntien kokonaispanostus liikuntaa ja urheiluun Pohjoismaissa

Valtion lisäksi kunnat ovat merkittäviä liikuntapoliittisia toimijoita Pohjoismaissa. Artikkelissa kuntien liikuntaresursointia tarkastellaan kolmessa menoluokassa: 1) liikunnan käyttömenot, 2) liikuntarakentaminen/-investoinnit 3) tuki kansalaistoiminnalle.

Kunnalla on verrattain suurempi vastuu paikallisesta liikuntatoiminnasta Suomessa ja Ruotsissa kuin Norjassa, missä valtakunnallinen NIF osallistuu kansallisen viranomaisen roolissa myös liikunnan paikallistason toimintaan. Lisäksi Norjassa urheiluseurat ovat huomattavasti osallisempia liikuntapaikkojen omistamisessa, ylläpidossa ja rakentamisessa kuin Suomessa ja Ruotsissa, jolloin ne kantavat myös osan liikuntasektorin kustannuksista, mikä osaltaan selittää norjalaisen kuntasektorin pienempiä kuluja liikunnan toimialalla. Tanskassa koko julkinen liikuntaresursointi on muita Pohjoismaita niukempaa ja tuki suuntautuu muita Pohjoismaita enemmän kansalaisyhteiskunnalle. Tanska myös poikkeaa maantieteellisesti muista Pohjoismaista, jolloin lyhyemmät etäisyydet, lämpimämpi ilmasto ja tiheämpi asutus mahdollistaa erilaisen liikuntapaikkaverkoston toteutuksen. Kuntien liikunnan resusoinnin tarkastelu valaisee rajoitteistaan huolimatta sitä, kuinka paljon kunnat osallistuvat asukkaidensa liikuttamiseen. Se kertoo osittain, kuinka paljon vastuuta kunta kansalaisten liikunnan harrastamisesta ja hyvinvoinnista kantaa.

Ruotsin kunnat tukevat kokonaisuutena paikallista liikunnan edistämistä muita Pohjoismaita enemmän. Ruotsin kunnallinen liikuntapanostus on kasvanut noin 1,2 miljardista eurosta 2010 reiluun 1,6 miljardiin euroon 2016. Muut Pohjoismaat sen sijaan asettuvat absoluuttisen liikuntatuen tarkastelussa hyvin lähelle toisiaan. Suomen kunnat ovat 2010-luvulla kasvattaneet liikunnan ja ulkoilun vuosittaisia kokonaispanostuksia noin 570 miljoonasta eurosta 2010 noin 760 miljoonaan euroon 2016. Samalla suomalainen kuntasektori on ohittanut norjalaiset ja tanskalaiset vastineensa liikunnan tukisummien osalta. Tanskan ja Norjan kunnat ovat kasvattaneet absoluuttisia liikunnan tukisummiaan vain kosmeettisin korotuksin tarkasteluajanjakson aikana. Norjassa kuntasektori sijoitti kokonaisuudessaan noin 730 miljoonaa ja Tanskassa noin 670 miljoonaa euroa paikalliseen liikunnan edistämiseen.

Kuvio 3. Kuntien kokonaispanostus liikuntaan ja urheiluun Pohjoismaissa

Liikunnan kokonaismenojen absoluuttisten summien ohella asukaskohtainen tarkastelu asettaa myös Ruotsin muiden Pohjoismaiden kanssa vertailtavaan asemaan. Ruotsin per capita panostus on kasvanut 127 eurosta 163 euroon 2010 -luvulla. Suomen vastaava tuki on kasvanut 106 eurosta 138 euroon. Norjassa kuntien asukaskohtainen tuki on pienentynyt 148 eurosta 139 euroon ja Tanskan tuki on vaihdellut 110-120 euron välillä, ollen 119 euroa vuonna 2016.

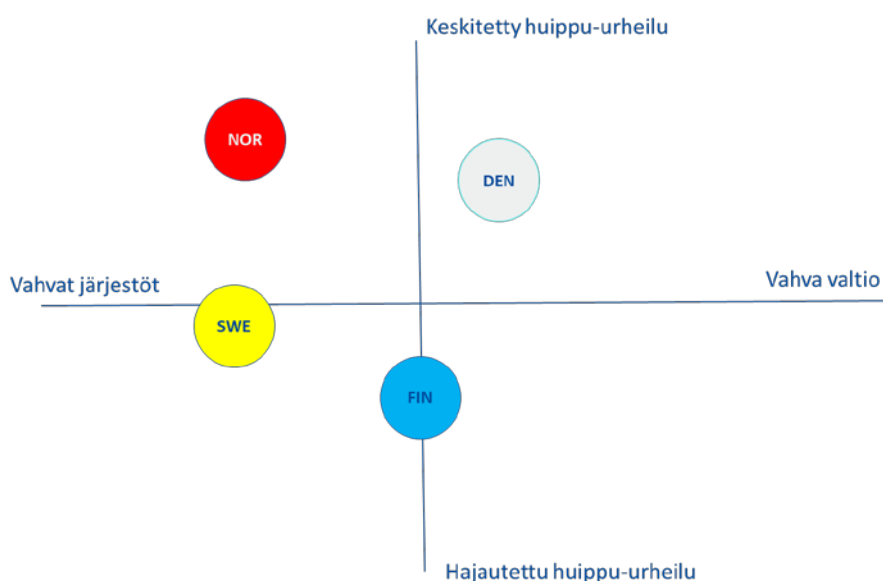
Huippu-urheilu ja sen julkinen tuki

Pohjoismaiset valtiot tukevat huippu-urheilua eri keinoin ja eri väyliä myöten. Kaikissa maissa on kuitenkin olemassa samankaltaisia huippu-urheilutuen sisältöjä. Huippu-urheilun resurssointi sisältää tukea esimerkiksi suoran taloudellisen tuen, asiantuntemuksen, terveydenhuollon ja valmennuksen muodoissa. Huippu-urheilutukea osoitetaan niin henkilökohtaisesti urheilijoille tai joukkueille kuin organisaatiokohtaisesti lajiliitoille tai muille huippu-urheilutahoille. Seuraavassa luodaan lyhyt katsaus pohjoismaisen huippu-urheilutuen jakautumisesta (eurot) lajeille ja urheilijoille.

Huippu-urheilun vastuut jakautuvat eri tavoin Pohjoismaissa. Tanskassa ja Norjassa kansallisen huippu-urheilun kehittämissuoritukset on keskitetty yhdelle organisaatiolle. Tanskassa Team Danmark on valtion perustama (arm's length) valtiollinen huippu-urheiluorganisaatio, kun taas Norjassa huippu-urheilun vastuutaho, Olympiatoppen, toimii maan urheiluliikkeen keskusorganisaation, NIF:n, alla. Ruotsissa kansallista huippu-urheilua ohjaa kaksi eri tahoa, Riksidrottsförbund (RF) sekä Ruotsin Olympiakomitea (SOK). Vaikka näiden toimijoiden välillä on jännitteitä ja kamppailua vallasta, ovat niiden tehtävät jäsenyneet viime vuosina. RF vastaa laajasti lajiliittojohtoisten maajoukkueiden tukemisesta, kun taas SOK keskittyy olympialajien huippuyksilöiden tukemiseen.

Suomessa on 2010-luvulla pyritty keskitetympään tukimalliin, jossa Suomen Olympiakomitean yhteyteen sijoitettu Huippu-urheiluyksikkö (HUY) on vastannut huippu-urheilun johtamisesta ja koordinaatiosta valtion, tarkemmin opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön vastatessa pääosin resurssien allokoimisesta. Pohjoismaisessa tarkastelussa suomalainen huippu-urheilu on hajanaisiin.

Kuvio 4. Huippu-urheilun asemituminen Pohjoismaissa

Julkinen tuki huippu-urheilulle - lajiliittojen tuet

Kaikissa pohjoismaissa huippu-urheilun perustyö asetetaan lajiliittojen tehtäväksi. Lajiliittojen tulee järjestää lajien kilpailujärjestelmät, lahjakkuuksien kehittämisyölkät sekä maajoukkue-toiminta. Huippu-urheilun kansalliset keskusorganisaatio (Olympiatoppen, RF+SOK, HUY ja Team Danmark) tukevat kukin omalla tavallaan keinoilla valittujen lajiliittojen huippu-urheilua. Suomessa valtion liikuntajärjestöille jakamaan yleisavustusta, tarkemmin lajin itsensä määrittelemää osaa siitä on pidetty lajin huippu-urheilun perustuksena, kun taas HUY:n jakamaa tukea nimitetään huippu-urheilun tehostamistueksi. HUY:n kautta jaetaan 6 miljoonan euron suorat taloudelliset tuet. Lisäksi HUY koordinoi lajeille menevää asiantuntijataukea.

Ruotsissa Riksidrottsförbundet ohjaa kaiken huippu-urheilun tukemisen lajiliitoille. Se ei siis tue urheilijoita suoraan rahallisesti, vaan pyrkii tukemaan kaikkien jäsenliittojen maajoukkueita. RF:n vuoden 2018 huippu-urheilutuen kokonaissumma on noin 9,4 miljoonaa euroa. Tästä summasta puolet (4,7 m€) osoitetaan suoraan lajiliitoille niin kutsuttuina maajoukkue-tukina. Tämän lisäksi lajiliitoille ja niiden maajoukkueille voidaan myöntää niin sanottuja maajoukkue-projekti-tukia (2,7 m€), joilla on tarkoitus toteuttaa maajoukkue-toimintaa kehittäviä projekteja. Ylijäävä osuus RF:n huippu-urheilutuesta muodostuu keskusorganisaation lajiliitoille tarjoamasta toimintatuesta (2 m€), esimerkiksi fysiologian, urheilulääketieteen, ravitsemuksen tai psykologian aloilta.

RF:n maajoukkue-toiminnan perustuen piirissä oli 2017 yhteensä 65 eri lajiliittoa, eli lähes kaikki RF:n jäsenistön lajiliitot. Näistä maajoukkue-tukeen oikeutetuista lajiliitoista kymmenen oli talvilajien lajiliittoa ja 55 kesälajien lajiliittoa. Paralajien ja kuurojen urheilun maajoukkueiden tuki on eritelty erikseen, sillä ne muodostavat kaksi omaa lajiliittoaan Ruotsissa.

Ruotsissa myös kansallinen olympiakomitea SOK osallistuu maan huippu-urheilun resursointiin maajoukkueita ja lajeja tukemalla. SOK tavoittelee tukipolitiikallaan maan olympialajien menestyksen edistämistä. Tätä tukitoimintaa tehdään tiiviissä yhteistyössä olympialajien lajiliittojen kanssa. SOK:n huippu-urheilutuki koostuu kahdesta tukikanavasta: 1) *topp & talang*-ohjelmasta jo huipulla oleville tai sinne tähtääville yksilöille, sekä 2) *utmanarstöd*-ohjelmasta (=haastajatuki), joka on olympialajien lajiliittojen nuoriso- ja talenttityön vahvistamisen tukiohjelma. Molemmat tukiohjelmat ovat RF:n tukijärjestelmään verrattuna huomattavasti vaihtelevampia ja yksilöllisempiä, eikä tukea RF:n tapaan kohdisteta maajoukkuekohtaisesti vaan se räätälöidään yksilöllisen kartoituksen ja arvioinnin perusteella.

SOK:n huippu-urheilutukea vastaanotti 2016 yhteensä 31 lajiliittoa, joista 25 kesälajien lajiliittoa ja kuusi talvilajien lajiliittoa. Joukkuepallolajeista SOK tuki puolestaan viittä lajiliittoa. Lajikohtaisesti eriteltynä tuen piiristä löytyy 34 erillistä urheilulajia, sen lajierottelun perusteella, jota Suomen Huippu-urheiluyksikkö on käyttänyt tukipäätöksissään viime vuosina. SOK:n lajituet, urheilija-apurahat sekä yhteiset toiminnalliset tuet asiantuntijapalveluineen muodostuivat 2016 yhteensä noin 8,5 miljoonan euron kokonaisuudeksi. Lajiliittojen ja yksilöiden asiantuntija- ja tukipalveluiden osuus tästä huippu-urheilutuesta oli noin 1,7 miljoonaa euroa. Kesälajeille osoitettiin noin 4,1 miljoonaa euroa, eli 61 prosenttia lajien ja yksilöiden huippu-urheilutuesta ja talvilajeille osoitettiin noin 2,7 miljoonaa euroa, eli 39 prosenttia samaisesta potista. SOK:n huippu-urheilutuki on RF:n sekä Suomen huippu-urheiluyksikön vastaavaan verrattuna huomattavasti yksilöurheilu-painotteisempaa, sillä ainoastaan kahdeksan prosenttia siitä osoitettiin joukkuepallolajeille.

Norjassa maan huippu-urheilun päävastuuorganisaatio on liikunnan keskusorganisaatio NIF:n huippu-urheiluelin Olympiatoppen. Olympiatoppenin huippu-urheilutuki onkin jaettu urheilijoiden ja joukkueiden sekä lajiliittojen tukeen. Olympiatoppenin lajituki edellyttää lajiliitolta kolmea asiaa. 1) Ensimmäinen on saavutettava urheilullista menestystä, vasta sen jälkeen Olympiatoppen voi myöntää lajiliitolle tukea. 2) Jotta lajiliitto voi

saada Olympiatoppenin tukea, on vähintään yhden sen lajin urheilijan tai joukkueen oltava Olympiatoppenin urheilijastipendiaatti. 3) Olympiatoppenin lajitukiprosessissa priorisoidaan olympialajien lajiliittoja kansainvälisesti kilpailluimmissa lajeissa sekä perinteikkäimmissä talviurheilulajeissa. Ei-olympialajien kohdalla priorisoidaan niitä lajeja, joissa kansainvälinen ja kansallinen harrastuneisuus on suurta ja joilla on potentiaalia ja taloudellisia rahkeita luoda oma vakaa huippu-urheilun rahoituspohja.

Olympiatoppenin tuki lajiliittoja 2016 yhteensä reilulla kuudella miljoonalla eurolla sisältäen urheilija-apurahat, joiden kokonaissumma kyseisenä vuonna oli noin 1,75 miljoonaa euroa. Olympiatoppenin lajiliittotuki, sisältäen lajiliitoille tarjottujen projekti-, tuki- ja tutkimuspalveluiden kokonaissummat, muodostui täten noin 4,4 miljoonan euron suuruiseksi. Norjassa lajiliittotukea kohdistettiin tarkasteluvuonna 2016 34:lle eri lajiliitolle, josta monen liiton toiminta kattaa useamman erillisen urheilulajin. Olympiatoppenin tuettujen lajiliittojen joukosta löytyi 27 (pääosin) kesälajin lajiliittoa ja 7 (pääosin) talvilajin lajiliittoa. Joukkuepalloilulajeista Olympiatoppenin tukee ainoastaan neljää lajiliittoa. Rahamääräisesti Olympiatoppenin tuki lajiliittojen kesälajien huippu-urheilutoimintaa noin neljällä miljoonalla eurolla (65 %) ja talvilajien toimintaa noin 2,1 miljoonalla eurolla (35 %). Samaisesta lajiliittojen huippu-urheilutuesta noin 1,1 miljoonaa euroa (17 %) kohdistettiin joukkuepalloilulajeille.

Tanskassa huippu-urheilun toimijoiden välinen vastuujako on suhteellisen selkeä. Lajiliitot vastaavat kunkin lajin kokonaisuudesta, sisältäen kilpa- ja huippu-urheilun perustoiminnot. Maan urheilun keskusjärjestö DIF on puolestaan lajiliittojen kattojärjestö, joka vastaa lajiliittojen kokonaisvaltaisesta kehittämisestä valmentajakoulutuksen ja talenttityön kehittämishankkeineen. Team Danmarkin tehtävänä on valtakunnan huippu-urheilun johtaminen ja koordinointi. Käytännössä siis DIF luo lajiliittojen ja seuratoiminnan kautta kilpaurheilutoiminnan pohjan ja huippu-urheilun edellytykset kansallisella tasolla ja Team Danmark vastaa valtakunnan tasolla lajien välisestä priorisoinnista ja kansainvälisen huippu-urheilun edellytysten luomisesta ja toiminnan kehittämisestä.

Tanskassa DIF toimii julkisen tuen jakajana lajiliitoille. Lajiliitot voivat käyttää tästä DIF:n kokonaistuesta osan huippu-urheilun kehittämiseen. DIF:n tuki on keskeinen lajikohtaiselle talenttityölle Tanskassa. Team Danmark tukee tiettyjä lajiliittoja ja urheilijoita tavoitteena maksimoida maan huippu-urheilumenestys. Siinä missä DIF tukee kaikkien jäsenlajiliittojen huippu-urheilutoimintaa, tukee Team Danmark ainoastaan niitä lajeja, joiden huippu-urheilutoiminnalla on kansainvälisesti uskottavaa menestymisen potentiaalia.

DIF:n vastaanottamista määrärahoista 78 prosenttia jaettiin 2016 edelleen lajiliitoille ja Team Danmarkille. Lajiliittojen ja DIF:n 2015 käytetyistä varoista 39 prosenttia suuntautui huippu-urheilun kohteisiin. Team Danmark ilmoittaa tukeneensa tanskalaista huippu-urheilua 2016 reilulla 18 miljoonalla eurolla, josta vajaa 13 miljoonaa euroa on ollut suoraa rahallista tukea 28:lle lajiliitolle ja reilut viisi miljoonaa euroa ollut näille lajiliitoille tarjottuja asiantuntija- ja tukipalveluja. Lisäksi Team Danmark ilmoittaa investoineensa noin kolme miljoonaa euroa kansalliseen huippu-urheilun talenttityöhön.

Team Danmark tekee lajiliittokohtaiset huippu-urheilutuen kehys sopimukset yleensä neljän vuoden ajanjaksoksi, joista nykyinen ulottuu vuosien 2017-2020 ajaksi. Tuen suuruus ja sisältö räätälöidään kunkin tuetun lajiliiton kohdalla tarpeiden ja edellytysten arvioinnin perusteella. (Team Danmark 2016.) Team Danmarkin tuki 2016 yhteensä 28 lajiliittoa, joista seitsemän kategorisoitiin maailmanluokan lajiliitoiksi, kaksitoista huippulajiliitoiksi ja yhdeksän projektilajiliitoiksi (Team Danmark 2017c). Vuonna 2017 lajiliittoja tuen parissa on enää 24, joista kahdeksan on maailmanluokan lajiliittoa ja kuusitoista huippulajiliittoa (Team Danmark 2017b). Projektilajiliitto-kategoria on poistettu käytöstä Team Danmarkin 2017-2020 tukikonseptissa.

Team Danmarkin vajaan kolmentoista miljoonan euron huippu-urheilutuesta 2016 noin 950 000 euroa (7 %) kohdistui talvilajeihin, 240 000 (2 %) euroa vammaishuippu-urheiluun, 3,5 miljoonaa euroa (28 %) joukkuepalloilulajeihin ja peräti 11,8 miljoonaa euroa (93 %) kesälajeihin. Vaikka joukkuepalloilun tuki kohdistuu harvaan lajiin, on se kuitenkin merkittävän suuri, sillä käsipallo on Team Danmarkin eniten tukema laji. Team Danmark edustaa Pohjoismaisista huippu-urheilun intressiorganisaatioista keskitetyintä huippu-urheilun satsausta, sillä sen huippu-urheiluinvestoinnit kohdistetaan pienimmälle määrälle lajiliittoja.

Taulukko 1. Pohjoismaisen huippu-urheilun lajeille kohdistettu tuki euromääräisesti tarkasteltuna v. 2016

Huippu-urheilutuen myöntäjä	Huippu-urheiluyksikkö	RF	SOK	Team Danmark	Olympiatoppen
Lajiliittojen hu-tuet (yht.)	5 244 000 €	7 299 472 €	6 838 385 €	12 735 231 €	4 402 018 €
Kesälajit, €	3 315 500 €	11 781 467 €	4 138 639 €	11 781 467 €	2 878 715 €
Kesälajit, %	63 %	80 %	61 %	93 %	65 %
Talvilajit, €	1 928 500 €	1 310 546 €	2 699 746 €	953 764 €	1 523 303 €
Talvilajit, %	37 %	20 %	39 %	7 %	35 %
Joukkuepalloilu, €	1 317 000 €	1 552 758 €	556 618 €	3 554 327 €	765 244 €
Joukkuepalloilu, %	25 %	21 %	8 %	28 %	17 %
Paralajit, €	374 000 €	583 391 €	-	242 038 €	tuki integroitu osaksi lajin tukea
Paralajit, %	7 %	8 %	-	2 %	

Julkinen tuki huippu-urheilulle – urheilijoiden apurahat

Kaikissa Pohjoismaissa on olemassa jonkunlaisia yksilöurheilijoiden tai joukkueurheilijoiden apurahajärjestelmiä. Tarkoitus on kaikissa järjestelmissä edistää maan huippu-urheilijoiden edellytyksiä harjoittaa urheilemistaan mahdollisimman korkealla tasolla. Rahamääräiset urheilijoille maksettavat apurahat ovat vain osa huippu-urheilujärjestelmän investointeja huippu-urheilijoihin. Apurahojen lisäksi huippu-urheilijoita tuetaan kaikissa Pohjoismaissa tarjoamalla heille valmennus-, ravitsemus- ja urasuunnitteluasiantuntemusta sekä terveydenhuolto-, lääkäri-, hieronta-, fysioterapia-, testaus- ja urheilupsykologiapalveluita. Tuki- ja asiantuntijapalveluita tarjotaan huippu-urheilijoille eri maissa vaihtelevin painopistein ja eri instituutioiden toimesta.

Ruotsi poikkeaa yksittäisen urheilijan tukijärjestelmän osalta muista Pohjoismaista. Ruotsissa pääosin omarahoitteinen Olympiakomitea myöntää apurahoja maan kirkkaimmille urheilijoille, mutta ainoastaan olympialajeissa. Maan urheilun keskusjärjestö RF ei ylläpidä omaa urheilija-apurahajärjestelmää, vaikka se yhdessä Svenska Spelin kanssa ylläpitää opiskeleville urheilijoille *elitidrottsstipendium*-apurahajärjestelmää. SOK:n omavaraisuuden myötä se voi harjoittaa omaa huippu-urheilutukipolitiikkaansa omien priorisointien mukaan. Siinä missä muut Pohjoismaiset stipendijärjestelmät asettavat selkeät kriteerit ja kategorisoinnit ja avoimen raportoinnin, ei Ruotsissa stipendijärjestelmä toimi yhtä avoimesti tai tasaisesti.

Tanska ulottaa huippu-urheilun tukijärjestelmänsä selkeästi muita Pohjoismaita suurempaan urheilijoiden joukkoon (1015 tanskalaista urheilijaa, kun muiden maiden urheilijoita löytyy tuen piiristä kahdensadan molemmin puolin). Tanskassa myös tuki painottuu maantieteellisestä näkökulmasta luonnollisesti selkeästi kesälajeihin. Talvilajeista edustettuna ovat vain jääkiekko ja curling. Tanskan suuri urheilijoiden määrä kuvastaa maan huippu-urheilujärjestelmän valtiojohtoisuutta ja keskitettyisyyttä, sillä Team Danmarkin urheilijoiksi luetaan suuri määrä ammattilaisurheilijoita esimerkiksi käsipallon, jääkiekon ja pyöräilyn parista.

Käytännössä kaikki maan kirkkaimmat urheilutähdet löytyvät Team Danmarkin edustajien listasta. Tanskassa para-urheilijoilla on samat kriteerit kuin muillakin urheilijoilla.

Suomalainen ja norjalainen huippu-urheilun apurahajärjestelmä muistattavat toisiaan monella tapaa. Ensinnäkin Olympiatoppen sekä Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää selkeät apurahakriteerit sekä apurahan kategorisoinnin. Kategorisoinnit muistuttavat toisiaan jakautuen käytännössä potentiaaliin mitaliurheilijoihin, pistesijaurheilijoihin sekä tulevaisuuden menestyjiin. Järjestelmät eroavat toisistaan siinä, että Suomi priorisoi para- ja olympialajien menestystä aavistuksen joukkuelajien ja ei-olympialajien menestyksen edelle, siinä missä Norjassa kaikki lajit on pyritty asettamaan samalle viivalle. Norjassa ollaan myös pyritty yhteismitallistamaan yksilö- ja joukkuelajien menestystä Suomea enemmän. Menestyskriteerien suhteen norjalaiset ovat suomalaisia vaativampia. Suomessa HUY tukee myös yksittäisiä urheilijoita räätälöimällä tukia ja asiantuntijapalveluja osana laajempia lajeille myönnettyjä tukia. Nämä tuet sisältyvät lajiliittojen kautta ohjattaviin tukiin ja ne käsiteltiin edellä.

Ruotsin apurahajärjestelmä on siis Pohjoismaista sekavin ja omalla tavallaan epädemokraattisin. SOK:n keskeisyydestä ja RF:n suoran stipendijärjestelmän puutteesta johtuen ei-olympialajien sekä paralajien urheilijoilla ei ole mahdollisuutta huippu-urheilustipendeihin, jos eivät ole korkeakoulutason opiskelijoita. SOK tosin tukee suurta määrää maan olympialajien huippu-urheilijoita vahvoin stipendein, mutta osa maan huippu-urheilijoita jää täten kokonaan huippu-urheilun keskeisen intressiorganisaation yksilötuen ulkopuolelle.

Urheilijastipendien vertailu kertoo Suomen osalta verrattain hyviä lukemia. Suomalaisten huippu-urheilijoiden apurahat ovat rahamääräisesti ainakin Norjan Olympiatoppenin sekä Svenska Spelin urheilustipendejä merkittävästi suuremmat. Lisäksi Suomessa tuen piirissä on huomattavasti enemmän urheilijoita kuin Norjassa tai edes Ruotsissa. Vertailu Tanskan ja Ruotsin apurahajärjestelmiin on sikäli haasteellista, että tukiurheilijan summa räätälöidään yksilökohtaisesti. Tanskassa lajiliitto maksaa edelleen Team Danmarkin rahoittamana huippu-urheilijoiden tuet, joten Tanskassa mitä todennäköisimmin yksittäiset stipendit vaihtelevat suuruusluokassa. Tanskan ja SOK:n tukijärjestelmien puolesta puhuu puolestaan se seikka, että niissä päätökset tukemisesta ja tuen sisällöstä tehdään lajien ja valmennusjohdon toimesta, jolloin yksilön tarpeet ja lähtökohdat periaatteessa pystytään huomioida tehokkaammin.

Suomi, Tanska ja Norja rajoittavat urheilija-apurahajärjestelmiään siten, että ”liian” hyvätuloinen urheilija ei kyseistä apuraha voi saada. Nämä huippu-urheilijat voivat tosin hyödyntää huippu-urheilutuen muita osaluokkia, kuten testaus-, leiritys- ja lääkäripalveluita. Ruotsissa SOK:n tuki perustuu puhtaasti urheilullisiin kriteereihin ja menestyspotentiaaliin, eikä stipendipäätöksissä huomioida urheilijan omia taloudellisia voimavaroja. Menestyvä olympialajin urheilija ei voi siis olla liian hyvätuloinen saadakseen SOK:n rahallisen stipendin.

LIITE 1. Pohjoismaisten huippu-urheilustipendijärjestelmien vertailu

Opetus- ja kulttuuriministeriö	Riksidrottsförbundet	Sveriges olympiska kommitté	Team Danmark	Olympiatoppen
Harkinnanvarainen: Huomioidaan urheilijan kansainväliset näytöt sekä urheilijan kehitys suhteessa lajin kansainväliseen tasoon ja kehitykseen.	(Svenska Spel) Elitidrottsstipendiet: Maajoukkueetason urheilija (RF:n jäsenliitossa, sis. paraurheilijat sekä joukkueurheilijat): Opiskeltava vähintään puolivauhtia korkeakoulutason tutkintoa. Urheilijan vuositulot saavat olla kokonaisuudessaan enintään 100 000 kruunua (noin 10 400 €).	Topp & Talang: 1) Korkeatasoiset suoritukset arvokilpailuissa tai toistuvat huippusuoritukset lajin maailmancupissa tai vastaavassa. 2) Talang: Olympialajien valmennusjohdon ja SOK:n arvioitava, että urheilija kykenee saavuttamaan maailmanhuipun seuraavien 3-6 vuoden aikana.	Urheilijan/joukkueen luokittelu perustuu Team Danmarkin ja DIF:n yhteiseen arvioon urheilullisesta tasosta sekä menestyspotentialista. Tuetun lajiin maajoukkueeseen kuulumisen tarkoittaa urheilijalle Team Danmarkiin kuulumista. Yksittäinen huippu-urheilija on oikeutettu Team Danmark-statukseen, vaikka oma lajiliitto ei Team Danmarkin kriteerit täyttäisikään.	Ensin tulos, sitten vasta mahdollisuus saada tukea. Urheilijan on kuuluttava lajiin valmennusjärjestelmään.
1. Urheilija hakee 2. Olympiakomitean Huippu-urheiluyksikkö tekee esityksen 3. ministeri tekee virallisen päätöksen. Kesälajien ja talvilajien haut + päätökset erikseen.	1. Urheilija hakee 2. RF arvioi ja tekee päätöksen 3. Svenska Spel maksaa RF:n päätösten mukaisesti. (Max 75 urheilijaa/vuosi)	1. SOK:n on ensin valittava urheilija Topp & Talang ohjelmaansa 2. Ohjelmaan kuuluva urheilija voi vuosittain hakea henkilökohtaista stipendiä 3. SOK tekee päätöksen, stipendi on aina yksilöllisesti räätälöity ja uniikki.	Team Danmark myöntää huippu-urheilutukea tietyille lajiin. Yksittäiset urheilijat saavat puolestaan rahallista tukea lajiin. Tukisummat ovat yksilöllisiä.	1. Lajiin päävalmentaja laatii hakemuksen lajiin. Hakemuksessa eritellään kaikki saman lajin urheilijat tärkeysjärjestyksessä 2. Olympiatoppen tekee stipendipäätöksen ja maksaa stipendit urheilijoille/joukkueille. (Joukkuestipendi on kooltaan stipendin perussumma x joukkueen urheilijoiden lukumäärä kilpailutilanteessa)
20 000 €: Olympiat- tai Paralympialajien yksilöurheilijat. Näytöt: Top-8 (olympialajit) tai top-3 (paralympialajit). Seuraavien olympiakisojen potentiaalinen mitalisti tai paralympiakisojen kultamitalisti.	RF:n oma huippu-urheilutuki koostuu kokonaisuudessaan lajiin kohdennettavasta maajoukkueetuksesta. Maajoukkueetukseen ovat oikeutettuja kaikki RF:n alaisten lajiin eri maajoukkueet.	Topp & Talang ohjelma: Tarkoitettu Olympialajien urheilijoille. Tuen piirissä pelkästään yksilöurheilijoita, mutta voisi teoriassa ulottua myös olympiakisojen joukkuelajeihin.	Maailmanluokan urheilija: Top-8 arvokilpailusijoituksia 2013-2016. Realistiset mahdollisuudet mitaliin 2017-2020. Joukkuelajien urheilijat: Realistinen mahdollisuus top-8 suoritukseen arvokilpailuissa.	A-stipendi, noin 13 000 € - Yksilöurheilijat: Mitalisijoitus edellisissä arvokisoissa tai olympia/paralympialajien top-3 sijoitus lajin maailmancupissa. Voidaan myös harkinnanvaraisesti myöntää lähellä kyseistä tasoa oleville urheilijoille. Joukkuelajit - Mitalisijoitus tai maailmanluokan suoritus edellisissä arvokilpailuissa.

10 000 €: Yksilö- sekä joukkueurheilijat. Näytöt: Top-16 (olympialajit) tai top-8 (paralympialajit) sekä ei-olympialajit). Seuraavien arvokisojen potentiaaliset mitalistit		Rf jakaa myös Svenska Spelin rahoittamaa elitidrottsstipendiumapurahaa. 50 000 kr, eli noin 5 200 euroa vuodessa.		Ruotsin Olympiakomitean Topp & Talang ohjelman huippu-urheilutuki: Ei erillisiä kategorioita tai urheilijaluokitteluita. Tuen määrä ja sisältö räätälöidään urheilijakohtaisesti.		Huippu-urheilija: Realistiset top-8 odotukset 2017-2020 arvokilpailuissa. Voi sisältää jo kansainvälisiä näyttöjä antaneita urheilijoita sekä erityisen lahjakkaita nuoria urheilijoita, joilla arvellaan olevan edellytyksiä saavuttaa maailman huippu. Joukkuelajien urheilijat: Realistiset mahdollisuudet kilpailla korkeimmalla mahdollisella tasolla arvokilpailuissa 2017-2020.		B-stipendi, noin 7 500 € - Yksilöurheilijat: Lähelle A-stipendin vaadittua tasoa yltänyt urheilija joko vahvoilla arvokisasijoituksilla tai yksittäisillä erittäin kovilla maailmancup-sijoituksilla. Joukkuelajit - Lähelle A-tasoa yltäneet maajoukkeet.	
5 000 €: Yksilö- sekä joukkueurheilijat: Tulevaisuuden potentiaaliset mitalistit sekä mahdolliset joukkueviestikilpailujen edustajat.				Paralympialajit eivät kuulu SOK:n toiminnan piiriin, joten parolajien urheilijoita ei Topp & Talang-ohjelmaan kuulu.		Tuetun lajin maajoukkueurheilijat: Sekä juniori- että aikuisurheilijoita. Ylempiä kategorioita suppeampi tukipalvelujen tarjonta.		U-stipendi, noin 6 500 € - Yksilöurheilijat: Pääosin alle 24-vuotiaalle urheilijalle suunnattu kehitysstipendi. Myönnetään mikäli urheilija kilpailutulosten ja kehityskäyränsä perusteella arvioidaan tulevaisuuden maailmanhuipuksi.	
Kesä	Talvi	Kesä	Talvi	Kesä	Talvi	Kesä	Talvi	Kesä	Talvi
140	80	60	15	78	62	878	137	78	98
28 lajia	11 lajia	38 lajia	9 lajia	16 lajia	9 lajia	26	2	23 lajia	15 lajia
13 x 20 000 €, 40 x 10 000 €, 87 x 5 000 €	18 x 20 000 € 20 x 10 000 € 42 x 5 000 €	Kaikki stipendit samankokoisia (noin 5 200 € / vuosi)		Stipendit yksilökohtaisesti räätälöityjä		137 x maailmanluokan urheilija, 263 x huippu-urheilija, 7 x Team Danmark talentti, 471 x maajoukkueurheilija	58 x Huippu-urheilija, 79 x maajoukkueurheilija	14 x A-stipendi, 35 x B-stipendi, 29 x U stipendi	35 x A-stipendi, 33 x B-stipendi, 30 x U-stipendi
1 096 000 €	770 000 €	312 531 €	78 133 €	ei ilmoitettu		ei ilmoitettu		*noin 956 000 €	*noin 1 081 000 €
Yht.		Yht.		Yht.		Yht.		Yht.	
220		75		140		1015		176	
39 lajia		47 lajia		25 lajia		28 lajia (lajiliittoa). Näistä 24 Team Danmarkin toimesta tuettuja lajiliittoa.		38 lajia	
31 x 20 000 €, 60 x 10 000 €, 129 x 5 000 €		Kaikki stipendit samankokoisia (noin 5 200 € / vuosi)		Stipendit yksilökohtaisesti räätälöityjä		137 x maailmanluokan urheilija, 321 x huippu-urheilija, 7 x Team Danmark-talentti, 550 x maajoukkueurheilija		49 x A-stipendi, 68 x B-stipendi, 30 x U-stipendi	
1 866 000 €		390 664 €		noin *7 000 000 € (*SOK:n maksamat tuet kokonaisuutena 2016 (sis. Topp och talang stipendit sekä tuet SOK:n jäsenliitoille)		** Team Danmarkin tukiurheilijan vuotuinen henkilökohtainen taloudellinen tukisumma lienee keskimäärin 10 000 euron vuositasen lähellä (** laskettu curlingliiton ja soutuiliiton osoitettu henkilökohtainen tukisumma jaettuna tuettavien urheilijoiden määrällä. Lajiliitot rahoittavat kys. tukea myös omilla tulonlähteillä).		*Noin 2 037 000 € (v. 2016 ollut 1 749 385 €) <i>Stipendisummien arvio 2017 laskettu joukkuelajien kohdalla lajisääntöjen mukaisten joukkueen maksimihenkilömäärän mukaan.</i>	
Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017a; 2017b; 2017c.		Riksidrottsförbundet 2017a.		Sveriges Olympiska kommitté 2017a; 2017b.		Team Danmark 2016; 2017a; 2017b; 2017c.		Olympiatoppen 2017a; 2017b; 2017 c. NIF 2017.	